

Göte Wallner

Sotning

Från landskapslag till räddningstjänstlag

Räddningsverket

Göte Wallner

Boken om sotning

Räddningsverket

Sotning – från landskapslag till räddningstjänstlag

Räddningstjänstavdelningen, Räddningsverket, Karlstad
2000 års utgåva

Formgivning: Karin Rehman

Sättning och original: Ytterlids InfoDesign AB

Tryck: Sjuhäradsbygdens Tryckeri, Borås

Beställningsnummer: R00-221/00

ISBN: 91-7253-080-4

© Räddningsverket 2000

Innehåll

1. Inledning 7
2. Lagar och förordningar före skorstensfejaryrkets uppkomst 9
  - 2.1 Landskapslagarna 9
  - 2.2 Stadslagarna 10
  - 2.3 Riksomfattande lands- och stadslag 10
3. Skorstensfejaryrkets uppkomst och utveckling 12
4. Lokala brandordningar och förordningar om sotning 14
  - 4.1 Byordningar 15
  - 4.2 Brandordningar 16
  - 4.3 1639 års Brandordning för Göteborg 16
  - 4.4 1661 års Brandordning för Stockholm 17
  - 4.5 1675 års Brandordning för Stockholm 18
  - 4.6 1692 års Brandordning för Jönköping 18
  - 4.7 1702 års förordning och taxa för skorstensfejare i Stockholm 19
  - 4.8 1733 års förordning om sotning i Stockholm 19
  - 4.9 1734 års lag 23
  - 4.10 1748 års Brand- och Politie Ordning för Göteborg 24
  - 4.11 1789 års Överståthållarämbetet i Stockholm kungörelse angående sotning 25
  - 4.12 1815 Överståthållarämbetets reglemente angående skorstensfejningen i huvudstaden 26
5. Skråväsendets avskaffande 1846 31
  - 5.1 1855 års Överståthållarämbetets reglemente för skorstensfejningen i huvudstaden 31

6. Obligatorisk sotning i stadssamhällen 33

6.1 1874 års brandstadga 33

7. Eldstadsbesiktning i samband med sotning 37

7.1 1923 års brandstadga 37

7.2 Sotningsbestämmelser i 1923 års brandstadga och 1932 års ändring av vissa delar i 1923 års brandstadga 44

8. Högre kompetensvillkor för skorstensfejare 51

8.1 1944 års brandlag och brandstadga 51

8.2 Sotningsbestämmelser i 1944 års brandlag och brandstadga 55

9. Auktoriserad skorstensfejarmästare i alla kommuner 62

9.1 1962 års brandlagstiftning 62

9.2 Enmansbrandsyn 65

10. Reglemente 69

11. Sotningstaxa 70

11.1 Sotningsbestämmelser i 1962 års brandlag och brandstadga 70

11.2 1974 års brandlag och ändring i 1962 års brandstadga 74

11.3 Sotningsbestämmelser i 1974 års brandlag och ändring i 1962 års brandstadga 75

11.4 Kungl. Maj:ts kungörelse om ändring i 1962 års brandstadga SFS 1974:81 75

12. Ny myndighet för sotningsverksamheten 80

12.1 1986 års räddningstjänstlag och
räddningstjänstförordning 80

12.2 Bestämmelser om sotning m.m. i
räddningstjänstlagen (1986:1102) OMTRYCK
SFS 1992:948 85

12.3 Bestämmelser om sotning m.m. i
räddningstjänstförordningen (1986:1107) OMTRYCK
SFS 1995:502 88

13. Andra bestämmelser om sotning 92

13.1 Sotningsbestämmelser för statens järnvägar 92

13.1.1 UTDRAG OM SOTNINGSBESTÄMMELSER
UR STATENS JÄRNVÄGARS FÖRFATTNINGS-
SAMLING 95

13.2 Hotellagstiftning 98

13.2.1 1917 ÅRS HOTELL- OCH PENSIONATSTADGA 98

13.2.2 ÄNDRING AV 1917 ÅRS HOTELL- OCH
PENSIONATSTADGA 99

13.2.2 1966 ÅRS HOTELLFÖRORDNING 100

13.2.4 1975 ÅRS LAG OM HOTELL OCH PENSIONAT 100

13.2.5 STATENS BRANDINSPEKTIONS MEDDELANDE
1971:9 100

13.3 Bygglagstiftning 101

13.3.1 UTDRAG UR 1959 ÅRS BYGGNADSSTADGA
NR 612 102

14. Utbildning och kompetens 104

14.1 Fackskola 104

14.2 Statens Brandskola 107

14.3 Lärlingsutbildning 107

14.4 Yrkesutbildning 107

14.4.1 OBLIGATORISK YRKESUTBILDNING 108

14.4.2 FRIVILLIG YRKESUTBILDNING 109

14.4.3 PÅBYGGNADSUTBILDNING 110

Litteratur 111

1. Inledning

Eldstaden har sedan urminnes tider varit samlingspunkten i våra bostäder. Från eldstaden kom värmen och ljuset. Vid eldstaden lagades maten och kring eldstaden samlades man till gemensamma arbets- och trivselstunder under mörka vinterkvällar.

I våra äldsta byggnader var eldstaden mitt på golvet, där som regel en stor sten, skorstenen (stöjestenen) bildade underlag för härden. Från den öppna eldstaden slingrade sig röken ut genom ett hål i taket, den så kallade Ljoren eller Ljuren. Den öppna elden mitt på golvet med hål i taket har förekommit i permanent bebodda lappkåtor ända in i våra dagar.

Nästa steg i utvecklingen var att bygga en så kallad eldpall, som murades eller timrades och fylldes med jord och sten. Genom att lyfta eldhärden från golvet skyddade man sig bättre mot röken och ljuset från elden fick bättre spridning. Så småningom byggdes en kåpa från hålet i taket ned över eldstaden varigenom röken fångades upp på ett effektivare sätt. När eldstaden sedan byggdes upp till ungefär midjehöjd och kåpan förlängdes en bit ovan tak var de första öppna spisarna med skorsten ett faktum. Eldstadskonstruktioner av denna typ med själva eldstaden byggd av timmer och fylld med jord och

Timmerkoja från Kvistenstjärn,
Norra Voxna. Kojan var
ursprungligen byggd i slutet av
1800-talet och ombyggd 1930.

Kojan flyttades 1990 till
Tönnebro intill E4 cirka 5 mil
norr om Gävle. Eldpallen är
timrad och fylld med sten och
jord enligt originalet. Kupan och
skorstenen är utförda av plåt.

sten och med kåpa och skorsten av plåt har i vårt land använts i timmerkojor ända in på 1940-talet.

Skorstenar och rökkanaler började troligtvis anordnas i våra byggnader under senare delen av medeltiden. Materialet utgjordes till en början av trä men eftersom detta ej var något lämpligt material övergick man senare till att använda natursten och tegel.

Från Danmark berättar Troels Lund i sitt verk ”Dagligt liv i Norden under 16:e århundradet” att befolkningen i Ribe, hade skorstenar av trä och att även rökångarna voro av samma eldfängda material.

När skorstenarna började muras flyttades eldstaden från golvets mitt till en vägg och då ofta ett hörn. Bland de äldsta fornfynden, som ger belägg för att skorstenar murades i Sverige redan under 1200-talet, är en ruin vid Lau kyrka på Gotland där man kunnat konstatera att det funnits eldstad med skorsten i en stor hall. Härden var försedd med en väldig rökhu, som vilade på en tvärs över rummet slagen kalkstensbåge, vilken övergick till skorsten.

De första föreskrifterna om utförande av skorstenar och sotning är av betydligt senare datum och återfinns i lokala stadgor och förordningar.

2. Lagar och förordningar före skorstensfejaryrkets uppkomst

2.1 Landskapslagarna

De äldsta av våra upptecknade lagar är landskapslagarna. Bland de allra äldsta är Västgöotalagen och Gutalagen (Gotländska lagen) från 1220-talet. I dessa lagar, som är uppdelade i balkar, är bestämmelser om brand och brandskydd inte samlade till något särskilt avsnitt utan upptas i de olika balkarna. I Äldre Västgöotalagen, vilken sannolikt är den äldsta svenska lag, som behandlar brand och brandskyddsfrågor, upptas dessa frågor i Kyrkobalken, Jordabalken, Giftmålsbalken, Ärvdabalken och Förnämesbalken.

I Kyrkobalken anges bland annat följande om brand i kyrka och om prästens ansvar för sin kyrka. ”Brinner kyrka, då skall prästen böta tre marker. Prästen skall svara för framljusen och den för bakljusen, som tänder dem.”

I Jordabalken stadgas bland annat om att man ej må bränna olovligt uppförd byggnad utan endast riva denna.

I Yngre Västgöotalagen stadgas i Förnämesbalken om vållande av skogseld och om män som bränner kol i skogen.

De flesta bestämmelser om brand i landskapslagarna handlar om brands uppkomst genom vådeld och kasevarg samt straffpåföljder för den som vållat branden. Benämningen ”kasevarg” är väl närmast att jämföra med dagens ”pyroman”. ”Kase” = ris eller vedhög och ”vargher” = våldsverkare.

I Östgöotalagens byggningabalk stadgas att den som tänder eld skall svara för elden tills den är släckt.

I Upplandslagens och Västmannalagens byggningabalkar stadgas bland annat att om eld bäres mellan hus eller gårdar skall envar svara för sina händers verk. Vidare sägs där om vådeld. Nu tröska drängar i lada, och den eld de hava burit in blir högre än den bör

vara. Brinner upp båd säd och lada, då skall han bjuda vådaverksed av aderton män och vådaverksbot på sju marker. Är bonden eller hans son inne i ladan, då skall det icke gäldas varken ed eller böter. Samma lag är om eld i stuga eller stekarehus.

Eld i stuga syns ha använts i flera landskapslagar medan ordet eldstad är mindre förekommande. I Gutalagen används ordet eldstad i följande bestämmelser om eld. ”Kan så illa hända, att skada sker av eld, som göres på eldstad eller i eldhus, och flyger den i annan gård till skada, då böte han tre marker, om skadan är till tre marker. Om flera gårdar får skadan, då nöje de sig alla med de tre markerna.”

Södermannalagen, som är från första hälften av 1300-talet, anger i byggningsbalken att om eld kommer av ugn eller härd och bränner upp bondens hus och även grannars, då är skadan stor och böterna inga. I kyrkobalken föreskrivs att prästen själv svarar för sina hus, utom då de förstörts av våldeld. Uppkom branden av ugn eller äril (eldstad) utgick inga böter. Om branden uppstått genom slarv med eld vid tröskning och för ”utburen eld” fick den ansvarige böta.

2.2 Stadslagarna

Landskapslagarna, som var avsedda att reglera förhållanden för enstaka gårdar och byalag, var emellertid mindre lämpade för städer och stadssamhällen som började grundas och växa upp på 1200-talet. Därför utarbetades särskilda stadslagar.

De äldsta av våra stadslagar Björköarätten, hänför sig troligen från 1200-talet och anses vara en allmän beteckning på äldre nordisk stadsrätt. Våra i övrigt äldsta stadslagar för Lödöse, Stockholm, Skänninge, Nyköping och Visby har det som väsentligen stadsgats om brand sannolikt hämtats från Björköarätten.

Bestämmelser om eldstäders anordnande var i de flesta lagar alltså knapphändiga och om sotning syns ingenting ännu ha varit stadgat. I Visby stadslag från omkring 1350 fanns en bestämmelse om att smedjor inte fick läggas närmare bebyggelse ”än de av ålder hava varit”. Om våldeld stadgades: ”varder en skorsten brinnande, som släcker sig sjelf, då böte den, som eger skorstenen en mark; men kommer där till yxa, vattenspann och klockringning, då böte man tre marker. Men varder af elden ett annat hus antändt, så böte man sex marker. Af dessa tre stycken man intet eftergifa”.

2.3 Riksomfattande lands- och stadslag

Behovet av gemensamma lagar för hela landet gjorde sig alltmera gällande då både landskapslagarna och stadslagarna hade nackdelar, som exempelvis att de inte var enhetligt avfattade, skapades osäkerhet om vad som skulle råda i det ena eller andra fallet.

På 1340-talet tillsattes en nämnd med uppdrag att utarbeta en gemensam stadslag för rikets städer och en landslag med enhetliga föreskrifter för landsbygden.

I början av 1350-talet var både en landslag och en stadslag färdiga. Dessa lagar, som går under namnen Magnus Erikssons allmänna landslag och Magnus Erikssons stadslag, innehöll i stora delar sammanfattning av bestämmelserna om brand och brandskydd i landskaps- och stadslagarna. Genom sammanställningen från olika landskaps- och stadslag blev föreskrifterna om brandskydd, hållande av brandredskap, släckning av brand och skadestånd mer utförliga.

I Landslagens byggningsabalks avsnitt om våldeld stadgas bland annat att kommer eld i by och det brinner hos folk skall det finnas tre hus med äril. De tre husen är stuga, stekarehus och kölna. Kommer det eld från något av dessa hus skall bonden vara saklös. Från vilket annat hus elden kan komma, kallas den utburen eld.

I Stadslagen stadgas bland annat om att var man, som äger en gård, skall ha följande brandredskap: en sju meter lång stege, en tolv alnar lång brandhake, en brandyx, ett ämbar och en vattentunna stående framför sin gård. Fyra gånger om året skulle kontroll (brandsyn) genomföras. Den husägare som inte kunde uppvisa föreskrivna redskap fick böta.

Då det visade sig svårt att få landskapstingen att rätta sig efter den nya landslagen drog genomförandet ut på tiden. I Hälsingland användes den gamla Hälsingelagen ända fram till 1374 och i Västergötland antogs landslagen först omkring 1390.

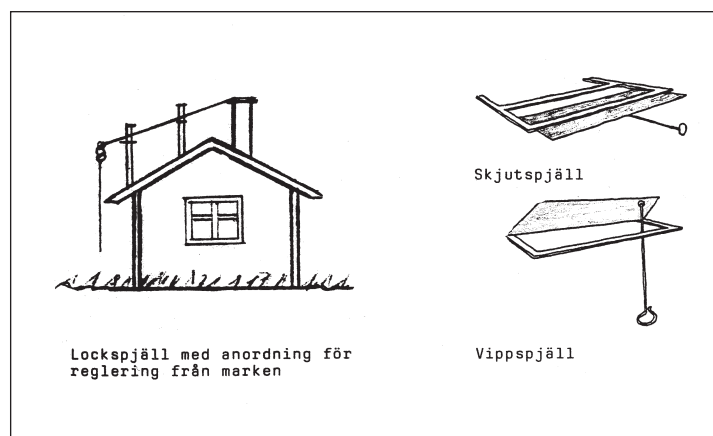
För att åstadkomma en sammanjämkning av landskapslagarna och den allmänna landslagen genomfördes ett revisionsarbete som resulterade i Konung Kristoffers allmänna landslag, som utkom under 1440-talet, men fick ingen kunglig sanktion förrän den utfärdades av Karl IX 1608. Denna lag gällde fram till 1734 då den avlöstes av Sveriges rikes lag.

Magnus Erikssons stadslag antogs relativt snart och tillämpades i rikets städer. Lagen trycktes genom Gustav II Adolfs försorg 1618 och samtidigt förbjöds de gamla stadslagarna. Man fick då en för samtliga städer enhetlig lag, som vad beträffar brandförsvaret, även den gällde fram till 1734.

3. Skorstensfejaryrkets uppkomst och utveckling

Så länge våra hus saknade skorstenar och röken letade sig ut genom ett hål i taket blev det inga större sotansamlingar som kunde orsaka soteld. Däremot blev det av naturliga skäl både svart och sotigt inomhus och uttrycket ”bo under sotad ås” var säkerligen i högsta grad relevant. De första skorstenarna med sina vida kanaler var inte lika stora sotbildare och därmed inte heller samma potentiella soteldsrisker som sina efterföljare med spjällförsedda rökkanaler och så småningom även slutna eldstäder.

I och med att spjället konstruerades och började användas i skorstenar blev sotbildningen ymnigare och sotning en nödvändighet. De första spjällen utgjordes av allt att döma av en lucka som täckte skorstensöppningen, det så kallade lockspjället. Så småningom försågs luckan med en anordning så att den kunde regleras från marknivå och senare med en arm så att den blev reglerbar inifrån. Ungefär samtidigt syns skjutspjället ha utvecklats och sedan kom vippspjället, som är av senare datum.

Olika spjälltyper

Från allra första början var det förmodligen tjänstefolk som utförde sotning. Bland de första som mera allmänt åtog sig sotningsarbete var den så kallade Rackaren (bödelns medhjälpare) som även hade att utföra andra illa sedda arbeten. De personer som från början av yrkets uppkomst åtog sig att utföra sotning var således inga yrkesmän utan som regel rekryterade från yrkesgrupper med låg status, exempelvis rackare och renhållningsarbetare.

4. Lokala brandordningar och förordningar om sotning

Skorstensfejaryrkets anpassning till utvecklingen på uppvärmnings- och ventilationsområdet har i hög grad påverkats av brand- och byggnadslagstiftningen. Förutom bestämmelser om sotning intogs i de lokala förordningarna redan under 1600 och 1700-talen föreskrifter om skorstensfejarens skyldighet att i samband med sotningsarbete kontrollera eldstäder och skorstenar samt att även närvara vid brandsyn och avgöra eldstäders och skorstenars beskaffenhet. Arbetsuppgifter, som ställde krav på yrkeskunskaper, och därigenom även förde yrket framåt.

Gustaf Braun, konsulent vid Sveriges Skorstensfejaremästares Riksförbund under åren 1919–1946, bedrev under många år arkivforskningar om skorstensfejaryrket, vilka han ordnade i samling-spärmar. I hans samlingar finns bland annat en förteckning över mästare, gesäller och lärlingar, som arbetade i skorstensfejaryrket under 1600–1800-talen. Den förste namngivne skorstensfejaren, som då påträffats i gamla handlingar, är skorstensfejaren Hans Räf från Stockholm, som omtalas 1625, då han erhöll 5 daler för utförd sotning av 22 skorstenar.

Av gamla protokoll och räkenskapshandlingar syns dock skorstensfejare, som yrkesmän, ha förekommit sedan slutet av 1500-talet. Från den 16 juli 1573 finns en förteckning i Magistratens konceptprotokoll i Stockholm om ordnande med sotningen på Södra Malm. I Stockholm finns anteckningar i Saköreslängder från 1599 och flera år framåt om utgifter som betalats för sotning av skorstenar. Som exempel anges: ”Anno 1599: Är givet två finnar som sotade skorstenen i Kämnärstugan penning 1,5 öre.” Enligt räkenskaper från 1578 för Mariakyrkan i Ystad fanns redan då skorstensfejare i staden.

Många av de bränder, som vid den här tiden härjade och ödelade stora delar av städerna, uppstod med all sannolikhet på grund av bristfälliga eldstäder och skorstenar eller började som soteld.

Då möjligheterna att släcka bränder, som snabbt utvecklades i de torra träbyggnaderna var mycket små, insågs vikten av att försöka förbättra det förebyggande brandskyddet.

De lokala förordningar och brandordningar som utarbetades och fastställdes med stöd av 1619 års ”Stadga om städernas administration och uppkomst i riket” kom också att innehålla föreskrifter om brandsyn av eldstäder, skorstenar och tak samt om sotning och kontroll av att sotning blivit utförd. En del brandordningar innehöll även byggnadstekniska bestämmelser om hur eldstäder och skorstenar skulle anordnas.

4.1 Byordningar

De första brandordningarna, som innehöll bestämmelser om sotning och kontroll av att sotning utförts samt att det skulle finnas skorstensfejare som utförde sotningen, gällde städer. För landsbygdens del syns de första bestämmelserna om sotning ha föreskrivits i byordningar.

I en serie böcker om Sveriges Byordningar utgivna av Sigurd Erixon och Sven Ljung innehåller volym II:I utgiven 1955 bland annat byordningar från Västra Göinge Härad i Skåne. Dessa byordningar från 1700-talet innehåller bland annat föreskrifter om fastighetsägarnas skyldigheter att hålla sina skorstenar rena från sot och i övrigt i sådant skick att de inte utgjorde onödig brandfara. Ansvarig för tillsynen (brandsyn) var i regel byåldermannen, som tillsammans med angivet antal grannar, skulle utföra kontrollen. Se nedanstående exempel av utdrag ur byordningar från Vanneberga och Svenstorp.

I byordning från 1723 för Vanneberga by i Vinslövs socken anges i punkt 24 följande. ”*Allermannen med fyra sina grannar som Åhrligen skall till honom till sättias, Skohla gå omkring och bese Eeldstäderna i Byen 4 gånger om åhret först 8 dagar för Juhl, andra gången om Påska, 3^{die} gången om Midsommar, och 4de gången 3 Wekor för Michaelis. Befinnes der någon Eeldstad så olaglig att der är fahra hoos, är det med sielfwa Ugnen eller Skorstenen, hafwer grannarna macht att nederrifwa den, och Ågaren sielf plichtig att uppbyggia igen, är Soth eller annan wahn skiötzell, böthe 1 dahler Silfwermynt och strax låta rensa Skorstenen, och uprätta det Bristliga, finnes och detta intet wara skiedt innan 1 dygn, böthe dobbelt.*”

Byordningen för Vanneberga, som innehåller 35 punkter med föreskrifter, avslutas med följande. ”*Att desse föreskrefne Trettijo Fem Puncter af oss Alla samtelige Wannebärga Bymän till alla dehlar hållas skall, Wij medh Wåra Namn och Wahnlige Bomärcke till desto större stadsfästelse underskrifwa Datum Wanneberga den 27 Februarij Anno 1723.*”

Tidsfristerna för tillsynen varierade i byordningarna från en gång i månaden till en gång per år. Även bötesbeloppen varierade kraftigt.

Byordningen för Svenstorp i Västra Torups socken, som godkändes av häradsrätte den 29 maj 1778, hade följande lydelse för tillsynen av eldstäder och skorstenar. ”*En gång hwarje månad, bör åltermannen taga någon af laget med sig, och bese, huru wida skårsternarna i grannelaget hållas rena, och hwem som af wårdslöshet sådant försummar, och uppå tillsäjelse icke straxt lagar och rens sin skårsten, och Eldstad, plickte genast till kyrckan två daler och till lage två daler Srmt.*”

4.2 Brandordningar

Den första brandordning som fastställdes i riket var för Göteborg 1639. I Stockholm utarbetades förslag till brandordning 1661, vilket förnyades 1666 men fastställdes först 1675. För Jönköping fastställdes den första brandordningen 1692 och för Uppsala 1694.

4.3 1639 års Brandordning för Göteborg

I en artikel betitlad ”Något om skorstensfejaryrket och dess utöfvare i Göteborg under äldre tider” (författaren okänd) framgår att första gången man i Göteborg hör talas om kontroll av eldstäder är 1624, då en murarmästare på magistratens befallning blir anmodad att visitera samtliga skorstenar. Fullt lagstadgade bestämmelser erhöles dock inte förrän 1639 då den första brandordningen fastställdes.

I brandordningen indelades staden för brandbekämpning i fyra fjärdingar. Varje fjärding var indelad i sju rotar med en brandmästare, eller förman och sju assistenter, vilka med sina namn var inskrivna i brandordningen. Inom respektive fjärding skulle dessa tillsammans med två inskrivna från stadens råd förrätta kontroll av att husägarna uppfyllde i brandordningen föreskriven brandredskap såsom stegar, brandhakar, yxor, ämbar och en fylld vattentunna. Försumlighet mot dessa bestämmelser medförde 10 mark i böter och den som med vilja eller berått mod slog omkull en vattentunna fick böta 40 marker. Vid ”brandsynen” skulle också kontrolleras att inga upplag av beck eller tjära fanns i staden, att höskulle eller lada inte fanns intill hus med skorstenar och att skorstenarna fyra gånger om året blev rengjorda av skorstensfejaren. Varje rök (dåtida uttryck för skorsten) skulle muras upp över taket till sin rätta höjd så att den kunde stå utan fara och oförmodlig olycka.

Vidare föreskrev brandordningen att ”Ingen murarmästare skall fördrista sig efter denna dag uppmura i trähus någon skorsten, med mindre muren är, der han fästes vid väggen, 1 aln tjock och däremel-

lan upp under taket uppfylld med blålera. I lika måtto förhållas skall med murningen på bak- och kakelugnar, hvilka skola eljest på de andra båda sidorna blifva murade från väggen 1/2 aln åtminstone". (1 aln = 59,31 cm.)

För utförande av sotning anställdes en skorstensfejare med uppgift att fyra gånger årligen rengöra alla skorstenar i staden. Efterhand visade det sig dock att de åtgärder som vidtagits till skydd mot brandfara från eldstäder och skorstenar inte var tillräckliga. Brandmästarna klagade över alltför många bristfälliga och eldfarliga skorstenar inom deras respektive distrikt. Bland annat såg de en stor vårdslöshet och en stor fara vilande över samhället till följd av bristande sakkunskap vid utövandet av skorstensfejaryrket. Detta ledde till beslut om att inkalla en fullt yrkeskunnig skorstensfejare från Tyskland.

Beslutet resulterade i att den 3 maj 1666 blev skorstensfejaren Hanss Kraman från Hamburg, installerad i sitt ämbete och föreställd för brandmästarna i Göteborg. Någon lätt uppgift syns det inte ha varit för Kraman att utöva skorstensfejaryrket i Göteborg då stadskollegiet vid flera tillfällen måste uppmana borgerskapet att rätta sig efter brandordningens föreskrifter om sotning. Efter en tid tröttnade Kraman och hotade att avgå, vilket han också troligtvis gjorde. Den 16 februari 1676 återfinns nämligen i ett koncept från magistratens protokoll att "skarprättare M:r Pehr och hans gosse inkommo, och antogs den senare till skorstensfejare". Den 24 april 1678 gjorde brandmästarna en ny framställning om att en skorstensfejare åter måtte inkallas från utlandet.

4.4 1661 års Brandordning för Stockholm

Efter att förslag till brandordning för Stockholm utarbetats redan 1641 och diskuterats i riksrådet 1645 dröjde det till 1661 innan en brandordning kungjordes för huvudstaden.

Några bestämmelser om skorstensfejare innehöll inte 1661 års brandordning. Men i avsnittet om brandsyn, som skulle förrättas två gånger om år, vår och höst, anges att brandsynförrättarna skulle tillse att eldstäderna var väl förvarade och byggda samt att de blivit ordentligt rengjorda. I ett tillägg till brandordningen stadgas även om att "varna och förmana alla som i staden och på malmarna bygga och bo, att de och deras folk så med elden umgås, att av vanvård eller vårdslöshet och försummelse icke någon skada timar, ty sådant blir efter denna dag lagligen beivrat och allvarligen straffat. De skall också utan försummelse ge tillkänna, när det brinner i någon skorsten, och den som eldstaden brukar och icke kan bevisa att skorstenen är rensad och sotad skall böta 40 mark". Någon uppgift om att 1661 års brandordning godkänts av konungen enligt föreskrifterna i 1619 års stadga om lokala förordningar har inte gått att finna.

4.5 1675 års Brandordning för Stockholm

I 1675 års brandordning, som fastställdes av Konungen den 10 augusti samma år, finns heller inte några bestämmelser om skorstensfejare.

Brandordningen är indelad i fyra kapitel där andra kapitlet bland annat handlar om försiktighet med eld inomhus och utomhus, utrustning för brandsläckning, brandvakt, brandsyn och reparation av skorstenar och eldstäder.

När det gäller eldstäder hos målare, bryggare, bagare, brännvinsbrännare, smeder, krukmakare och andra som ”starckt eelda” samt hos smeder, tunnbindare, snickare, svarvare, hjulmakare och liknande hantverkare som arbeta med trä, hyvelspån, ved, kol och sådana ting ”hwar aff Olycka kan tima” uppmanas brandsyneförrättarna att vara särskilt noga vid besiktningen.

4.6 1692 års Brandordning för Jönköping

Jönköpings brandordning, som är daterad 1692, innehåller bestämmelser om att brandmästarna, vilka utsågs av magistraten som brandsyneförrättare skulle vara bosatta inom samma kvarter där de tjänstgjorde. De skulle tillse att borgerskapet två gånger om året sopade alla skorstenar. Här var till och med datum utsatt när detta skulle ske nämligen den sista mars och första oktober.

Tillsynen av eldstäder och skorstenar hos hantverkare, ”som stark eld bruka”, gällde samma hårda krav som angavs för brandsyneförrättarna i Stockholms brandordning. Dessutom fanns i Jönköpings brandordning en byggnadsteknisk bestämmelse om att skorstenar i verkstäder och dylika hus skulle vara ”starkt, säkert och väl övertaken bebyggde, inga skorstenar fingo tålas vid annans gavel.” Ingen skorsten fick vara lägre än att den sträckte sig tre alnar över taket.

I brandordningen föreskrevs att om det vid undersökningen framkom att branden uppstått på grund av vårdslöshet, osotade skorstenar eller genom ovulig försummelse tredskats mot brandordningens bestämmelser, så skulle den som funnits vara brottslig, ställas inför rätta och efter lag och stadga straffas.

Allt ifrån att den första brandordningen för Göteborg fastställdes 1639 fram till 1874 års brandstadga för rikets städer syns bestämmelser om sotning i allt väsentligt utfärdats av lokala myndigheter och beslutet delgivits genom protokoll eller förordningar.

Rester av så kallad ryssugn vid Skallören, Örnsköldsviks kommun. Dessa ugnar är lämningar efter den ryska flottans strandhugg vid den svenska Östersjökusten mellan åren 1714–1721. Ugnarna är byggda av gråsten och användes som värmekälla och som bakugnar.

4.7 1702 års förordning och taxa för skorstensfejare i Stockholm

Den äldsta kända författningen med enbart bestämmelser om sotning är 1702 års ”Förordning och taxa för Skårstens-Fäjare i Stockholm”. Förordningen utgörs till största delen av sotningstaxan men innehåller även bestämmelser om skorstensfejarens skyldigheter att utan försummelse inställa sig när han blir kallad till sotningsarbete. Den innehåller även några korta regler om sotningsarbetets utförande.

4.8 1733 års förordning om sotning i Stockholm

Nästa förordning om sotning i Stockholm utfärdades av Kungl. Maj:t 1733 ”Ordning angående Sotande i Stockholms stad”. I den nya förordningen fanns betydligt mera detaljerade bestämmelser om sotning än tidigare.

Stockholm indelades i sotningsdistrikt (trakter) och en skorstensfejare utsågs för varje trakt.

Skorstensfejarna ställdes direkt under politicollegiet som svarade för traktindelningen samt tillsatte och avskedade skorstensfejarna. Om en skorsten hade sådana brister att den inte kunde sotas skulle skorstensfejarna genom sin huvudman anmäla detta till collegiet. De skulle även i en av collegiet tillhandahållen bok med nummer på alla hus inom trakten låta den, som lät utföra sotning, anteckna dagen för sotningens utförande samt vilka objekt som sotats.

Enligt förordningen var fastighetsägare och hyresgäst skyldiga att låta sota sina eldstäder och skorstenar så ofta som föreskrivits. Genom

skorstensfejarens skyldighet att anteckna utförd sotning kunde politie collegium kontrollera att både fastighetsägare och skorstensfejare fullgjorde sina skyldigheter beträffande sotningens utförande.

Samma typ av kontrollinstrument har sedan dess använts för kontroll av att sotning och eldstadskontroll utförts enligt gällande brandlagstiftning.

I nu gällande räddningstjänstförordning har den primära skyldigheten att föra förteckningen överförs från skorstensfejarmästaren till den kommunala nämnden men i praktiken förs registret av skorstensfejarmästaren på uppdrag av nämnden vilket för entreprenadmästare (mästare som utför uppdraget på entreprenad åt kommunen, den idag vanligaste formen för verksamheten) anges i avtalet med kommunen. Kontrollfunktionen fungerar på samma sätt som tidigare.

Skorstensfejarna skulle även vara närvarande vid brandsyn och då avgöra skorstenarnas beskaffenhet och förrätta vad som i övrigt anbefalles dem.

De yrkesmän som politie collegium anställde kallas i förordningen ”Skorstensfejare eller Sotare”. Deras anställda benämns ”Drängar och Gåssar”.

Förordningen har i flera avseenden varit riktgivande för sotningsbestämmelserna i efterföljande brandordningar och brandstadgar varför det är av intresse att återge hela förordningen.

Faksimil av försättsbladet till 1733 års "Ordning angående sotande i Stockholms stad"

§ 1.

Hwar och en Husägare eller Hyresman bör låta sota sina Skorstenar/ så ofta som nödwändigheten det fordrar/ åtminstone måste en ordinarie Sals- eller Kammar Spis deruti dageligen Eld giöres/ hwar tredie Månad fäijas. Ordinarie Kiöks Spijsar skola hwarannan Månad/ men stora Kiöks Spijsar hwaruti dageligen mycken tilredning skier/ wid hwarje Månads anlopp sotas/ samt Bryggare och Brännvijs Brännare/ Bagare Wax Fackelmakare och andre sådane Wårckstäder/ därest starkt och stadigt eldas/ så snart Tre Weckor omlupne äro. Fördröjer någon Husägare eller Hyresman öfwer desse föreskrefne Terminer, och Sot hos honom brinner/ plickte 40 Marcker Silf:mt och i fall Huswärden eller Gästen/ i rätta tider låtit sota/ men branden härördt af wårdslös sotning/ då belägges Skorstensfäijaren eller Sotaren med förberörde böter. Men timar någon skada genom sotbrand/ kommer häröfwer at ransakas/ och bör den som dertil wållande finnes/ utom 40 Marcker Silfwerm:ts plickt/ samma skada efter Lag ersättia.

§ 2.

Stadsens Politie Collegium har at tildela hwar och en Skorstensfäijare eller Sotare dess wissa Tract eller plats/ så at åtminstone twenne tilsätias i sielfwa Staden/ Fyra Stycken på Norrmalm/ Ladugårdslandet och Kongsholmen/ och Fyra Stycken på Södermalm: dock bör icke antalet aldeles skränkas inom ofwannämnde Tijo Personer/ utan må Politie Collegium antaga så många/ som behöfwas/ och denna syssla lärdt hafwa.

§ 3.

Af Skorstens Fäijarna eller Sotarne förordnar Stadsens Politie Collegium enthera til Hufwudman för dem alla/ och en på hwardera Malmen til rättare/ hwilcka hafwa at tilse/ huru att dem emellan skickeligen och ordenteligen må tillgå/ såsom och det inga oredor med Gåssars och Drängars antagande förelöpas måtte.

§ 4.

Hwar och en Skorstensfäijare eller Sotare bör boo i dess tildelte Tract, och utan för Huset hafwa en schylt/ så att Tienstefolck och andra/ måge kunna honom igen finna.

§ 5.

Så framt Husägare och Hyresmän med den i Tracten tilsatte Skorstensfäijaren eller Sotaren kan komma öfwerens/ at han utan båd och tilsäijelse/ skal emot wiss åhrlig summa, sota deras Skorstenar/ så ofta det behöfwes: och Skorstensfäijaren eller Sotaren deremot åtager sig answaret/ i fall Sotbrand tijmar/ så böra slika contracter efter deras innehåld fullgiöras.

§ 6.

Skorstensfäijarna eller Sotarna/ hafwa at undfå i betalning/ för en Skorstens rengiörande uti öfwersta Wåningen 16 öre Kop:mt/ uti Wåningen der under 24 öre Kop:mt/ och så vidare tilökes en marck för hwar Wåning neder til grunden. Fördristar sig någon Skorstensfäijare eller Sotare/ at fordra högre betalning/ eller förwägra sig/ at inställa dijt han kallat eller efterskickat warder/ plickte 40 Marcker Silfwermynt.

§ 7.

Hwar och en Skorstensfäijare eller Sotare måste hafwa en af Stadsens Politie Collegio inrättad Bok/ med numer på alla Husen i dess tract, hwar uti den/ som sota låter/ sig antecknar dagen/ då det skiedt/ samt hwilka Skorstenar hwar gång sotade blifwit.

§ 8.

När Skorstensfäijaren eller Sotaren deraf finner/ at ofwanskrefne tider äro förbi/ och han icke blifwer kallad til at sota/ bör han icke dess mindre gå til Huset/ och sin tjenst erbiuda. Nekar eller hindrar Husägaren/ eller Hyresmannen honom/ under hwarjehanda förebärande/ at sota/ gifwe han sådant Hufwudmannen tilkiänna; Men har Huswärden eller Giästen varit någon tijd på landet förrest/ och intet eldat/ eller andra skiäl til drögsålet finnes/ åligger Skorstensfäijaren eller Sotaren en annan gång/ wid sagdan tid/ at återkomma och des tjenst tilbiuda.

§ 9.

Skorstensfäijare eller Sotare åligger/ at skaffa sig sådane poikar/ som äro wiga och skickeliga at klifwa up i Skorstenarna/ dem han först bör lära/ at bruka skrapa och wiska/ och antingen sielf/ eller hans dräng följja dem/ och noga tilse/ at arbetet blifwer wähl och försvarligen giordt/ men sedan poikarna fådt mehr styrka/ åligger Skorstensfäijaren eller Sotaren/ att äfwen lära dem sota med Ruska.

§ 10.

Om någon Skorsten finnes så trång/ eller Järnstänger genom honom dragne/ at ingen Gåsse kan komma up med Skrapan/ så måste wähl Skorstensfäijaren eller Sotaren tillse/ huru Sotet kan blifwa bort-sopat; men straxt gifwa sådant Hufwudmannen tilkiänna/ hwilcken sedan sådane fehl uti Politie Collegio angifwer/ på det wederbörande måtte tillhållas/ dem ofördröijeligen at rätta.

§ 11.

Der Skorstensfäijare eller Sotare några förseelser begå/ eller klagomåhl dem emellan yppas kunna/ bör Hufwudmannen sådant uti Stadsens Politie Collegio til behörig rättelse andraga/ samt dessutom

twenne gånger om åhret/ nembl. åtta dagar efter Påsk/ och åtta dagar efter Michaelis uti bemelte Collegio inlefwerera en förteckning på alla Skorstensfäijare/ med deras Drängar och Gåssar/ jemte annotation hwarest de bo eller giästa.

§ 12.

Skorstensfäijarne eller Sotarne böra wara tilstådes wid Brandsynerne/ til at angifwa beskaffenheten af Skorstenarne, och förrätta hwad dem anbefalles. Datum ut supra.

*Friedrich
L.S.*

Genom att skorstensfejarna i Stockholm underställdes politie collegium och inte som andra hantverksyrken organiserades i ett slutet skrå under magistratens ämbetskollegii och yrket samtidigt tillfördes en del nya arbetsuppgifter förbättrades skorstensfejarnas ställning.

En annan bidragande orsak till en positiv utveckling av yrket var de tyska skorstensfejare som på olika vägar kom till Sverige. De tyska skorstensfejarna kunde genom sin större yrkesskicklighet hävda sig bättre än sina svenska kollegor och därigenom även tillföra yrket bättre anseende.

Ett exempel på hur det kunde gå till när en tysk skorstensfejare kom till Sverige är det fall som tidigare beskrivits för Göteborg där myndigheten (magistraten) lät inkalla en tysk skorstensfejare för att sköta sotningen i staden. Ett annat exempel är uppgifter om att vår gamle krigarkonung Karl XII vid sin vistelse i Tyskland värvade skorstensfejare, vilka anställdes som slottssotare i Sverige. Orsaken till konungens engagemang torde med all sannolikhet ha varit de många slottsbränder, som vid den här tiden härjade i vårt land, och vilka ofta började som soteldar.

I konsulent Gustaf Brauns förteckning över skorstensfejare under 1600–1800-talen finns många med titeln slottssotare och av dem har flera tyska namn. En del fick sin praktiska yrkesutbildning som lärlingar hos tyska skorstensfejarmästare och flyttade efter lärlingstidens slut till Sverige där de anställdes som gesäller hos svenska mästare. Andra lärde yrket och fick sina gesällbrev i Tyskland och fick sedan anställning som mästare i svenska städer eller som slottssotare.

4.9 1734 års lag

I 1734 års lag, som i huvudsak gällde för landsbygden, finns föreskrifter till skydd mot brand i byggningabalken. Bestämmelser om brandförsvaret i skog är intagna i kapitel 15 och om brandförsvaret i

bygd i kapitel 24. Det senare innehåller mycket kortfattade regler om installation av eldstäder och skorstenar; men har betydligt mera omfattande bestämmelser om påföljder för vårdslöshet med eld. Det enda i 1734 års lag som anses ha gällt för städernas brandförsvar är en kort föreskrift i kapitel 29 om ”Byggande och underhållande av hus i stad”.

4.10 1748 års Brand- och Politie Ordning för Göteborg

För Göteborg utfärdades 1748 ny Brand- och Politie Ordning med betydligt klarare och strängare regler om sotning för både fastighetsägare och skorstensfejare än vad som föreskrivits i 1639 års brandordning.

I förordningen angavs bestämda sotningsterminer och varje husmor och husfar, som ej lät sota sina skorstenar i laga tid, skulle anmälas till politieborgmästaren. Om skorstensfejaren å sin sida visade försumlighet fick han böta 10 daler. Som bevis för att sotning utförts fick skorstensfejaren en bok av magistraten i vilken, den som lät sota, själv skulle anteckna att det sotats och då även ange datum för när sotningen ägt rum. Fel och brister på eldstäder och rökgångar skulle anmälas till husägaren eller hyresmannen men också till politieborgmästaren. I händelse av eldsvåda skulle skorstensfejaren omedelbart infinna sig på brandplatsen och utföra de arbeten han blev ålagd. Skorstensfejaren skulle även, om så påfordrades, biträda vid brandsynerna.

Till skorstensfejarens lön hade viss del av det så kallade ”borger-skapets sammanskott” anslagits och för detta var han pliktig att avgiftsfritt verkställa sotning. Därefter görs följande tillägg i brandordningen:

”På det han må kunna så mycket Folck och Gåssar underhålla, samt Stadens Inwånare till nöije betiena, så skal han dessutom af de förmögnare hafwa at åtniuta för hwar Skorsten uti et högt hus, som af twenne wåningar består 3 öre S:mt, och i mindre hus 2 öre S:mt, samt för en Kakelugns pipa, om den går igenom en wåning 6 öre, genom 2:ne wåningar 12 öre och genom 3 wåningar och deröfwer 16 öre; men af de fattige och oförmögne skal han ingen betalning fordra, utan likafullt wara skyldig, at deras Skorstenar rengiöra. Fordrar han mera eller annorledes, än som sagt är, eller wägrar, at inställa sig, dit han warder kallad, plickte 10 daler. Klagomål öfwer Skorstensfejarens försummelse, owilja eller tredska at betiena Stadens Inwånare, skal hos Magistraten angifwas och skärskådas, och der något sådant warder honom öfwerbewist, kommer han, efter sakens beskaffenhet, at plickta, eller ifrån tiensten afsättas. alt som des förseelse och försummelse präfwat förtiena.”

4.11 1789 års Överståthållarämbetets i Stockholm kungörelse angående sotning

För Stockholm utfärdade Överståthållarämbetet ny kungörelse angående sotning den 9 oktober 1789.

I inledningen till förordningen anges att en ganska stor bidragande orsak till förekommande eldsvådor är att sotning av eldstäder inte verkställs inom föreskriven tid. En försummelse som både sotare och husägare gjorde sig skyldiga till. För att stadens invånare inte skulle vara okunniga om sina skyldigheter när det gällde bestämmelser om sotning ansågs det, trots 1733 års förordning, nödvändigt att utfärda nya bestämmelser.

För vissa eldstäder förkortades sotningsterminerna (sotningsfristerna) i den nya förordningen.

En påtaglig nyhet i 1789 års förordning var att sotning inte fick utföras av skorstensfejaren utanför den trakt han fått sig tilldelad. Tidigare hade skorstensfejarna haft möjlighet att träffa avtal om sotning med fastighetsägare utanför sin egen trakt, men med 1789 års kungörelse upphörde denna rättighet och de avtal som tidigare träffats upphävdes. Av bestämmelsens utformning syns en överenskommelse inom skorstensfjäre – Embetet ha funnits om att skorstensfejarmästarna endast skulle utföra sotning inom den trakt de blivit tilldelade, men överenskommelsen respekterades inte.

Bestämmelsen som nu fastställdes hade följande lydelse:

”Som skorstensfjäre-Embetet sins emellan öfwerenskommit, at icke någon Skorstensfjäre må vara tillåtit, at antingen sjelf eller genom utskickade Gesäller och Gossar, låta verkställa sotning utom den Tract, i hwilken han bor och inom hwilken han sotningen för-rätta bör, samt ännu mindre inom samma obehöriga Tract upprätta Contracter eller låta öfwertala sig til accorders ingående om sotning med Husägare och Hyresmän, Hwadan sålunda alla af berörda beskaffenhet warande Contracter och Accorder, som redan kunna wara gjorde skola uppsägas och öfwerlemnas til then Mästare, som bor i then Tract, ther huset eller husen, hwilkas skorstenar och eldstäder böra sotas, äro belägne; Och thenne Stadsens Politie Collegium thenna öfwerenskommelse fastställt; altså bör ock samma öfwerenskommelse til alla delar efterlefwas, hwarom wederbörande Husägare och Hyresmän nu jämväl underrättas, på thet the måge kunna med behörige och i theras Tract boende Skorstensfjäre-Mästare contract och accorder om sotningen träffa och avsluta, helst som alla hittills om sotning upprättade Contracter med the Skorstensfjäre, som äro boende utom then hwarje Skorstensfejäre-Mästare tilslagne Tract, nu mera komma at uphöra; och skal then Mästare inom Embetet, som häremot bryter, för hwarje gång anses för-

fallen till 3 Riksdaler 16 skillingars böter; Dock undantages then händelse, tå eldswåda eller sotbrand timar, i hwilket fall then Sotare, som först träffas eller är att tilgå, skal wara skyldig at derwid biträda, och betalning therföre, enligt Taxan erhålla”.

Undantag från bestämmelsen gällde således endast om brand eller soteld uppstått, då den skorstensfejare som först påträffades var skyldig att biträda vid släckningsarbetet.

Skorstensfejarmästares skyldighet och rättighet att ansvara för sotningen inom sin trakt (distrikt) men ej utföra sotning utanför trakten är en regel, som i stort sett alltjämt gäller, trots att den under senare år varit föremål för åtskillig kritik med flera utredningar som följd.

En annan förändring i 1789 års kungörelse var benämningen av skorstensfejarna. I 1733 års förordning kallades mästarerna ”skorstensfäjare eller sotare”. Dessa fick nu titeln Skorstensfäjare-Mästare. För anställda ändrades drängar till gesäller och för gåssar användes benämningen lärogossar eller skorstensfäjaregossar.

4.12 1815 års Överståthållarämbetets reglemente angående skorstensfejningen i huvudstaden

1789 års förordning angående sotning i Stockholm gällde fram till 1815 då överståthållarämbetet utfärdade en kungörelse med komplettering av bestämmelser angående vad som bör iaktas vid sotning av skorstens- och kakelugnspipor i staden.

Trots att överståthållaren Carl Mörners inledning av 1815 års förordning gjordes i ganska skarpa ordalag innehöll den relativt små förändringar. Ändringarna syns främst ha gällt sotningstaxan och några detaljbestämmelser.

Förordningen, som innehöll bestämmelser om sotningsfrister, vissa regler för sotningens utförande, distriktsindelning, bostadstväng för skorstensfejarmästare i distriktet, skorstensfejarmästares skyldighet att föra sotningsjournal, taxa för utfört sotningsarbete samt ansvarsbestämmelser för fastighetsägare och skorstensfejarmästare, återges nedan.

**Öfwer-Ståthållare-Embetets
förnyade Kungörelse
angående Hwad iakttagas bör wid Sotningen af
Skorstens- och Kakelugns-Pipor här i staden.
Gifwen Stockholm den 24 Februari 1815.**

I anseende til tidernas förändrade skick och åtskillige på sednare åren anförde klagomål öfwer Skorstensfjäjares försummelse, har jag

funnit nödigt öfwerse Kungörelsen af den 9 october 1789, hwarefter jag, med öfwerwägande af hwad härutinnan funnits böra ändras, welat til allmän efterrättelse stadga och förordna följande:

1§.

Alla Skorstenar, så wäl inne i Staden, som på Malmarne, hwaruti eldas, böra rensas och rengöras åtminstone uti en ordinaire Salls- eller Kammarspis sex gånger om året, men Köksspisar, hwaruti mattillredning sker, hwar månad; samt hos Bagare, Bryggare och uti andre sådana Werkstäder, der starkt och stadigt eldas, twänne gånger i Månaden. Kakelugnspipor, som blott nyttjas til Rummens uppvärmande och ej til någon slags kokning, böra sotas en gång om året, helst mellan Maji och September Månader, men hwarannan Månad eller oftare, om i Kakelugnarne mat kokas och tilredes.

2§.

Husägare ware altid sjelf ansvarig, at sotningen på föreskrefne tider werkställes och skal, om genom försummelse härutinnan sot i huset brinner, böta Tre Riksdaler Sexton Skillingar; men wisar Husägare, at han med Sotaren i Trakten om wiss betalning för sotningen hela året igenom Öfwerenskommelse träffat, eller at sotning i föreskrefwen ordning skedt; så blifwer Sotaren för sotelden och den derpå följande plikten samt Skadeärsättningen ensam ansvarig.

3§.

Som understundom händt, at någre af Stadens Inwånare til sotning nyttjat Skorstensfjäregossar, dem de upropat från gatan, utan at weta namnet på Mästaren, hwilken för den skada, som af ofullkomlig sotning kan tima, bör ansvara, och andre åter, i synnerhet på Malmarne, låtit obehörige personer sota med ruskor, genom hwilken oordning Husägare eller Hyresmännen, då sotbrand uppkommit, blifwit blottstälde för plikt; ej at förtiga det förfång, som Skorstensfjäre warder tilfogadt, då deras folk genom en sådan sysselsättning försumma Mästarens påräknade arbete; så böra denna Stadens Inwånare icke betjäna sig af andre till Skorstenens sotande, än Skorstensfjäre-Mästare, hwilka äro skyldige at bo i den dem tildelte Trakt och utanför Huset hafwa en skyllt, så at Tjenstefolk och andre måge kunna dem igenfinna; hwarförutan hwarje halft år wid Flyttningstiderna bör från Predikstolerne i den Församling der Skorstensfejarens Trakt är, uppläsas underrättelse om Gatan, Huset och Qwarteret, der han bor eller dit han Flyttat, hwarom jemväl på lika tider Kungörelser i dageliga Tidningarne införas.

4§.

Desse Sotare eller Skorstensfejare älligger: at flitigt, willigt och med höflighet betjäna hwar och en, som deras biträde behöfwer, at wäl och

förswarligen Skorstenarne och Kakelugnspiporne rengöra och feja; at dertil antaga skickelige och wige Gossar och Arbetare Öfwer hwilka Mästaren sjelf eller genom en förständig Gesäll skal hafwa nogaste tilsyn på stället, der sotningen förrättas, äfwen i den delen, at pojkarne ej måge för tilfälle, at såsom förut ofta skedt, från Skorstenarne löpa öfwer taken in i Windarne; at wid Skorstenarnes rensande noga tillse, om der finnes något fel eller brist eller om någon ändring med Eldstäderna förelupit, samt om sådant icke allenast underrätta Husägaren, utan ock det hos Öfwer-Ståthållare-Embetet genast tillkännagifwa, på det bristerne, antingen genast må kunna bättras, och all deraf befarande olycka förekommas, eller besigtning anställas til utrönande, huruvida något eldsfarligt och emot Byggnings Ordningen stridande är anlagt, at då eldswåda eller sotbrand timar, der hans Trakt är, genast med alt sitt folk dit förfoga, at förrätta alt hwad honom kan blifwa anbefallt, och sig icke derifrån begifwa, förr än han lof och tilstånd der till erhållit; samt ändtligen at på kallelse infinna sig wid Brandsynerne, för at derwid tilhanda gå, enligt hwad serskildt derom stadgadt finnes.

Sitt folk, i synnerhet Lärögossarne, bör Skorstensfejaren wäl handtera i föda och kläder, så at deras hälsa under den strängare årstiden wårdas och at de ömt bemötas samt med upmuntringar i stället för en otidig stränghet tilhållas at lära arbetet och dermed fortfara.

5§.

Til ömsesidig rättelse och beqwämlighet, bör sotaren med Huswärdens öfwerenskomma om de dagar och timar hela året igenom, då sotningen i Huset kommer at förrättas, och på hwilken således utsatte tid, Sotaren skal wara owillkorligen skyldig at låta sina Arbetare i Huset sig inställa, samt ej derifrån bortgå, förr än det bestämda arbetet blifwit verkställt; och i händelse af hinder deruti, anmäla sådant hos Politie-Gewaldigern i Trakten.

Efter et af Öfwer-Ståthållare-Embetet gifwet formulaire, bör Skorstensfejaren upprätta en Rulla öfwer alla i hans Trakt befintlige Hus med Eldstädernes antal och beskaffenhet uti hwarje; samt uti denna Rulla, til egen rättelse för hwart Hus anteckna den med Husägaren öfwerenskomna tiden för sotningen året igenom, hwilket äfwen till Husägarens rättelse bör specifikt utföras i Contractet om sotningen, i händelse sådant är afslutadt; men i annat fall skrifteligen meddelas Husägaren, som derefter är pliktig at underrätta de i Huset boende om de öfwerenskomne sotningstiderna, på det wid arbetsfolkets ankomst, hinder för sotningen ej må möta, och Huset äfwentyra för sotbrand, som ofta händt, innan Sotaren å nyo kan till arbetet sig infinna. På de tider, då sotningen bör förrättas, hwilket af Rullan lätt kan utrönas, skal Sotarne infinna sig i Huset och erbjuda sit arbete, ehwad han har Contract eller ej; vägras honom då at sota, så bör han genast anmäla

sådant hos Öfwer-Ståthållare-Embetet, om han skal undgå answar, i händelse soteld upkommer.

6§.

Uti betalning undfår Skorstensfejaren för en skorstens rengörande uti öfwersta wåningen, Sex skillingar, uti wåningen derunder Åtta skillingar, och så vidare Twå skillingars tilökning för hwarje wåning neder til grunden; för hwarje Kakelugns pipa, som löper serskildt up i dagen och med Lod och Lina måste rensas, Tolf skillingar i öfwersta wåningen af Huset; Sexton Skillingar för den derunder och så vidare Fyra Skillingars tilökning för hwarje wåning längre ned til Huset; men om Kakelugns pipan ej löper ut i dagen, utan insläppes uti annan rökgång midt för den wåning, der Kakelugnen är belägen, så betalas såsom för pipa i öfwersta wåningen Tolf Skillingar; hwarannat för de Kakelugns pipor, som äro anlagde antingen horisontelt eller krokigt, så at Lod och Lina ej falla igenom dem, utan måste rensas med tillhjelp av Tråd- eller jernspett, betalas Åtta Skillingar mera än hwad stadgad är för perpendiculairt fallande pipan, som kan sotas med Lod och Lina. Fordrar han något mera eller annorledes än nu sagt är, eller försummar något af föreskriften i 4:de § eller vägrar at inställa sig till sotning på de utsatte tiderne, ehwad han om sotningen har Contract eller ej, eller ock vägrar at infinna sig till eftersyn af Skorstenar eller Kakelugns pipor, då han warder kallad, plikte Tre Riksdaler Sexton Skillingar.

7§.

De medlemmar af Skorstensfejare Embetet, som ordenteligen upfylla sina skyldigheter mot Stadens Innewånare, bibehållas wid den hittills gällande inrättningen af en uteslutande rätt till Sotningsarbetet inom deras Trakter; så att ingen utom Traktens Sotare må sjelf eller genom andra wid wite af Tre Riksdaler och Sexton Skillingar förrätta sotning i en annans Trakt, utan wid tillfälle af Soteld, då den närmast boende eller som först anträffas, bör sig infinna, aldeles som 7:de § i 1789 års Sotare Ordning utsätter; men däremot så snart någon Skorstensfejare öfwerbewises om försummelse eller wårdslöshet i arbetet; så skal Husägaren ej bero af en sådan opålitelig Sotare, utan efter anmälan derom hos Öfwer Ståthållare Embetet blifwa med en annan försedd, hwilket äfwen kommer at gälla om hela Trakten, i händelse Sotaren så wårdslost skjöter sit arbete, at flere förnyade klagomål öfwer honom inkomma; då öfwer Ståthållare Embetet will låta annan Sotare answara för sotningen i Trakten.

8§.

För öfwerträdelse mot denna Författning, hwilken ifrån den 1 nästkommande April, skal gälla till efterlefnad, komma wederböran-
de, at inför Öfwer Ståthållare Embetet i Politieärender til answar stäl-

*las; och åligger Stadens Fiscaler och Upsyningsmän, at, i hwad på dem
ankommer, häröfwer noga tilsyn hålla.*

Stockholm den 24 Februari 1815

På Dragande Kall och Embetets wägnar

Carl Mörner

/E. G. Westrin.

5. Skråväsendets avskaffande 1846

Skråväsendets avskaffande 1846 innebar ingen direkt förändring i kungörelserna om sotning. Under utarbetandet av 1733 års förordning angående sotning i Stockholms stad väcktes förslag om att för skorstensfejarna inrätta ett skrå med ålderman, bisittare och gesäller. Förslaget avslogs emellertid och det framgår inte heller av några gamla handlingar att skorstensfejaryrket under någon tid varit ett självständigt skrå. Någon skråordning speciellt för skorstensfejaryrket har heller aldrig framkommit av tillgängliga handlingar även om skorstensfejarämbetets organisation haft många likheter med yrken inom skråväsendet.

5.1 1855 års Överståthållarämbetets reglemente för skorstensfejningen i huvudstaden

År 1855 var det åter aktuellt med nya bestämmelser om sotningen i Stockholm och den 5 juli utfärdade överståthållarämbetet reglementet för skorstensfejningen i huvudstaden.

I det nya reglementet infördes nu vissa bestämmelser, som genom skråordningens upphörande, i praktiken redan trätt i kraft för hela riket. Bland annat togs kraven bort om skyldighet för ny tillsatta skorstensfejarmästare att söka burskap (borgarrättighet).

Tillsynen över sotningen och tillsättningen av skorstensfejarmästarna överfördes från politicollegium till överståthållarämbetet.

Reglementet innehöll med mindre avvikelser ungefär samma bestämmelser om sotning som funnits i 1789 och 1815 års förordningar. Bland annat föreskrivs:

att varken skorstensfejarmästaren själv eller hans anställda fick utföra sotning utanför den trakt han tilldelats,
att skorstensfejarmästaren skulle bo inom trakten och utanför bostaden ha en tydlig namnskylt uppsatt,
att skorstensfejarmästaren skulle föra förteckning om utförd sotning,

att skorstensfejarmästaren var skyldig delta i släckningsarbete vid både eldsvåda och soteld,
att skorstensfejarmästaren var skyldig att delta i brandsyn,
att skorstensfejarmästaren skulle väl behandla hos honom anställda arbetare och lärlingar samt
att förse lärlingarna med tjänlig bostad, föda och kläder, faderligen vårda dem samt ge dem tillfälle till skolundervisning.
Lärlingarna fick ej heller ansträngas över förmågan och nödig uppmärksamhet skulle ägnas åt deras hälsa så att de ej tog skada till följd av sotningsarbetet.

Tillsynen skulle utövas av den person, som överståthållarembetet i polisärenden utsåg för ändamålet, och för vilken särskild instruktion utfärdades. En arbetarskyddslagstiftning för minderåriga som kanske var minst lika effektiv som dagens?

Sotningsfristerna hade inte förändrats i förhållande till 1789 och 1815 års förordningar.

Sotningstaxan, som även den var intagen i reglementet, hade anpassats från valörerna riksdaler och skillingar till kronor och ören.

I landsortsstäderna tillsattes skorstensfejarmästarna liksom tidigare av magistraten. Dessa förhållanden tillämpades till 1923 års brandstadga trädde i kraft då de kommunala myndigheter som ansvarade för brandförsvaret i övrigt även hade att handlägga sotningsärenden.

6. Obligatorisk sotning i stadssamhällen

6.1 1874 års brandstadga

Efter långvarigt utredningsarbete, som påbörjades genom ett förordnande av Kungl. Maj:t den 19 oktober 1855, avgav den tillsatta kommittén ett betänkande 1859 innehållande riktlinjer om vad en brandstadga borde innehålla och vad som kunde regleras genom brandordningar. Ett stort avsnitt i utredningen omfattade sotningsväsendet, där yrkesmännen titulerades skorstensfejare.

Det dröjde emellertid 15 år innan kommitténs utredning gav resultat och ”Kungl. Maj:ts nådiga Brandstadga för rikets städer” utfärdades den 8 maj 1874 med tillämpning från den 1 januari 1875.

Av namnet framgår att stadgan var avsedd för rikets städer, men den gällde i tillämpliga delar även för köpingar och efter Kungl. Maj:ts prövning även för municipalsamhällen. Stadgan gällde sålunda inte den egentliga landsbygden.

För varje stad skulle upprättas brandordning med bestämmelser för brandväsendets ordnande utöver vad som föreskrevs i brandstadgan. Tidigare fastställda brandordningar, reglementen och andra föreskrifter, som inte överensstämde med den nya brandstadgan, upphävdes när stadgan trädde i kraft.

I stadgan ändrades den av utredningen föreslagna titeln skorstensfejare till ”sotare”.

Till skillnad mot brandchefen, vilken skulle utses av den kommunala myndighet, som brandordningen angav, föreskrevs i stadgan att sotaren skulle antas och entledigas av polismyndigheten.

I stadgan föreskrevs även att i varje stad skulle finnas erforderligt antal sotare. Några krav på befattningshavarnas kompetens uppställdes inte i stadgan.

Taxor för sotning skulle beslutas av stadsfullmäktige eller om stadsfullmäktige inte fanns av allmänna rådstugan samt underställas KB:s (länsstyrelsens) prövning.

Vidare föreskrevs i brandstadgan att brandordningen skulle

Sotningsbestämmelser i 1874 års brandstadga

§ 3. I brandordningen skola föreskrifter finnas, bland annat: om **sotning**, och den längsta tid som, med hänsyn till eldstäders olika beskaffenhet och ändamål, får förflyta, innan, efter verkställd sotning, förnyad sådan skall äga rum; om lägenhetsinnehavares skyldighet att lämna sotare fritt tillträde för arbetets verkställande; om kontroll därå, att sotning på bestämda tider fullgöres; om sotarenes åligganden, däribland skyldighet för dem att vid sotningen tillse, huruvida å eldstad, mur, rör, skorsten och dylikt finnes felaktighet, som kan innebära eldfara, och att, därest sådan felaktighet upptäckes, därom hos polismyndigheten göra anmälan;

I slutet av 1800-talet och början av 1900-talet var sotning av skorstenar och lokaleldstäder skorstensfejarnas huvudsakliga sysselsättning. Bilden från sotning av en kamin är tagen i Stockholm 1880.

§ 4. Där sådant anses av nöden, må Stadsfullmäktige eller, där de ej finnas, allmänna Rådstugan äga utfärda reglementen för brandstyrkan och dess befäl, för sotare eller andra, som med brandväsendet hava befattning. I dessa reglementen må dock ej böter, viten eller annan påföljd stadgas för underlåtenhet att fullgöra vad däri föreskrives, utan skola de bestämmelser härom, vilka kunna anses erforderliga, införas i brandordningen.

§ 12. I stad skall finnas erforderligt antal sotare. De antagas och entledigas av polismyndigheten. Taxor för sotare skola, där de ifrågakomma, beslutas av Stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, allmänna Rådstugan samt underställas Kongl. Maj:ts Befallningshavandes prövning.

7. Eldstadsbesiktning i samband med sotning

7.1 1923 års brandstadga

1874 års brandstadga ansågs, när den trädde i kraft, tillfredsställande för den tidens brandförsvar men på grund av flera stora stadsbränder i slutet av 1800-talet och med hänsyn till samhällets utveckling restes ganska snart krav på förbättrade brandskyddsbestämmelser. Bland de tunga påtryckarna för ett bättre brandskydd var brandförsäkringsinrättningarnas organisation ”Kommittén för brandsläckningsväsendets ordnande i Sveriges städer och köpingar”.

Den 6 december 1918 tillsatte Kungl. Maj:t tre sakkunniga för revidering av 1874 års brandstadga för rikets städer samt för utredning om några allmänna bestämmelser i brandskyddshänseende kunde erfordras för rikets landsbygd. Sakkunniggruppen, som senare utökades med ytterligare sakkunniga, antog arbetsnamnet – Brandskyddskommissionen.

Ytterligare uppdrag överlämnades under utredningens gång till kommissionen. Däribland en skrivelse till Kungl. Maj:t från städernas allmänna brandstodsbolag med begäran om föreskrifter rörande rengöring av rökgångar genom s.k. utbränning (benämns numera urbränning).

Brandskyddskommissionen avlämnade sitt betänkande den 16 april 1921 med förslag till lag angående brandväsendet i riket och brandstadga för riket. Förslaget till brandlag förkastades emellertid av riksdagen. Förslaget till brandstadga kom efter en hel del ändringar att leda fram till antagande av brandstadga den 15 juni 1923. Den kom att träda i kraft den 1 januari 1924.

1923 års brandstadga skilde sig från 1874 års stadga väsentligen genom att den innehöll bestämmelser även för brandförsvaret på landsbygden. Skyldighet för landskommunerna att hålla ett brandförsvar erfordrades dock endast om förordnande meddelades av länsstyrelsen.

1923 års brandstadga är uppdelad i tre avdelningar, där avdelning

I innehåller bestämmelser för stad och avdelning II för landsbygd. Avdelning III innehåller allmänna bestämmelser, som är gemensamma för stad och landsbygd.

Beträffande sotning infördes betydligt flera och mera detaljerade bestämmelser i 1923 års brandstadga än i 1874 års stadga trots att många av utredningens förslag bantades bort. En del av utredningens förslag återkom dock i de handledningar för brandordningar som senare utarbetades.

Brandskyddskommissionen konstaterade bland annat vid sina undersökningar att uppfattningarna om orsaker till både soteldars uppkomst och antalet bränder som uppstått på grund av soteldar var ganska skiftande. Kommissionen fann även att både vid offentliga möten och eljest i den offentliga debatten samt i fackpressen fanns många som gjorde gällande att mera än 50 % av alla bränder uppstått på grund av soteldar. Även om detta från andra håll ansågs som överdrift fann kommissionen alla sakkunniga vara ense om att soteld inte sällan var den primära orsaken till inträffade bränder. För att få så sakligt underlag som möjligt vid rekommendation av lämpliga tidsfrister mellan sotningarna sökte kommissionen bland annat efter uppgifter om sotets sammansättning. Något överraskande erhöles då upplysningen om att det varken i den svenska eller utländska litteraturen fanns uppgifter om någon vetenskaplig undersökning av sotets beståndsdelar. Kommissionen beslöt då anlita Statens provningsanstalt att analysera sot från våra vid den tiden vanligast förekommande bränslen såsom lövved, barrved, torv, stenkol, koks och s.k. råoljor. Provningsanstaltens utredning publicerades som bilaga i kommissionens betänkande.

Beträffande provningsanstaltens utredning anför kommissionen bland annat följande. ”Även oavsett det stöd, som kan hämtas från berörda utredning, vill det synas, som om frågan om sotning av våra eldstäder och rökrör bör i en reviderad brandstadga tillmätas fylligare bestämmelser än dem, vilka i 1874 års brandstadga ägnats detta ämne”.

Provningsanstaltens undersökning är av allt att döma den första vetenskapliga undersökning som gjorts i Sverige för att den vägen försöka bringa klarhet i vilka tidsintervaller som är lämpliga mellan brandförebyggande sotningar.

Kommissionen försökte även på andra sätt finna lösningar på lämpliga och enhetliga sotningsfrister.

I en sammanställning som kommissionen lät upprätta över ett antal städers brandordningar konstaterades att samma typer av eldstäder, som eldades med samma sorts bränsle, hade mycket varierande sotningsfrister.

Begreppet sotningsfrist, lika med tiden mellan två på varandra följande brandskyddssotningar, användes varken i 1874 eller 1923 års brandstadgor. Däremot använde brandskyddskommissionen

begreppet sotningsfrister i sitt betänkande.

För att försöka få så enhetliga sotningsfrister som möjligt föreslog kommissionen att tiden från en sotning till nästa borde anpassas efter rökgångarnas beskaffenhet med hänsyn till byggnadsätt och andra inverkan omständigheter.

I kommissionens förslag till brandstadga ingick också detaljerade sotningsfrister för olika slag av eldstäder. Ett förslag som tillstyrktes av båda skorstensfejarorganisationerna¹ och även i departementsförslaget till brandstadga infördes regler härom. Beslutet blev emellertid att bestämmelserna om sotningsfrister skulle införas i brandordningarna. Beslutet motiverades med att då brandordningen skulle fastställas av länsstyrelsen, hade denna alltid möjlighet att tillse, att lämpliga sotningsfrister meddelades. I brandstadgan infördes endast bestämmelse om maximifrist, vilken fastställdes till tre år.

Riktlinjer för sotningsfrister redovisades i de handledningar för utarbetande av brandordningar som kommunikationsdepartementet tog fram och publicerade i Statens Offentliga Utredningar 1923:63 *handledning vid utarbetande av brandordningar för städer, köpingar och municipalsamhällen* samt 1924:23 *handledning vid utarbetande av brandordningar för landskommuner*.

I 1874 års brandstadga användes benämningen ”sotare” på de yrkesmän som rensade eldstäder och rökkanaler. Kommissionen föreslog i utredningen att den äldre benämningen skorstensfejare och skorstensfejarmästare, som bland annat använts i 1864 års näringsfrihetsförordning, skulle återinföras. I 1923 års brandstadga kom titeln skorstensfejare att användas men däremot inte skorstensfejarmästare. Med skorstensfejare avsågs i stadgan den yrkesman som var utsedd för sotningsdistrikt. Övriga anställda skorstensfejare benämns biträden och bland dessa biträden skulle enligt förslaget till brandordningar utses erforderligt antal förmän.

Bestämmelsen i 1874 års brandstadga om att i stad skulle finnas erforderligt antal sotare togs bort i 1923 års brandstadga. I stället intogs nu bestämmelser i brandstadgan om att för varje sotningsdistrikt skulle finnas anställd en yrkesutbildad skorstensfejare. Vidare infördes bestämmelser om att det i brandordningen skulle anges hur många sotningsdistrikt en stad skulle indelas i samt gränsdragningen mellan distrikten.

Bestämmelsen om att skorstensfejare för sotningsdistrikt skulle vara yrkesutbildad hade starkt förespråkats av utredningen som bland annat framhållit att: ”skorstensfejaryrkets betydelse för en stads brandvärn kräver med nödvändighet, att skorstensfejare skall vara yrkesutbildad”.

Kommissionen framhöll vidare att hittills hade yrkesutbildning-

1. Sveriges Skorstensfejaremästares Riksförbund och Svenska Skorstensfejararbetarförbundet.

en för skorstensfejare i vårt land kunnat förvärvas genom praktik hos mästare. Utbildningen hade som regel börjat direkt efter genomgången folkskola och pågått tills ynglingen blivit man. Kommissionen konstaterade även att sedan några år tillbaka hade dock Sveriges skorstensfejaremästares riksförbund i klart medvetande om betydelsen för den unge ämnessvennen att även kunna förvärva teoretiska insikter i yrket inrättat en fackskola för utbildning av gesäller i skorstensfejaryrket. Efter genomgången kurs, vilken omfattade ca två månader, utfärdades gesällbrev för elever som erhållit godkända betyg.

Genom riksdagens beslut den 8 maj 1918 angående nya praktiska ungdomsskolan samt Kungl. Maj:ts stadga den 16 september samma år för den kommunala undervisningen ansåg utredarna ytterligare teoretiska utbildningsmöjligheter föreligga för ynglingar inom skorstensfejaryrket.

Kommissionen framhöll än en gång i utredningen sin uppfattning om yrkesutbildningens betydelse för ett rätt handhavande av sotningen, och tvekade icke kommissionen att föreslå en ovillkorlig föreskrift om att i varje sotningsdistrikt skulle finnas anställd en yrkesutbildad skorstensfejarmästare. Kommissionen insåg dock att det måste ta ett antal år att genomföra bestämmelsen, vilket man ansåg skulle regleras genom övergångsbestämmelser.

Följande föreskrifter angående skorstensfejarens kompetens intogs i brandstadgans avdelning för stad. ”För att vinna anställning såsom skorstensfejare fordras att hava uppnått 25 års ålder samt hava antingen med godkända kunskapsbetyg genomgått statsunderstödd fackskola för utbildande av skorstensfejare eller ock minst 5 år med goda vitsord arbetat i yrket”.

Något obligatoriskt krav om teoretisk utbildning för skorstensfejare intogs således inte i stadgan, vilket torde få ses mot bakgrunden av att tillräckligt många skorstensfejare med teoretisk utbildning ännu inte fanns att tillgå för de tjänster som beräknades bli lediga under de närmaste åren.

Även om kompetenskravet med dagens mått mätt inte verkar särskilt högt ställt innebar det med dåtidens syn på yrkesmän utan tvekan ett betydande steg framåt. Samtidigt som brandstadgan ställde krav på skorstensfejarnas kompetens fick de också större uppgifter i det förebyggande brandskyddets tjänst. Eldstadsbesiktningen infördes, vilket innebar att vid varje sotningsförrättning skulle den som utförde sotningen ”sorgfälligt undersöka, huruvida å eldstad, mur, rör, tak, skorsten eller dylikt finnes felaktighet som kan medföra eldfara”. Dessutom skulle skorstensfejaren ägna uppmärksamhet åt annat, som kunde utgöra föremål för undersökning vid brandsyn. Rätt att meddela föreläggande erhöi dock inte skorstensfejaren, utan skulle upptäckt felaktighet anmälas till brandchefen,

som hade att föranstalta om särskild brandsyn. I stad med brandsynenämnd ingick nu skorstensfejaren genom sin sakkunskap om skorstenar och eldstäder som ordinarie ledamot i nämnden.

”I stad med större folkmängd” kunde i brandordningen nu också uppdras åt skorstensfejaren att i samband med sotning verkställa den eldstadsbesiktning, som brandsynenämnden annars skulle ha gjort, men då under namnet brandsyn.

Intressant att notera är att enligt brandstadgans avdelning för stad skulle nu all sotning utföras av distriktets skorstensfejare eller av biträden anställda av honom. Enda undantag som medgavs var att brandstyrelsen eller annan myndighet, som stadsfullmäktige utsett att förvalta brandväsendets angelägenheter, efter brandchefens hörande kunde ge undantag för fristående skorsten till fabrik eller annan anläggning.

I brandstadgans avdelning för landsbygden angavs endast bestämmelse om fastighetsägarens skyldighet att låta verkställa sotning. Övriga bestämmelser om sotning skulle intas i brandordningen. I kommunikationsdepartementets handledning för utarbetande av brandordningar för landskommuner gavs riktlinjer bland annat om att brandordning skulle innehålla föreskrift om vem som skulle verkställa sotning och att det var önskvärt att sotningen utfördes av person som vunnit utbildning i yrket.

Beträffande kungörelse om ledig skorstensfejarbefattning föreslog utredningen att denna skulle annonseras i den tidning där kommunala meddelanden vanligen infördes. Men i brandstadgan ändrades utredningens förslag så att när skorstensfejarbefattning var ledig skulle kungörelse införas i allmänna tidningarna, d.v.s. Post- och Inrikes Tidningar.

I handledningen för utarbetande av brandordningar fick texten om kungörelse av ledig skorstensfejarbefattning följande lydelse. ”Då skorstensfejarbefattning är ledig, skall kungörelse därom införas, förutom i allmänna tidningarna, jämväl i den tidning, vari kommunala meddelanden för staden införas”. En formulering som av allt att döma användes i åtminstone en del brandordningar som utarbetades efter dessa handledningar.

Tillsättning och entledigande av skorstensfejare, vilket tidigare omhänderhafts av polismyndigheten, överfördes i 1923 års brandstadga till den kommunala brandstyrelsen eller den förvaltningsmyndighet stadsfullmäktige utsett.

Som tidigare nämnts skulle för varje sotningsdistrikt finnas anställd en yrkesutbildad skorstensfejare som endera själv eller genom hos honom anställda biträden skulle utföra all inom distriktet erforderlig sotning.

Genom brandstadgans formulering kunde städerna välja olika lönesystem, vilket gjorde att skorstensfejarens anställningsförhållan-

POST-och INRIKES TIDNINGAR

Nr 28. Innehålls förteckning angående. Nya Känsla. Fredagen den 23 februari 1916

ALLMÄNT

Skorsten
Skorstenens betydelse för den allmänna hälsan är icke tillräckligt känd. Skorstenen är en viktig del av husets utrustning och dess underhåll är av största vikt. En skorsten som inte fungerar ordentligt kan leda till allvariga olyckor och sjukdomar. Det är därför viktigt att regelbundet kontrollera skorstenen och se till att den är i god ordning. Detta gäller särskilt i vinterhalvåret när risken för rökbrand är större.

LÄKEMEDELVERKET
MEDICAL PRODUCTS DIVISION
GÖDKÄNSA LÄKEMEDEL
SINCE 1882
RECEIVED U. S. PATENT OFFICE
Gödkänsla är ett av de mest effektiva läkemedlen för behandling av olika sjukdomar. Det har varit i bruk sedan 1882 och har visat sig vara mycket effektivt. Det är ett naturligt preparat som inte skadar kroppen och som kan användas även hos barn. För mer information om användning och dosering, se bifogade broschyrer.

NY INSERATION OCH ANDRA
BERÖRNING
Gödkänsla är ett av de mest effektiva läkemedlen för behandling av olika sjukdomar. Det har varit i bruk sedan 1882 och har visat sig vara mycket effektivt. Det är ett naturligt preparat som inte skadar kroppen och som kan användas även hos barn. För mer information om användning och dosering, se bifogade broschyrer.

I 1923 års brandstadga infördes bestämmelse om att när skorstensfejarbefattning för sotningsdistrikt var ledig skulle kungörelse införas i Post- och Inrikes Tidningar. En bestämmelse som sedan dess varit intagen i brandlagstiftningen.

den blev minst sagt diffusa. Om sotningstaxa föreskrev brandstadgan följande: ”sotningstaxa skall, där sådan taxa ifrågakommer, antagas av stadsfullmäktige samt underställas länsstyrelsens prövning.”

Om sotningstaxa saknades kunde skorstensfejaren få ersättning för utfört sotningsarbete genom fast lön och var distriktet så stort att han måste anställa biträden skulle även dessa betalas av lönen. I stad som antagit sotningstaxa fungerade skorstensfejaren som entreprenör och tog själv betalt för utfört arbete av fastighetsägarna. Ytterligare en variant av anställningsförhållande var att skorstensfejaren hade en bestämd lön för de i brandordning och reglemente föreskrivna arbetsuppgifterna. Om han själv inte hann med arbetet skulle han anställa tillräckligt antal biträden och bland dem så många lämpliga förmän, som personalens storlek och verksamhetens omfattning krävde. Dessutom fanns en sotningstaxa som reglerade

ersättning för så kallade extra sotningar, som beställdes utöver de i brandordningen föreskrivna sotningarna, för rensning av nymurade skorstenpipor och för sotning av fastigheter inom områden där stadsfullmäktige utfärdat särskilda bestämmelser. Den sistnämnda formen för anställning tillämpades i bland annat Karlstad där förutom anställningsreglerna även taxan för extra sotning var intagna i brandordningen.

I brandstadgan föreskrevs även att för sotningsarbetets utförande skulle skorstensfejare å förut tillkännagiven tid äga tillträde till byggnad och lägenhet. Vägrades skorstensfejare tillträde skulle polismyndigheten lämna handräckning. Den som utan skäl vägrade skorstensfejare tillträde kunde dömas till böter från 5 till och med 500 kronor.

Skorstensfejare, som underlät att göra vad som ålåg honom enligt brandstadga, brandordning eller reglemente, kunde straffas, där ej förseelsen ansågs föranleda varning eller avsättning, med böter från 5 kronor till och med 500 kronor.

Förutom uppgifter om hur ofta sotning skulle verkställas och kortfattade regler om sotningsarbetets utförande innehöll brandordningarna ett flertal arbetsuppgifter som åvilade skorstensfejarna.

Bland annat skulle skorstensfejaren utan ersättning delta i brandsyn och efterbesiktning.

Vid soteld skulle skorstensfejaren inställa sig och vidta åtgärder för eldens släckning och därefter undersöka om skada uppstått på murverket. Skorstensfejare och hans biträden var på brandchefens kallelse skyldiga att omdelbart inställa sig till annan brandsläckningstjänst.

Skorstensfejaren var också skyldig att över distriktets samtliga fastigheter föra en kontrollbok med anteckning av de förrättningar som verkställts, de felaktigheter eller andra missförhållanden som iakttagits samt de åtgärder skorstensfejaren vidtagit. Kontrollboken skulle uppvisas för brandchefen så ofta han påfordrade.

En arbetsmetod som krävde särskilda regler i brandordningen var urbränning av eldstäder och rökkanaler. Metoden, som kort kan beskrivas som en anlagd soteld, användes när sotbeläggningarna bestod av hårt eller klibbigt tjärsot som inte kunde tas bort med vanliga sotningsverktyg. Innan urbränning fick utföras skulle fastighetsägaren lämna skriftligt tillstånd. Brandchefen skulle ge tillstånd och även meddela erforderliga föreskrifter för utförandet. Dessutom skulle skorstensfejaren i förväg lämna in anmälan till polismyndigheten.

Om skorstensfejaren eller hans biträden genom oaktsamhet eller oskicklighet vid sotningsarbete orsakade skada på mur, byggnad, tak eller inredning var skorstensfejaren ansvarig.

Den 13 maj 1932 utfärdade Kungl. Maj:t kungörelse om ändring i

vissa delar av 1923 års brandstadga. Ändringen av stadgan trädde i kraft den 1 juli 1932.

Orsaken till ändringen var tvistigheter som uppstått om vem som skulle betala försäkringsavgiften för skorstensfejaren och hans biträden vid tillämpning av lagen om Försäkring för olycksfall i arbete av den 17 juni 1916.

I brandstadgan användes om skorstensfejaren för sotningsdistrikt begrepp som ”anställd”, att han innehade en ”skorstensfejarbefattning” till vilken han ”förordnades” och från vilken han kunde ”entledigas”.

Riksförsäkringsanstalten ansåg, och då främst med stöd av de i brandstadgan använda benämningarna för skorstensfejarens ställning i förhållande till kommunen, att kommunerna skulle betala avgifterna.

Kommunerna, som hade stöd av Svenska Stadsförbundet, ansåg däremot att skorstensfejaren auktoriserats som egen företagare och arbetsgivare för sina anställda och hade därför själv skyldighet att erlägga försäkringsavgiften.

Riksförsäkringsanstaltens tolkning av bestämmelserna överklagades av flera kommuner hos Kungl. Försäkringsrådet.

Meningskiljaktigheterna mellan stadsförbundet och försäkringsrådet fortsatte även efter brandstadgans ändring och frågan om betalningsskyldigheten fick inte sin slutliga lösning förrän 1944 års brandstadga trädde i kraft.

Enligt 1944 års brandstadga skulle skorstensfejaren vara ”godkänd eller anställd” för distriktet. En ”godkänd” skorstensfejare klassificerades som auktoriserad näringsidkare och därmed arbetsgivare för sina anställda.

7.2 Sotningsbestämmelser i 1923 års brandstadga och 1932 års ändring av vissa delar i 1923 års brandstadga

Avdelning I.

Bestämmelser angående stad

1 KAP.

Om stads skyldighet att upprätthålla ett brandväsen, om brandordning samt om förvaltning av brandväsendet

1 §.

Det åligger varje stad att i enlighet med bestämmelserna i denna stadga vidmakthålla ett brandväsen, som kan anses tillfredsställa skäliga anspråk på trygghet mot skada av brand.

2§.

För varje stad skall finnas brandordning, upptagande de föreskrifter, som utöver i denna stadga eller eljest i vederbörlig ordning meddelade bestämmelser äro erforderliga för fullständigt och ändamålsenligt ordnande av stadens brandväsende.

I brandordning må för överträdelse av dess föreskrifter stadgas böter från och med 5 till och med 500 kronor.

Till fullständigande av brandordningen äga stadsfullmäktige utfärda särskilda reglementen för brandstyrka, brandchef och vice brandchef samt för skorstensfejare.

I dessa reglementen må dock ej böter eller viten stadgas för underlåtenhet att fullgöra vad däri föreskrives, utan skola de bestämmelser härom, vilka kunna anses erforderliga, införas i brandordningen.

4§.

1 mom. Förvaltningen av brandväsendets angelägenheter skall handhavas av en för sådant ändamål särskilt utsedd brandstyrelse eller ock av annan kommunal förvaltningsmyndighet, på sätt stadsfullmäktige besluta.

2 mom. Det tillkommer den förvaltande myndigheten bland annat:

1:o) att uppgöra förslag till brandordning, reglementen för brandstyrkan, brandchefen, vice brandchefen och skorstensfejare samt sotningstaxa,

2:o) att årligen avgiva förslag till inkomst- och utgiftsstat för brandväsendet under det nästföljande året,

3:o) att hos vederbörande myndigheter väcka de förslag och göra de framställningar, som finnas nödiga,

4:o) att tillsätta brandchef och vice brandchef samt efter förslag av brandchefen övrigt befäl och underbefäl vid brandstyrkan, samt

5:o) att efter förslag av brandchefen av de i allmän brandkår tjänstpliktiga uttaga och indela lämpligt antal personer till befäl, underbefäl och manskap.

I övrigt må i brandordningen meddelas ytterligare föreskrifter om den förvaltande myndighetens åligganden.

4 KAP.

Om brandsyn

10§.

1 mom. Allmän brandsyn, omfattande stads hela område, skall efter förutgången kungörelse äga rum en gång årligen å tid, som i brandordningen bestämmes. Oberoende av vad sålunda föreskrivits skall, när brandchefen så påfordrar, särskild brandsyn hållas.

2 mom. Brandsyn skall förrättas av en nämnd, bestående av brandchefen eller annan av brandbefälet såsom ordförande, skorstensfejaren samt stadsarkitekten eller annan byggnadssakkunnig person, som byggnadsnämnden förordnar.

3 mom. Vid brandsyn skall noga undersökas:

1:o) huruvida de föreskrifter, som meddelats till förebyggande av elds uppkomst och spridning, till räddning vid eldsvåda av människoliv och egendom samt till underlättande av brands dämpande, blivit iakttagna,

2:o) huruvida å eldstad, mur, rör, tak, skorsten eller annorstädes finnes brist, som kan medföra eldfara, eller huruvida efter föregående brandsyn eldstad eller rökgång eller dit ledande ventilationsrör anordnats borttagits eller ändrats, samt

3:o) huruvida i övrigt anordning eller förhållande förefinnes av beskaffenhet att kunna medföra fara för elds uppkomst och spridning eller svårighet vid räddning av människoliv från eldskada.

4 mom. I stad med större folkmängd må i brandordningen stadgas: att brandchefen äger bestämma, vilka byggnader, lägenheter och annat, som skola synas, ävensom tiden härför,

att brandchefen eller annan av brandbefälet ensam äger verkställa brandsyn, samt

att den under 3 mom. 2:o) föreskrivna eldstadsbesiktning m.m. må uppdragas åt skorstensfejare att verkställas i samband med sotning.

5 KAP:

Om sotning

16 §.

1 mom. I brandordningen skall införas bestämmelse om det antal distrikt, vari stad skall i och för sotnings verkställande indelas; och skall därvid tillika angivas de särskilda distriktens gränser.

2 mom. För varje sotningsdistrikt skall finnas anställd en yrkesutbildad skorstensfejare.

17 §.

För att vinna anställning såsom skorstensfejare fordras att hava uppnått 25 års ålder samt hava antingen med godkända kunskapsbetyg genomgått statsunderstödd fackskola för utbildande av skorstensfejare eller ock minst 5 år med goda vitsord arbetat i yrket.

18 §.

Då skorstensfejarbefattning är ledig, skall kungörelse därom införas i allmänna tidningarna. Efter ansökningstidens utgång utfärdar den i

4 § avsedda myndighet förordnande för den av de sökande, som prövas vara lämpligast.

Finner nämnda myndighet skorstensfejaren icke vidare vara lämplig för befattningen, må han därifrån entledigas.

19 §.

1 mom. Skorstensfejare åligger att själv eller genom hos honom anställda biträden utföra all inom hans distrikt erforderlig sotning; och må dylikt arbete ej utföras av annan, så framt icke i fråga om till fabrik eller annan anläggning hörande, fristående skorsten med rökgångar och kanaler den i 4 § avsedda myndighet efter brandchefens hörande därtill giver tillstånd.

2 mom. I brandordningen skola intagas bestämmelser om den tid, som må förflyta från en sotning till nästa. Denna tid får dock icke sättas längre än till tre år.

Från vad sålunda stadgats må undantag beviljas i brandordningen för det fall att eldning ej skett efter senast verkställda sotning.

20 §.

Vid sotningsförrättning skall sorgfälligt undersökas, huruvida å eldstad, mur, rör, tak, skorsten och dylikt finnes felaktighet, som kan medföra eldfara, varjämte uppmärksamhet skall ägnas jämväl åt annat, som kan utgöra föremål för undersökning vid brandsyn. Uppträcket felaktighet eller iakttages annat missförhållande, skall brandchefen ofördröjligen underrättas därom.

21 §.

För sotningsarbetes utförande skall skorstensfejaren å förut tillkännagiven tid äga tillträde till byggnad och lägenhet ävensom, när sådant för arbetets verkställande är erforderligt, till bredvidliggande fastighet. Vägras tillträde, skall polismyndigheten lämna handräckning.

22 §.

1 mom. I brandordningen må införas de ytterligare bestämmelser i fråga om sotning, som äro av nöden utöver vad i detta kapitel stadgas.

2 mom. Sotningstaxa skall, där sådan taxa ifrågakommer, antagas av stadsfullmäktige samt underställas länsstyrelsens prövning.

3 mom. Angående skorstensfejarens rättigheter och skyldigheter i övrigt må bestämmelser meddelas i brandordningen eller reglemente.

Avdelning II
Bestämmelser angående landsbygden

11 KAP.
Om sotning
36 §.

Det åligger innehavare av eldstadsförsedd byggnad att låta verkställa nödig sotning, därvid alla rökgångar och eldstäder, som icke användas uteslutande för gas eller electricitet, skola jämte tillhörande rökrör och imrör noga rengöras.

I brandordningen skall föreskrift intagas om den tid, som får förflyta från en sotning till nästa, ävensom meddelas de övriga bestämmelser om sotning, som kunna vara erforderliga.

Avdelning III
Allmänna bestämmelser.

14 KAP.
Om ansvarspåföljd, besvär i ärenden rörande
brandväsendet m.m.
43 §.

i mom. Underlåter någon att ställa sig vid brandsyn givet föreläggande till efterrättelse, böte, där ej särskilt vite är av rätten satt, från och med 5 till och med 500 kronor.

Till enahanda böter vare den förfallen, som vid brandsyn tredskas att lämna förrättningsman tillträde till lägenhet eller annat, som skall undersökas, eller som utan skäl vägrar skorstensfejare tillträde, då denne inställer sig för sotnings verkställande.

2 mom. Till böter från och med 5 till och med 500 kronor dömes envar, som bryter mot vad som i 36, 38 och 42 §§ finnes för varje fall föreskrivet.

3 mom. Den, som giver eller föranleder falsk brandsignal eller annorledes falskeligen åstadkommer brandstyrkas samling eller utryckning, straffes med böter från och med 25 till och med 500 kronor eller med fängelse i högst 6 månader.

4 mom. Underlåter medlem av brandstyrka utan giltigt förfall att inställa sig vid övning eller eldsvåda eller vägrar han vid sådant tillfälle utan skäl att fullgöra honom av förman i tjänsten given befallning, straffes med böter från och med 5 till och med 500 kronor.

Har den, som är i annans arbete eller tjänst anställd, uteblivit från brandövning eller eldsvåda av den anledning att arbetsgivaren eller arbetsledaren förvägrat honom erforderlig ledighet, vare arbetsgivaren

eller arbetsledaren, såvida ledigheten kunnat utan synnerlig olägenhet medgivas, förfallen till det ansvar, som i första stycket av detta moment sägs.

5 mom. Uraktlåter skorstensfejare, vad honom enligt denna stadga, brandordning eller reglemente åligger, straffes, där ej förseelsen anses föranleda till varning eller avsättning, med böter från och med 5 till och med 500 kronor.

KUNGL. MAJ:TS KUNGÖRELSE
om ändring i vissa delar av brandstadgan den 15 juni 1923
(nr 173);

given Stockholms slott den 13 maj 1932

Kungl. Maj:t har, efter riksdagens hörande¹, funnit gott förordna, att 16 § 2 mom., 17 och 18 §§ samt 43 § 5 mom. i brandstadgan den 15 juni 1923 skola erhålla följande ändrade lydelse:

16 §.

2 mom. För varje sotningsdistrikt skall finnas en yrkesutbildad skorstensfejare, som i enlighet med vad nedan sägs godkänts såsom skorstensfejare för distriktet.

17 §.

För att vinna godkännande såsom skorstensfejare för sotningsdistrikt fordras att hava uppnått 25 års ålder samt hava antingen med godkända kunskapsbetyg genomgått stadsunderstödd fackskola för utbildande av skorstensfejare eller ock minst 5 år med goda vitsord arbetat i yrket.

18 §.

Då skorstensfejare för sotningsdistrikt erfordras, skall kungörelse därom införas i allmänna tidningarna med tillkännagivande av den tid, inom vilken den som önskar vinna godkännande såsom skorstensfejare för distriktet har att ansöka därom. Efter ansökningstidens utgång utfärdar den i 4 § avsedda myndighet för den av de sökande, som prövas vara lämpligast, bevis, att han godkänts såsom skorstensfejare för distriktet.

Finner nämnda myndighet skorstensfejaren icke vidare vara lämplig, må godkännandet återkallas.

43 §.

5 mom. Uraktlåter skorstensfejare, vad honom enligt denna stadga, brandordning eller reglemente åligger, straffes, där ej förseelsen anses föranleda till varning eller återkallelse av meddelat godkännande

såsom skorstensfejare för sotningsdistrikt, med böter från och med 5 till och med 500 kronor.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1932.

Det alla som vederbör hava sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hava Vi detta med egen hand underskrivit och med Vårt kungl. sigill bekräfta låtit.

Stockholms slott den 13 maj 1932

GUSTAF

(L.S.)

(Kommunikationsdepartementet)

OLA JEPPSSON.

8. Högre kompetensvillkor för skorstensfejare

8.1 1944 års brandlag och brandstadga

Bakgrunden till 1944 års brandlagstiftning var att försöka minska de stora värden som årligen förstördes genom brand samt se över och stärka brandförsvarets, till följd av luftkrigets utveckling, särskilda uppgifter i händelse av krig.

Chefen för kommunikationsdepartementet erhöll redan 1941 Kungl. Maj:ts uppdrag att sammankalla sakkunniga för utredning av lämpliga åtgärder för stärkande av rikets brandförsvaret. De av statsrådet tillkallade sakkunniga, vilka antog arbetsnamnet ”brandförsvarsutredningen”, avgav sitt utlåtande den 7 mars 1942. På grund av vissa ekonomiska betänkligheter inför utredningens förslag dröjde beslut om ny brandlag och brandstadga till den 15 juli 1944. Den nya lagstiftningen trädde i kraft den 1 januari 1945.

Tillkomsten av 1944 års brandlag och brandstadga präglades av andra världskriget inte bara beträffande brandförsvarets uppgifter i händelse av krig utan även av det ökade antalet bränder som importstoppet av fossila bränslen orsakade. Inhemska ersättningsbränslen, som måste användas, utgjordes väsentligen av ved och torv. Bränslen som normalt är svåra att elda blev nu på grund av den stora efterfrågan, som plötsligt uppstod, både av dålig kvalité och hög fukthalt. Detta ledde till onormalt kraftig sotbildning med ökat antal soteldar och därav många fastighetsbränder som följd.

Brandlagen, som var den första speciallagen inom sitt område, innehöll grundläggande bestämmelser om kommuners och enskildas skyldigheter med avseende på brandförsvaret, medan brandstadgan innehöll kompletterande bestämmelser. Brandstadgan, var liksom 1923 års brandstadga, uppdelad i tre avdelningar. Den första avdelningen innehöll bestämmelser för stad, köping och municipal-samhälle och den andra för landsbygden medan den tredje innehöll allmänna bestämmelser, gemensamma för stad och landsbygd. Dessutom skulle liksom tidigare brandlagstiftning för varje kom-

mun finnas en av kommunen antagen och av länsstyrelsen fastställd brandordning. Till ledning vid upprättande av brandordningar utarbetade riksbrandsinspektören på uppdrag av Kungl. Maj:t normalbrandordningar.

I brandlagen gavs kortfattat bestämmelser om att ”i kommun skall brandsyn hållas och sotning verkställas i enlighet med de föreskrifter, Konungen därom meddelar”.

Brandstadgan innehöll mera detaljerade bestämmelser om sotning och därmed sammanhängande uppgifter. För objekt, som skulle sotas, angavs exempelvis att ”vid sotning skola alla rökgångar ävensom eldstäder, som icke äro inrättade för användning uteslutande av gas eller elektricitet, jämte rökrör, imrör och ventilationsrör noga rengöras”.

Om tiden mellan sotningarna bestämdes i brandstadgan endast maximifristen, vilken förkortades från 1923 års stadgas tre år till två år. Bestämmelser om sotningsfrister för olika objekt togs som tidigare in i brandordningarna.

För städer, köpingar och municipalsamhällen skulle enligt brandstadgan finnas en yrkesutbildad skorstensfejare, som ansvarade för att all föreskriven sotning verkställdes och även den i samband med sotningen föreskrivna undersökningen av eldstad, mur, rör, tak, skorsten och dylikt, den så kallade eldstadsbesiktningen, utfördes. Skorstensfejaren skulle även ägna uppmärksamhet åt annat som kunde utgöra föremål för undersökning vid brandsyn.

Upptäcktes vid undersökningen felaktighet eller annat missförhållande, skulle brandchefen ofördröjligen underrättas.

I stad med yrkesbrandkår kunde enligt brandstadgan i brandordningen föreskrivas att skorstensfejaren ägde meddela föreläggande om åtgärd mot iakttagna brister. Denna del av brandsynen, som skorstensfejaren i regel fick uppdrag att utföra i stad med yrkesbrandkår, omfattade i princip samma objekt för vilka han i andra kommuner hade att utföra eldstadsbesiktning i samband med sotning. Någon hänsyn till skorstensfejarens kompetens togs inte i bestämmelserna utan var hans förelägganderätt avhängig brandkårens organisation.

I stad, köping och municipalsamhälle med brandsynenämnd ingick skorstensfejaren som obligatorisk ledamot i nämnden.

Då föreskrift för landskommun att ordna sotningsfrågan genom auktoriserad skorstensfejare icke angavs i brandstadgan, kunde icke heller föreskrivas att skorstensfejaren skulle ingå som obligatorisk ledamot i brandsynenämnden. Utredningen framhöll emellertid, att om skorstensfejare fanns i kommunen, var det givetvis lämpligt att han utsågs till ledamot i nämnden. Så var det också i många kommuner.

Skorstensfejaren skulle själv utföra den föreskrivna sotningen eller överlåta den åt biträden, anställda hos honom. All föreskriven sotning var således förbehållen skorstensfejaren, men brandchefen

kunde dock efter skorstensfejarens hörande, för vissa fall medge undantag.

Bestämmelsen i 1923 års brandstadga att skorstensfejaren eller hans biträden skulle utföra all inom distriktet ”erforderlig sotning” hade, som ovan nämnts, ändrats till all ”föreskriven sotning”. Med föreskriven sotning förstås den sotning som från brandskyddssynpunkt är erforderlig och för vilken frister fastställts i brandstadga och brandordning. Övrig sotning, som exempelvis erfordras av funktions- eller miljöskäl eller från bränsleekonomisk synpunkt, omfattades nu inte längre av det så kallade sotningsmonopolet, utan stod det var och en fritt att utföra sådan sotning. En uppdelning som alljämt gäller.

Brandförsvarsutredningen behandlade frågan om införande av bestämmelse i brandstadgan för landsbygden att i tätbebyggda samhällen, exempelvis samhällen med utomplansbestämmelser, sotning skulle få verkställas endast av auktoriserad skorstensfejare. På landsbygden i övrigt skulle däremot även annan kompetent person få utföra sotning. Trots att lämpligheten av ett dylikt förfarande understroks ansågs tiden inte mogen för ett genomförande, utan föreslog utredningen, att om sotning för viss ort skulle verkställas av auktoriserad skorstensfejare borde bestämmelse intas i brandordningen.

Brandstadgan utformades så att det, genom regler i brandordningarna, blev möjligt för landskommunerna själva besluta om sotningen skulle verkställas av auktoriserad skorstensfejare.

Resultatet blev att under slutet av 40-talet och början av 50-talet infördes på frivillighetens väg föreskrifter om sotning genom auktoriserad skorstensfejare i de flesta landskommuners brandordningar.

Bland de första länen, som på länsstyrelsens initiativ, genomförde obligatorisk sotning med tillhörande eldstadsbesiktning genom auktoriserade skorstensfejare var de skånska. Där visade sig ganska snart, att bränder orsakade genom eldstäder och rökkanaler, minskade till mindre än hälften av vad som varit tidigare. För Norrbottens län, som var bland de län vilka dröjde längst med att genomföra obligatorisk sotning, eldstadsbesiktning och nybyggnadskontroll av auktoriserad skorstensfejare, hade innan dessa åtgärder vidtogs dubbelt så stor frekvens av bränder orsakade av soteldar, eldstäder och rökkanaler som intilliggande län där sotningsfrågan var ordnad.

1944 års brandlagstiftning innebar direkt inga större förändringar på sotningsväsendets område, men genom möjligheterna till den frivilliga utvecklingen av sotningen på landsbygden, den förbättrade utbildningen genom brandskolans tillkomst och därigenom de höjda kompetensvillkoren, kom perioden fram till nästa lagstiftning på området att betyda ett väsentligt steg framåt i yrkets utveckling.

Efter tillkomsten av Statens brandskola, som startade 1941, krävdes nu enligt 1944 års brandlagstiftning genomgången mästartkurs

vid brandskolan för att bli anställd eller godkänd som skorstensfejare i stad, köping eller municipalsamhälle. Brandstadgan gav dock möjlighet för länsstyrelse att lämna dispens från dessa kompetenskrav. På grund av övergångsbestämmelser trädde brandstadgans kompetensregler inte heller i full kraft förrän den 1 januari 1948.

För landsbygden kom inte samma utbildningskrav att gälla för skorstensfejarmästare förrän 1962 års brandstadga trädde i kraft.

Under förarbetet till 1944 års brandlagstiftning var frågan om kommunalisering av sotningsväsendet föremål för överväganden. Därvid konstaterades att i praktiskt taget alla orter där brandstadgans avdelning I tillämpades hade skorstensfejarmästaren ställning som fri näringsutövare med viss monopolrätt. Frågan fick emellertid ingen lösning i brandstadgan utan överlämnades till kommunerna själva att avgöra anställningsformen.

Den tidigare brandstadgans formulering att ”för varje sotningsdistrikt skall finnas en yrkesutbildad skorstensfejare, som i enlighet med vad nedan sägs godkänts såsom skorstensfejare för distriktet” erhöll nu följande lydelse. ”För varje sotningsdistrikt skall finnas en yrkesutbildad skorstensfejare, som i enlighet med vad nedan sägs godkänts eller anställts såsom skorstensfejare för distriktet”.

I brandordningen skulle införas bestämmelser om staden skulle utgöra ett eller flera sotningsdistrikt och om staden uppdelades i flera distrikt skulle distriktets gränser anges.

Då skorstensfejarbefattning för sotningsdistrikt var ledig gällde samma regler som tidigare att den lediga befattningen skulle kungöras i allmänna tidningarna. Kommunen kunde sedan välja om skorstensfejaren skulle anställas eller godkännas som entreprenör för distriktet. Den myndighet, som förvaltade brandförsvarets angelägenheter, hade att pröva de sökande och utfärda bevis för den som godkänts eller anställts som skorstensfejare för distriktet. Om skorstensfejaren inte längre skulle visa sig vara lämplig för sitt arbete hade samma myndighet att återkalla godkännandet eller häva anställningsavtalet.

För sotningsarbetets utförande skulle skorstensfejaren å förut tillkännagiven tid äga tillträde till byggnad och lägenhet. Nekades skorstensfejaren utan godtagbart skäl tillträde, skulle polischefen i orten lämna handräckning. Den som utan skäl vägrade skorstensfejaren tillträde, då han inställde sig för verkställande av sotning, kunde straffas med böter.

Försummade skorstensfejaren vad honom enligt brandstadgan ålägg, straffades även han med dagsböter, där ej förseelsen ansågs föranleda varning.

För utfört sotningsarbete utgick ersättning efter sotningstaxa, som antogs av stadsfullmäktige och för att vara gällande, fastställdes av länsstyrelsen.

Förutom ovan relaterade arbetsuppgifter som åvilade skorstensfejaren enligt bestämmelser i brandstadgan fanns ytterligare åligganden i brandordning, reglemente och byggbestämmelser. En av de mera omfattande arbetsuppgifterna var undersökning av eldstäder, rök- och ventilationskanaler i samband med ny- och ombyggnader. Andra arbetsuppgifter av betydelse var exempelvis att biträda vid släckning av soteld, urbränning av eldstäder och skorstenar, undersökning av eldstäder och skorstenar på uppdrag av byggnadsnämnd, hälsovårdsnämnd och polismyndighet, undersökning vid installation av oljeeldning samt förande av kontrollbok.

Skorstensfejare, som var godkänd för sotningsdistrikt och således arbetade som fri näringsutövare, erhöll ersättning av fastighetsägarna enligt av stadsfullmäktige antagen sotningstaxa. Taxan skulle för att vara gällande fastställas av länsstyrelsen utom i Stockholm där den fastställdes av överståthållarämbetet.

8.2 Sotningsbestämmelser i 1944 års brandlag och brandstadga

Brandlag 1944 Nr 521

1 §.

Varje kommun skall i enlighet med bestämmelserna i denna lag hålla ett brandförsvaret, som tillfredsställer skäligen anspråk på trygghet mot skada av brand.

Kommunen äger besluta, att brandförsvaret såvitt angår skydd mot skogsbrand skall ordnas för sig. Område för vilket särskilt skogsbrandförsvaret avses (skogsbrandrote) skall, där det ej omfattar kommunen i dess helhet, till gränserna angivas i beslutet. Skogsbrandrote må, efter överenskommelse, bestå av områden utav olika kommuner. Beslut om särskilt skogsbrandförsvaret skall för att vara gällande godkännas av länsstyrelsen. Länsstyrelse må ock, efter kommuns hörande, förordna härom.

Vad i denna lag stadgas i fråga om stad skall äga motsvarande tillämpning å köping, evad den utgör egen kommun eller ej, samt å municipalsamhälle, som på grund av Konungens förordnande har att oberoende av kommunen i övrigt själv handhava sitt brandförsvaret. Handhaves brandförsvaret av kommunalförbund, skola lagens bestämmelser om kommun hava avseende å förbundet.

8 §.

I kommun skall brandsyn hållas och sotning verkställas i enlighet med de föreskrifter, Konungen därom meddelar.

Brandstadga Nr 522

AVDELNING 1.

Bestämmelser angående stad

Om brandordning samt om förvaltningen av brandförsvarets angelägenheter

1 §.

För varje stad skall finnas brandordning, upptagande de bestämmelser, som utöver vad i allmän lag eller denna stadga eller eljest i vederbörlig ordning föreskrivits äro erforderliga för ordnande av stadens brandförsvär.

I brandordning må för överträdelse av dess stadganden föreskrivas böter, högst trehundra kronor, där ej å förseelsen kan följa straff efter allmän lag eller denna stadga.

2 §.

1 mom. Brandordning antages av stadsfullmäktige. Beslut om antagande av brandordning skall underställas länsstyrelsens prövning.

Beslut, som sålunda underställes, skall efter det riksbrandinspektören blivit i ärendet hörd antingen oförändrat fastställas eller ogillas. Vägras fastställelse, skall skäl därtill angivas.

Då brandordning fastställts, skall meddelande om fastställelsen ofördröjligen intagas i länskungörelserna. Ett exemplar av brandordningen skall insändas till riksbrandinspektören.

Det åligger magistraten att dels skyndsamt besörja att kungörelse om fastställelse införes i den eller de tidningar, vari kommunala meddelanden för orten pläga införas, dels tillse att inom staden exemplar av brandordningen finnas att tillgå för köpare.

Vad sålunda stadgats skall äga tillämpning jämväl i fråga om ändring i eller tillägg till brandordning.

2 mom. För brandstyrka, brandbefäl och skorstensfejare må stadsfullmäktige utfärda särskilda reglementen.

3 §.

1 mom. Förvaltningen av brandförsvarets angelägenheter skall handhas av den kommunala förvaltningsmyndighet, som stadsfullmäktige därtill utse. Därest så befinner lämpligt, må särskild brandstyrelse tillsättas. I brandordningen skola i sådan händelse intagas föreskrifter om brandstyrelsens sammansättning samt om dess arbetsformer m.m.

2 mom. Det tillkommer den myndighet, som förvaltar brandförsvarets angelägenheter, bland annat

1) att övervaka efterlevnaden av brandlagen, brandstadgan, brandordningen och övriga brandförsvaret rörande föreskrifter;

2) att uppgöra förslag till brandordning, reglementen och sotnings-taxa samt erforderliga ändringar i stadens brandorganisation;

3) att årligen avgiva förslag till inkomst- och utgiftsstat för stadens brandförsvar; samt

4) att till vederbörande myndigheter avgiva yttranden och göra framställningar i frågor av mera allmän betydelse för brandförsvaret.

Den förvaltande myndigheten äger icke taga befattning med fråga, som faller under brandchefens befälsmyndighet.

Om brandsyn

11 §.

1 mom. I stad skall allmän brandsyn äga rum en gång årligen å tid, som i brandordningen bestämmes. Oberoende av vad sålunda föreskrivits skall, när brandchefen så påfordrar, särskild brandsyn hållas.

Allmän brandsyn skall omfatta samtliga byggnader, upplag och andra anläggningar i staden.

Den myndighet, som förvaltar brandförsvarets angelägenheter, må efter brandchefens hörande medgiva, att mindre eller avsesides belägen byggnad eller annan anläggning icke skall omfattas av den allmänna brandsynen. Beviljas sådant undantag, skall den förvaltande myndigheten bestämma, om och huru ofta brandsyn å anläggningen skall äga rum.

2 mom. Brandsyn förrättas av en nämnd, bestående av brandchefen eller efter hans förordnande annan av brandbefälet såsom ordförande, skorstensfejaren i sotningsdistriktet samt en av byggnadsnämnden förordnad person, vilken bör hava byggnadsteknisk utbildning.

Genom kungörelse eller annorledes skall i förväg meddelande lämnas om tid, då brandsyn skall hållas.

3 mom. Vid brandsyn skall noga undersökas

1) huruvida de föreskrifter, som meddelats till förebyggande av brands uppkomst och spridning, till räddning vid brand av liv och egendom samt till underlättande av brandsläckning, blivit iakttagna;

2) huruvida å eldstad, mur, rör, tak, skorsten, elektriska anläggningar och därtill hörande ledningar eller annorstädes finnes brist, som kan medföra brandfara, samt huruvida efter föregående brandsyn eldstad, rökgång eller ventilations- eller avgasrör anordnats, borttagits eller ändrats; samt

3) huruvida i övrigt anordning eller förhållande förefinnes som kan medföra fara för brands uppkomst och spridning eller svårighet att vid brand utföra eldsläckning och räddning av liv och egendom.

4 mom. I stad med yrkesbrandkår må i brandordningen stadgas att brandchefen äger för särskilda fall besluta, att byggnad, upplag eller annan anläggning icke årligen skall undergå brandsyn; att brandchefen eller efter hans förordnande annan av brandbefälet ensam äger verkställa brandsyn; samt

att den del av brandsyn, som avses i 3 mom. 2), må, utom såvitt angår elektriska anläggningar och därtill hörande ledningar, i sam-

band med sotning utföras av skorstensfejare, därvid skorstensfejaren äger att meddela föreläggande, som i 12 § 1 mom. första stycket avses.

12 §.

1 mom. Upptäckes vid brandsyn att fastighetsägare eller annan icke vidtagit vad jämlikt lag eller annan författning åligger honom med avseende å brandförsvaret, skall föreläggande meddelas honom att inom viss tid vidtaga rättelse.

Har föreläggande givits, skall å förut kungjord tid efterbesiktning förrättas på föranstaltande av den, som givit föreläggandet. Befinnes därvid föreläggandet icke vara fullgjort, skall anmälan göras hos länsstyrelsen för den åtgärd, som kan av förhållandena påkallas. I ärende, varom nu är fråga, må länsstyrelsen förelägga lämpligt vite.

2 mom. Befinnes vid brandsyn synnerlig fara för brand vara för handen, åligger det syneförrättare att genast meddela föreskrift om omedelbar åtgärd för farans undanröjande.

13 §.

1 mom. Vid brandsyn och efterbesiktning skall föras protokoll. Därest protokollet innefattar anmärkning, skall avskrift av detsamma, i vad det rör fastighetsägare eller annan, vid synetillfället eller ofördröjligen därefter tillställas denne.

2 mom. Anteckning om vad vid brandsyn förekommit skall införas i en för ändamålet inrättad, hos brandchefen förvarad förteckning över fastigheterna i staden.

14 §.

Nekar någon utan godtagbar anledning syneförrättare tillträde till byggnad eller annan anläggning, där brandsyn skall förrättas, skall handräckning lämnas av polischefen i orten.

Om sotning

15 §.

I byggnad med eldstad skall sotning verkställas.

Vid sotning skola alla rökgångar ävensom eldstäder, som icke äro inrättade för användning uteslutande av gas eller elektricitet, jämte tillhörande rökrör, imrör och ventilationsrör noga rengöras.

Om den tid, som för olika slag av eldstäder jämte rökgångar må förflyta från en sotning till nästa, skola bestämmelser intagas i brandordningen. Denna tid får icke utsträckas längre än till två år. Brandchefen må, om särskilda skäl därtill äro, efter skorstensfejarens hörande medgiva undantag från vad sålunda blivit stadgat.

16§.

I brandordningen skall införas bestämmelse, huruvida staden skall utgöra ett eller flera sotningsdistrikt. Skall uppdelning ske i flera distrikt, skola de olika distriktens gränser angivas.

För varje sotningsdistrikt skall finnas en yrkesutbildad skorstensfejare, som i enlighet med vad nedan sägs godkänts eller anställts såsom skorstensfejare för distriktet.

17§.

Den som vill vinna godkännande eller anställning såsom skorstensfejare för sotningsdistrikt skall, där ej länsstyrelsen medger undantag, hava genomgått kurs för skorstensfejarmästare vid statens brandskola.

18§.

Då skorstensfejare för sotningsdistrikt skall utses, skall kungörelse därom införas i allmänna tidningarna med angivande av den tid, inom vilken den, som önskar vinna godkännande eller anställning såsom skorstensfejare för distriktet, har att ansöka därom. Efter ansökningstidens utgång utfärdar den myndighet, som förvaltar brandförsvarets angelägenheter, för den av de sökande, som prövas vara lämpligast, bevis att han godkänts eller anställts såsom skorstensfejare för distriktet.

Finner nämnda myndighet skorstensfejaren icke vidare vara lämplig, må myndigheten återkalla godkännandet eller häva anställningsavtalet.

19§.

Det åligger skorstensfejaren att tillse, att föreskriven sotning verkställs inom hans distrikt. Skorstensfejaren skall själv utföra sotningsarbetet eller överlåta detta åt biträden, anställda hos honom. Annan må ej verkställa föreskriven sotning, så framt icke brandchefen efter skorstensfejarens hörande för särskilda fall medger undantag.

20§.

Vid sotning skall sorgfälligt undersökas, huruvida å eldstad, mur, rör, tak, skorsten och dylikt finnes felaktighet, som kan medföra brandfara, varjämte uppmärksamhet skall ägnas jämväl åt annat, som kan utgöra föremål för undersökning vid brandsyn. Upptäckes felaktighet eller iakttages annat missförhållande, skall brandchefen ofördröjligen underrättas därom.

21§.

För sotningsarbetes utförande skall skorstensfejare å förut tillkännagiven tid äga tillträde till byggnad och lägenhet ävensom, när sådant för arbetets verkställande är erforderligt, till bredvidliggande

fastighet. Nekas skorstensfejaren utan godtagbart skäl tillträde, skall polischefen i orten lämna handräckning.

1 mom. Sotningstaxa antages av stadsfullmäktige samt skall för att vara gällande, fastställas av länsstyrelsen.

2 mom. Angående skorstensfejares åligganden i övrigt må bestämmelser meddelas i brandordningen eller i reglemente.

3 mom. I brandordningen må införas de ytterligare bestämmelser i fråga om sotning, som äro av nöden utöver vad i detta kapitel stadgas.

AVDELNING II.

Bestämmelser angående landsbygden.

Om sotning.

38 §.

I byggnad med eldstad skall sotning verkställas.

Vid sotning skola alla rökgångar ävensom eldstäder, som icke äro inrättade för användning uteslutande av gas eller elektricitet, jämte tillhörande rökrör, imrör och ventilationsrör noga rengöras.

I brandordningen skall föreskrift intagas om den tid, som för olika slag av eldstäder jämte rökgångar må förflyta från en sotning till nästa, ävensom meddelas de övriga bestämmelser om sotning, som kunna vara erforderliga.

Det åligger fastighetsägare eller, om fastigheten är utarrenderad, arrendator att tillse, att föreskriven sotning verkställs.

Såsom ägare anses jämväl den, som innehar egendom med fri förfoganderätt eller fideikommissrätt eller därmed jämförlig rätt.

AVDELNING III.

Allmänna bestämmelser.

Ansvarsbestämmelser m.m.

44 §.

Den som vid brandsyn eller besiktning utan godtagbar anledning nekar förrättningsman tillträde till byggnad eller annan anläggning, som skall undersökas, eller som utan skäl vägrar skorstensfejare tillträde, då denne inställer sig för verkställande av sotning, straffes med dagsböter.

Till samma straff vare den förfallen, som icke låter verkställa i 38 § avsedd sotning eller som bryter mot föreskrifterna i 42 § första, tredje eller fjärde stycket.

45§.

Uraktlåter skorstensfejare vad honom enligt denna stadga åligger, straffes med dagsböter, där ej förseelsen anses böra föranleda varning.

Övergångsbestämmelser.

Denna stadga skall jämte vad här nedan sägs träda i kraft den 1 januari 1945 med undantag för 7§ 1 och 2 mom., 17§ och 30§ 1 mom., som skola träda i kraft den 1 januari 1948. Intill denna tidpunkt skall såsom fordran för att vinna godkännande såsom skorstensfejare för sotningsdistrikt gälla, att sökanden uppnått 25 års ålder samt antingen med godkända kunskapsbetyg genomgått statsunderstödd fackskola för utbildande av skorstensfejare eller ock minst fem år med goda vitsord arbetat i yrket.

Kompetensföreskrifterna i 7§ 1 och 2 mom., 17§ och 30§ 1 mom. skola icke äga tillämpning å person, som före den 1 januari 1948 erhållit befattning såsom brandbefäl eller vunnit godkännande såsom skorstensfejare för sotningsdistrikt.

Vad i 53§ är stadgat skall icke gälla person, som före den 1 januari 1945 erhållit anställning inom brandväsendet.

Så snart ske kan efter denna stadgas utfärdande och senast den 1 januari 1947 skall med iakttagande av stadgans föreskrifter förslag till brandordning hava upprättats och underställts länsstyrelsens prövning. Brandordning, avsedd att träda i kraft den 1 januari 1945 eller därefter, må jämväl före sistnämnda dag antagas och fastställas i enlighet med bestämmelserna i denna stadga.

Intill dess ny brandordning fastställts, skola hittills gällande brandordning och skogsbrandordning fortfarande lända till efterrättelse, i den mån de icke strida mot brandlagen eller denna stadga.

Det alla som vederbör hava sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hava Vi detta med egen hand underskrivit och med Vårt kungl. sigil bekräfta låtit

Särö den 15 juli 1944

GUSTAF

(L.S.)

(Kommunikationsdepartementet)

Thorwald Bergquist

9. Auktoriserad skorstensfejarmästare i alla kommuner

9.1 1962 års brandlagstiftning

Efter en tids tillämpning av 1944 års brandlagstiftning framkom från kommunalt håll allmänt åsikter om att en reformering borde genomföras i syfte att begränsa kommunernas kostnader för brandförsvaret. Efter hemställan av riksdagen tillkallade chefen för inrikesdepartementet i enlighet med Kungl. Maj:ts bemyndigande den 27 juli 1954 tio sakkunniga för verkställande av översyn av brandlagstiftningen. Huvuddirektiven för utredningen var att kravet på brandförsvarets effektivitet inte fick eftersättas och att brandförsvaret borde vara ordnat så rationellt att inga onödiga kostnader uppkom.

De sakkunniga, vilka benämndes 1954 års brandlagsrevision, avgav den 25 oktober 1960 sitt betänkande ”Reviderad brandlagstiftning” med förslag till bland annat ny brandlag och brandstadga. Kungl. Maj:ts proposition i ärendet nr 12/1962 antogs av riksdagen den 30 mars 1962. Den nya brandlagen och brandstadgan trädde i kraft den 1 januari 1963 då samtidigt även ny Kungl. instruktion för länsbrandsinspektörer trädde i kraft. Ytterligare författningar hänförliga till den nya brandlagstiftningen var Kungl. instruktion för statens brandinspektion som trädde i kraft den 1 juli 1962 och Kungl. stadga för statens brandskola som trädde i kraft den 1 juli 1963.

Brandlagsrevisionen konstaterar bland annat i sin utredning att ”brandorsaksstatistiken visar att eldstäder och uppvärmningsanordningar utgöra de största brandorsakerna, såväl i fråga om antalet bränder som ersättningsbeloppets storlek. Dessa brandorsaker svara för omkring en tredjedel av alla bränder och omkring en fjärdedel av utbetalade brandförsäkringsersättningar. Redan dessa förhållanden visa att sotningen är en viktig angelägenhet i det förebyggande brandförsvaret”.

I brandlagsrevisionens betänkande är kapitlet om sotning det största. Den del av sotningen som utredningen syns ha ägnat mest tid är att försöka finna bästa möjliga underlag för bestämmelser om sotningsfrister. Tyvärr fick brandlagsrevisionen på samma sätt, som brandskyddskommissionen vid utredningen av 1923 års brandstadga, konstatera att någon tekniskt vetenskaplig utredning att använda som beslutsunderlag vid fastställande av sotningsfrister inte fanns.

Trots det omfattande arbete som gjordes på studier av olika faktorer inverkan på sotbildning och antändning av sot kunde inte brandlagsrevisionen lämna några detaljerade allmängiltiga anvisningar om sotningsfristernas längd vid olika betingelser. Något annat utredningsmaterial, som från sotbildningssynpunkt motiverade rekommendationer om avsevärt förändrade sotningsfrister, fann heller inte utredningen.

Efter att ha diskuterat motiven till de på landsbygden, som regel förekommande längre sotningsfristerna, föreslog brandlagsrevisionen att samma sotningsfrister borde gälla för tätorter och landsbygd. Vidare föreslog brandlagsrevisionen att samma maximifrister, två år, som gällde enligt 1944 års brandstadga skulle intas i den nya brandstadgan. För övrigt ansåg brandlagsrevisionen att det skulle överlåtas på kommunerna att lokalt i brandordningarna ta in bestämmelser om erforderliga sotningsfrister. Som stöd för kommunerna skulle centrala anvisningar utarbetas.

Beträffande rensning av imrör föreslog brandlagsrevisionen att bestämmelser i brandstadgan endast skulle omfatta anläggningar, där avsättning av brandfarliga ämnen förekom i större omfattning. Till sådana anläggningar hänfördes imrör från restaurangkök, bagerier, rökerier och liknande inrättningar, där matlagning ägde rum i större omfattning än för enskilt hushåll.

Senare har vid flera tillfällen i samband med utredningar om sotningsväsendet gjorts seriösa försök att fastställa ”exakta” sotningsfrister. Tyvärr har ingen ännu lyckats med detta.

Nya brandlagen och brandstadgan gällde i motsats till 1944 års brandlagstiftning för hela riket utan skillnad mellan stadssamhällen och landsbygd. Liksom tidigare kompletterades författningsbestämmelserna med lokala brandordningar som antogs av kommunernas fullmäktige och fastställdes av länsstyrelserna. Till ledning för kommunerna utarbetade statens brandinspektion enligt proposition nr 12/1962 exempel på brandordningar, vilka bland annat innehöll riktlinjer för sotningsfrister.

Som ny bestämmelse i brandlagen intogs nu att skorstensfejarmästare skulle finnas i varje kommun. För personalen inom sotningsväsendet används nu de adekvata benämningarna skorstensfejarmästare och skorstensfejare.

I brandstadgan intogs bestämmelse om att för varje sotningsdist-

rikt skulle finnas en skorstensfejare som avlagt mästarexamen för skorstensfejare vid statens brandskola.

Den nya brandlagstiftningen innebar sålunda att sotningen genom yrkesutbildad skorstensfejarmästare, som auktoriserats av kommunen, nu skulle ske i alla kommuner. Ett lagstiftande alltså av redan rådande förhållanden.

När skorstensfejarmästare för sotningsdistrikt skulle utses föreskrevs samma bestämmelse som tidigare gällde för städer att kunskörelse skulle införas i Post- och Inrikes Tidningar. Eftersom det inte kunde uteslutas att det i någon enstaka kommun kunde uppstå rekryteringssvårigheter, föreskrevs, att därest ansökan från skorstensfejare med mästarexamen ej inkom, ägde länsstyrelsen medge att sökande med annan utbildning utsågs. Med annan utbildning avsågs sökande som genomgått gesällutbildning vid statens brandskola eller annan särskild utbildning.

Vidare angavs i stadgan att i brandordningen skulle införas bestämmelse, om huruvida kommunen skulle utgöra ett eller flera sotningsdistrikt eller jämte annan kommun ingå i sådant distrikt.

I brandstadgan användes vid bestämmelser om både sotningens omfattning och eldstadsbrandsyn terminologin i byggnadsstyrelsens anvisningar till byggnadsstadgan (BABS 1960). Enligt brandstadgan skulle sotningen omfatta eldstad och annan kanalansluten förbränningsanordning, vilka inte eldades uteslutande med gas, jämte tillhörande rökkanaler samt imkanaler. Något undantag från sotning av imkanaler i bostadshus, som brandlagsrevisionen föreslagit, blev det således inte.

Den maximala sotningsfristen intogs liksom i tidigare brandstadga och blev oförändrad två år. Övriga sotningsfrister skulle tas in i brandordningarna och tiden för olika slag av eldstäder, förbränningsanordningar, rökkanaler och imkanaler bestämmas med hänsyn till bränsle, eldningsätt och andra på sotbildning och därav föranledd brandfara inverkan omständigheter och icke utsträckas längre än till två år. Brandchefen kunde dock, om särskilda skäl i visst fall förelåg, efter skorstensfejarmästarens hörande besluta om annan sotningsfrist.

I brandlagstiftningen behandlades endast den sotning som erfordras för att förhindra brand. Denna sotning, som benämndes föreskriven sotning, konstaterades utgöra ett viktigt led i det förebyggande brandskyddet.

Föreskriven sotning skulle verkställas av distriktets skorstensfejarmästare eller på hans ansvar av skorstensfejare, som var anställda för att biträda honom. Någon annan fick ej utföra föreskriven sotning, för så vitt icke brandchefen efter skorstensfejarmästarens hörande för särskilt fall medgav undantag. Kontroll av sotningen måste dock ske med lämpliga mellanrum varför det

ansågs att sådant undantag kompletterades med krav på sotning och eldstadsbrandsyn genom skorstensfejarmästaren åtminstone vart annat år.

Liksom i tidigare brandlagstiftning ankom det på kommunen att själv bestämma om sotningsväsendet skulle drivas i privat eller kommunal regi. För kommunanställd skorstensfejarmästare förutskickades att hans tjänsteförhållande reglerades i kommunalt tjänstereglemente. För skorstensfejarmästare, vilken utförde sotningen som enskild näringsidkare, grundades behörigheten på avtal mellan kommunen och skorstensfejarmästaren. Exempel på entreprenadavtal, vilka gavs formen av normalreglementen för auktoriserade skorstensfejarmästare, utarbetades av kommunförbunden och Sveriges skorstensfejaremästares riksförbund.

9.2 Enmansbrandsyn

En väsentlig förändring i 1962 års brandlagstiftning var avskaffandet av brandsynenämnderna och inrättandet av enmansbrandsyn. Detta förhållande som tidigare varit gällande i stad med yrkesbrandkår genomfördes nu i hela landet. Brandsynen indelades i regelbunden brandsyn, eldstadsbrandsyn och särskild brandsyn.

Regelbunden brandsyn förrättades nu av brandchefen eller av honom förordnat brandbefäl inom särskilt brandfarliga objekt eller där brand kunde utgöra fara för ett större antal människor.

Eldstadsbrandsyn förrättades av skorstensfejarmästaren i samband med föreskriven sotning. Vid eldstadsbrandsyn skulle undersökas, om brandfarlig felaktighet fanns på eldstad eller annat, som enligt gällande föreskrifter skulle sotas, samt på skorsten och tak med därtill hörande byggnadsdelar. Vid all föreskriven sotning skulle varje skorstensfejare som deltog i sotningsarbetet medverka i den kontinuerliga tillsynen av sotningsobjekten. Denna tillsyn var inte att anse som brandsyn. Skorstensfejarmästaren ensam var behörig att förrätta eldstadsbrandsyn och inom sitt behörighetsområde även särskild brandsyn.

Skorstensfejarmästaren kunde sålunda inte på sätt som var möjligt för brandchefen delegera denna behörighet till annat befäl. Detta förhållande förklarades av att brandstadgan icke innehöll någon föreskrift om kompetenskrav för hos skorstensfejarmästare anställt arbetsbefäl.

En i samband med sotning upptäckt bristfällighet eller missförhållande kunde, efter att ha anmälts till skorstensfejarmästaren, bli föremål för föreläggande från hans sida om felaktigheten eller missförhållandet låg inom eldstadsbrandsynens område. Om felaktigheten eller annat missförhållande iaktogs i samband med sotning och skorstensfejarmästaren ej själv hade förelägganderätt skulle brandchefen snarast möjligt underrättas.

Särskild brandsyn skulle hållas när brandchefen eller länsstyrelsen på grund av speciella omständigheter bedömde erforderligt. Särskild brandsyn förrättades av brandchefen eller brandbefäl, som han förordnade, och av skorstensfejarmästaren inom hans behörighetsområde.

Gränsdragningen mellan brandchefens och skorstensfejarmästarens behörighetsområden antogs inte vålla några svårigheter utan förutsattes att de båda brandsynmyndigheterna i tveksamma fall skulle samråda. Ett antagande som i allt väsentligt verkade uppfyllas så länge lagen tillämpades.

Arbetsfördelningen mellan de båda brandsynmyndigheterna innebar emellertid inte hinder för brandchefen, att som ansvarig för kommunens hela brandförsvaret, tillse att eldstadsbrandsyn utfördes i föreskriven ordning. Om brandchefen iakttog att skorstensfejarmästaren inte fullgjorde sina skyldigheter och detta inte kunde rättas till genom samråd hade han att anmäla förhållandet till brandstyrelsen. Brandchefen hade således ingen disciplinär myndighet över skorstensfejaren då båda var direkt underställda brandstyrelsen.

Tillvägagångssätten vid föreläggande, efterbesiktning och besvär var i huvudsak oförändrade i förhållande till 1944 års brandlagstiftning för städer med yrkesbrandkår.

Förvaltningslagen, som trädde i kraft den 1 januari 1972, reglerar förvaltande myndigheters handläggning av sina ärenden. Genom sin myndighetsutövning är brandsyneförrättaren – skorstensfejarmästaren – formellt en förvaltningsmyndighet. Lagen är en följd av en förvaltningsrättsreform, vilken innebär att kammarrätten placerats som en domstol mellan länsstyrelsen och regeringsrätten och att mål kan prövas av regeringsrätten endast om prövningstillstånd meddelas, eljest står kammarrättens beslut fast. I anslutning till förvaltningslagens tillkomst gjordes vissa ändringar i brandlagen och brandstadgan rörande formerna för överklagande och beslut vid brandsyn.

Samtidigt som den nya räddningstjänstlagen trädde i kraft den 1 januari 1987 reviderades förvaltningslagen. Ändringen av förvaltningslagen avser att stärka rättssäkerheten för den enskilde och förbättra servicen. Tidigare överklagades brandsyneförrättarens beslut hos länsstyrelsen. Den nya beslutsordningen ändrades så att ett överklagande skall insändas till den myndighet som meddelat beslutet. Myndigheten har då att pröva om överklagandet har kommit in i rätt tid, eljest skall det avvisas. Vidare är myndigheten skyldig, oavsett överklagande eller ej, att ompröva sitt beslut, om det är felaktigt, och i så fall antingen återkalla eller ändra beslutet. Om överklagandet skall prövas, översändes ärendet till länsstyrelsen.

De nya bestämmelserna innebär för brandsyneverksamheten att ett överklagande skall inges till räddningsnämnden, som under eget ansvar handlägger ärendet enligt förvaltningslagen.

Beträffande skorstensfejarmästarens brandsyn ålades även han att vid synnerlig fara för brand föreskriva om omedelbar åtgärd. Protokoll fört vid brandsyn skulle bevaras genom brandsyneförrättares försorg.

Flera av skorstensfejarmästarens åligganden, som tidigare varit intagna i brandordningen, överfördes nu till brandstadgan. Bland dessa arbetsuppgifter var bland annat skorstensfejarmästarens skyldighet att föra en förteckning över de byggnader och andra anläggningar i sotningsdistriktet, inom vilka sotning skulle ske, samt där anteckna verkställda förrättningar, iakttaga felaktigheter och missförhållanden samt vidtagna åtgärder även som att på anfordran uppvisa förteckningen för brandchefen, att tillse att arbete, som han eller hans biträden utförde, verkställdes med varsamhet och omtanke så att skada eller onödig olägenhet ej uppstod, att på anmodan biträda vid släckning av soteld, att på kallelse av brandchefen eller den som förde befälet vid brand biträda vid annan brandsläckning samt att på anmodan av brandchefen eller ägare eller innehavare av byggnad och annan anläggning göra de undersökningar och besiktningar av eldstäder, förbränningsanordningar, rökkanaler och imkanaler, som erfordrades för att utröna brandfara.

Den sistnämnda skyldigheten för skorstensfejarmästare att även i nybyggnader undersöka eldstäder, rök- och ventilationskanaler, som skulle bli föremål för sotning, reglerades i 1959 års byggnadsstadga. Se avsnitt om byggbestämmelser.

Bland skorstensfejarmästarens övriga åligganden, vilka inte reglerades genom brandlagen eller brandstadgan, utan kunde föreskrivas i brandordning hade i brandinspektionens exempel på brandordningar nedanstående upptagits. Då kommunerna vid upprättande av brandordningar i allt väsentligt följde brandinspektionens exempel återfanns dessa regler praktiskt taget oförändrade i brandordningarna.

Skorstensfejarmästaren var skyldig att vid behov rengöra eldstad och rökkanal genom urbränning. Sådan rengöring fick inte utföras utan medgivande av byggnadens ägare. Brandchefen skulle underlättas och hade att meddela erforderliga föreskrifter rörande brandsäkerheten i samband med urbränningen.

Skorstensfejarmästaren skulle biträda myndigheter och enskilda inom kommunen med råd och anvisningar rörande förhållanden som kunde bli föremål för eldstadsbrandsyn.

Skorstensfejarmästare som åtagit sig ansvaret för sotning i kommun genom eget företag skulle hålla den personal som erfordrades för sotningsarbetets behöriga utförande.

Skorstensfejarmästaren skulle ha telefon i sitt kontor och sin bostad. Sådana anordningar skulle vara vidtagna att för skorstensfejarmästaren avsedda telefonmeddelanden kunde lämnas hela dygnet.

10. Reglemente

Ytterligare regler för skorstensfejarmästare intogs i reglemente.

I propositionen till 1962 års brandlagstiftning förutsatte departementschefen att organisationerna på ömse sidor genom samarbete skulle ta fram ett normalavtal för skorstensfejarmästare som var enskilda näringsidkare. Avtalet eller reglementet skulle motsvara det kommunala tjänstereglementet för anställda skorstensfejarmästare. Reglementen, som utarbetades mellan Landskommunernas förbund och Sveriges skorstensfejaremästares riksförbund (SSR) samt mellan Svenska stadsförbundet och SSR, skulle för att vara gällande antas av kommunernas fullmäktige. Reglementet skulle innehålla bestämmelser som, icke hade sin plats i brandlagstiftningen, men som erfordrades för att reglera förhållanden mellan kommun och skorstensfejarmästare. Vissa regler, som förekommit i lokala reglementen, var ganska oklara och andra regler, som varit inskrivna i gällande brandordningar, skulle nu tas bort från dessa.

Regler som intogs i de reglementen som utarbetades och antogs av kommunerna var bland annat:

- Frågor rörande disciplinära åtgärder från myndigheten – brandstyrelsen.
- Regler för uppsägning och avgångsskyldighet.
- Bortvaro från distriktet vid sjukdom, semester o.dyl.
- Regler för kontrollbokens utformning och förande.
- Avlämnande av kontrollbok vid avgång.
- Avgivande av verksamhetsberättelse för föregående verksamhetsår.

11. Sotningstaxa

Enligt brandstadgans bestämmelser var nu varje kommun skyldig att anta sotningstaxa, oberoende av om sotningen bedrevs som enskild näring eller i kommunal regi. I sotningstaxan skulle anges avgifter som ägare och innehavare av byggnad, annan anläggning eller lägenhet hade att erlägga för sotnings-, undersöknings- och besiktningensarbete, som utfördes av skorstensfejare.

Sotningstaxa skulle antas och fastställas på samma sätt som stadgan angav om brandordning.

11.1 Sotningsbestämmelser i 1962 års brandlag och brandstadga

BRANDLAG Nr 90

2§.

I kommuns brandförsvar skall ingå brandstyrka av betryggande storlek och sammansättning. Brandstyrkan skall bestå av en brandchef, en eller flera vice brandchefer, brandkår samt, där så erfordras, brandvärn, grundat på tjänsteplikt.

Brandchef, vice brandchef samt personal i kommunal brandkår skall vara heltidsanställd eller hava förbundit sig att fullgöra brandtjänst såsom deltidsanställd vid sidan av annan sysselsättning.

För kommun skall därjämte finnas skorstensfejarmästare.

5§.

I kommun skall brandsyn hållas och sotning verkställas i enlighet med vad som föreskrives i brandstadgan.

BRANDSTADGA Nr 91

Om brandsyn

12§.

1 mom. Regelbunden brandsyn förrättas med de tidsmellanrum brandchefen bestämmer å sådana byggnader, upplag och andra an-

läggningar, vilka äro särskilt brandfarliga eller där brand kan utgöra fara för ett större antal människor. Över dylika anläggningar skall brandchefen fortlöpande föra förteckning, upptagande den synefrist, som skall gälla i varje särskilt fall.

Regelbunden brandsyn förrättas av brandchefen eller av brandbefäl, som han förordnar därtill.

Vid regelbunden brandsyn skall, med undantag av vad som är föremål för eldstadsbrandsyn enligt 2 mom., undersökas

1) huruvida de föreskrifter blivit iakttagna, som meddelats för att förebygga brand, för att vid brand rädda liv och egendom samt för att underlätta brandsläckning;

2) huruvida brandfarlig felaktighet finnes å elektrisk installation eller annorstädes å byggnad, upplag eller anläggning; samt

3) huruvida i övrigt anordning eller förhållande förefinnes, som kan utgöra fara för brand eller medföra svårighet att vid brand utföra släckning samt räddning av liv och egendom.

2 mom. Eldstadsbrandsyn förrättas av skorstensfejarmästaren i samband med föreskriven sotning.

Vid eldstadsbrandsyn skall undersökas, huruvida brandfarlig felaktighet finnes å eldstad eller annat, som enligt gällande föreskrifter skall sotas, samt å skorsten och tak med därtill hörande byggnadsdelar.

3 mom. Särskild brandsyn för undersökning, som avses i 1 mom. tredje stycket, förrättas av brandchefen eller brandbefäl, som han förordnar därtill, samt för undersökning, som avses i 2 mom. andra stycket, av skorstensfejarmästaren. Särskild brandsyn hålles, när brandchefen eller länsstyrelsen finner erforderligt.

4 mom. Vid brandsyn å egendom, som är försäkrad mot skada av brand, äger brandförsäkringsinrättning, hos vilken egendomen är försäkrad, på begäran vara tillstädes genom ombud med rätt att göra erinringar men ej att deltaga i beslutet.

13§.

1 mom. Befinnes vid brandsyn, att ägare eller innehavare av byggnad, upplag eller annan anläggning icke iakttagit vad som jämlikt lag eller författning åligger honom med avseende å brandförsvaret, skall föreläggande meddelas en av dem eller båda att inom viss tid vidtaga rättelse. Föreläggande mot ägare må förbindas med åläggande för honom att vid överlåtelse meddela brandsyneförrättaren uppgift om nye ägaren.

Innan brandsyneföreläggande meddelas angående åtgärd av byggnadsteknisk art skall samråd med byggnadsnämnden äga rum, försåvitt icke samråd är utan betydelse.

Har föreläggande givits, skall å förut angiven tid efterbesiktning förrättas på föranstaltande av den, som givit föreläggandet. Befinnes därvid föreläggandet icke hava efterkommits, skall anmälan göras hos länsstyrelsen för den åtgärd, som kan påkallas av förhållandena.

2 mom. Befinnes vid brandsyn synnerlig fara för brand vara för handen, åligger det brandsyneförrättare att genast meddela föreskrift om omedelbar åtgärd för undanröjande av faran.

14§.

Vid brandsyn och efterbesiktning skall föras protokoll. Därest protokollet innefattar anmärkning, skall avskrift därav så snart ske kan tillställas den, som anmärkningen rör.

Om sotning

15 §.

Vid sotning skola eldstad och annan kanalansluten förbränningsanordning, vilka icke äro inrättade för eldning uteslutande med gas, jämte tillhörande rökkanaler samt imkanaler rengöras.

Om den tid, som må förflyta från en sotning till nästa, skola bestämmelser intagas i brandordningen. Tiden skall för olika slag av eldstäder, förbränningsanordningar, rökkanaler och imkanaler bestämmas med hänsyn till bränsleslag, eldningssätt och andra på sotbildning och därav föranledd brandfara inverkan omständigheter samt må icke utsträckas längre än till två år. Brandchefen må dock, om särskilda skäl i visst fall äro därtill, efter skorstensfejarmästarens hörande besluta om annan sotningsfrist.

16§.

I brandordningen skall införas bestämmelse, huruvida kommunen skall utgöra ett eller flera sotningsdistrikt eller jämte annan kommun ingå i sådant distrikt.

För varje sotningsdistrikt skall finnas en skorstensfejare, som avlagt mästarexamen för skorstensfejare vid statens brandskola.

När skorstensfejarmästare för sotningsdistrikt skall utses, skall kungörelse därom införas i allmänna tidningarna med angivande av den tid, inom vilken ansökan skall ingivas. Inkommer ej ansökan från skorstensfejare med mästarexamen, äger länsstyrelsen medgiva att sökande med annan utbildning utses.

17§.

Föreskriven sotning skall verkställas av distriktets skorstensfejarmästare eller på hans ansvar av skorstensfejare, som är anställd för att biträda honom. Annan må ej verkställa sådan sotning, såframt icke brandchefen efter skorstensfejarmästarens hörande för särskilt fall medgiver undantag.

18§.

Vid föreskriven sotning skall undersökas, huruvida å byggnadsdelar, som enligt 12 § skola bliva föremål för eldstadsbrandsyn, finnes fel-

aktighet, som kan utgöra brandfara, varjämte uppmärksamhet skall ägnas åt annat, som kan utgöra föremål för undersökning vid brand-syn. Upptäcktes felaktighet eller iakttages annat missförhållande och äger skorstensfejarmästaren ej själv meddela föreläggande om rättelse, skall brandchefen ofördröjligen underrättas.

19§.

1 mom. Skorstensfejarmästare för sotningsdistrikt åligger bland annat

1) att på anmodan av brandchefen eller ägare eller innehavare av byggnad och annan anläggning göra de undersökningar och besiktningar av eldstäder, förbränningsanordningar, rökkanaler och imkanaler, som erfordras för att utröna brandfara;

2) att föra förteckning över de byggnader och andra anläggningar i sotningsdistriktet, inom vilka sotning skall ske, samt att där anteckna verkställda förrättningar, iakttagna felaktigheter och missförhållanden samt vidtagna åtgärder ävensom att på anfordran uppvisa förteckningen för brandchefen;

3) att tillse att arbete, som han eller hans biträden utför, verkställs med varsamhet och omtanke så att skada eller onödig olägenhet ej uppstår;

4) att på anmodan biträda vid släckning av soteld; samt

5) att på kallelse av brandchefen eller den som för befälet vid brand biträda vid annan brandsläckning.

2 mom. Angående skorstensfejarmästarens åligganden i övrigt må bestämmelser meddelas i brandordningen eller i reglemente.

20§.

För kommun skall finnas sotningstaxa, upptagande de avgifter som ägare och innehavare av byggnad, annan anläggning eller lägenhet hava att erlægga för sotnings-, undersöknings- och besiktningensarbete, som utföres av skorstensfejare.

Sotningstaxa antages och fastställs på sätt stadgas om brandordning.

Övergångsbestämmelser

34§.

3 mom. Vid tillämpningen av denna stadga skall den som genomgått mästartkurs för skorstensfejare vid statens brandskola anses hava där avlagt mästartexamen.

Har före denna stadgas ikraftträdande skorstensfejare godkänts eller anställts för visst sotningsdistrikt, må godkännandet ej återkallas eller anställningsavtalet hävas av kommunen med mindre skorstensfejaren finnes icke vidare vara lämplig.

Den som före den 1 januari 1948 vunnit godkännande eller an-

ställning såsom skorstensfejare för sotningsdistrikt må utan hinder av kompetensbestämmelserna i denna stadga utses till skorstensfejarmästare i annat sotningsdistrikt.

11.2 1974 års brandlag och ändring i 1962 års brandstadga

En ny översyn av brandlagstiftningen, som utfördes av 1965 års räddningstjänstutredning, resulterade i förslag om ny brandlag samt ändring i 1962 års brandstadga. Den nya brandlagen (SFS 1974:80), som trädde i kraft den 1 juli 1974, innehöll bestämmelser för brandförsvaren att ingripa även vid andra olyckor än bränder, exempelvis oljeutflöden, översvämningar och ras.

Beträffande sotningsväsendet var ändringarna i den nya lagen i huvudsak av redaktionell karaktär. Bestämmelsen i 2 § 1962 års brandlag om att; ”För kommun skall därjämte finnas en skorstensfejarmästare” flyttades i den nya lagen till 4 § och fick lydelsen ”För kommun skall finnas en eller flera skorstensfejarmästare”. Den gamla brandlagens 5 § som löd; ”I kommun skall brandsyn hållas och sotning verkställas i enlighet med vad som föreskrives i brandstadgan” överfördes i den nya lagen till 7 § och fick följande lydelse ”I kommun skall hållas brandsyn och verkställas sotning”.

Av ändringarna i brandstadgan var det endast några få av betydelse för sotningsverksamheten. En ändring som kom redan i SFS 1972:103 var att länsstyrelsens fastställande av sotningstaxan slopades. Övriga ändringar i brandstadgan (SFS 1974:81) var bland annat att skorstensfejarmästarens anmälan till brandchefen enligt 18 § skulle ske skriftligen samt bestämmelsen i 17 § brandordningen angående skorstensfejarmästarens skyldighet ”att biträda myndigheter och enskilda inom kommunen med råd och anvisningar rörande förhållanden som kan bli va föremål för eldstadsbrandsyn” hade överflyttats till brandstadgans 19 § i analogi med vad som gällde för brandchefen enligt 8 §. Beträffande efterbesiktning enligt 13 § brandstadgan hade hittills gällt det oafterkomliga ”å förut angiven tid” varmed avsågs den tidpunkt då föreläggandet skulle vara fullgjort ändrades nu till ”efter utgången av den tid som bestämts enligt första stycket”.

I enlighet med propositionen till 1974 års brandlagstiftning utarbetade statens brandnämnd till ledning för kommunerna nya exempel på brandordningar anpassade till den ändrade lagstiftningen.

Statens brandnämnd, som startade sin verksamhet den 1 juli 1974, tillkom genom sammanläggning av statens brandinspektion och statens brandskola. Organisationsförändringen innebar också att länsbrandsinspektörerna, som funnits sedan 1945, slopades och deras uppgift överfördes på brandnämnden.

11.3 Sotningsbestämmelser i 1974 års brandlag och ändring i 1962 års brandstadga

BRANDLAG SFS 1974:80

Inledande bestämmelser

2§ Varje kommun skall svara för räddningstjänst och för förebyggande åtgärder mot brand i kommunen. För dessa uppgifter skall kommunen i enlighet med denna lag hålla ett brandförsvar, som tillfredsställer skäligen anspråk på effektivitet.

Bestämmelser om kommunernas brandförsvar

4§ I kommuns brandförsvar skall ingå brandstyrka av betryggande storlek och sammansättning. Brandstyrkan skall bestå av en brandchef, en eller flera vice brandchefer, brandkår samt, om det behövs, brandvärn, grundat på tjänsteplikt.

Brandchef, vice brandchef och personal i kommunal brandkår skall vara heltidsanställd eller ha förbundit sig att fullgöra brandtjänst och annan räddningstjänst som deltidsanställd vid sidan av annan sysselsättning.

För kommun skall finnas en eller flera skorstensfejarmästare.

7§ I kommun skall hållas brandsyn och verkställas sotning.

11.4 Kungl. Maj:ts kungörelse om ändring i 1962 års brandstadga SFS 1974:81

Om brandsyn

12§⁶ 1 mom. Regelbunden brandsyn förrättas med de tidsmellanrum brandchefen bestämmer å sådana byggnader, upplag och andra anläggningar, vilka äro särskilt brandfarliga eller där brand kan utgöra fara för ett större antal människor. Över dylika anläggningar skall brandchefen fortlöpande föra förteckning, upptagande den synefrist, som skall gälla i varje särskilt fall.

Regelbunden brandsyn förrättas av brandchefen eller av brandbefäl, som han förordnar därtill.

Vid regelbunden brandsyn skall, med undantag av vad som är föremål för eldstadsbrandsyn enligt 2 mom., undersökas.

1) huruvida de föreskrifter blivit iakttagna, som meddelats för att förebygga brand, för att vid brand rädda liv och egendom samt för att underlätta brandsläckning.

2) huruvida brandfarlig felaktighet finnes å elektrisk installation eller annorstädes å byggnad, upplag eller anläggning; samt

3) huruvida i övrigt anordning eller förhållande förefinnes, som

kan utgöra fara för brand eller medföra svårighet att vid brand utföra släckning samt räddning av liv och egendom.

2 mom. Eldstadsbrandsyn förrättas av skorstensfejarmästaren i samband med föreskriven sotning.

Vid eldstadsbrandsyn skall undersökas, huruvida brandfarlig felaktighet finnes å eldstad eller annat, som enligt gällande föreskrifter skall sotas, samt å skorsten och tak med därtill hörande byggnadsdelar.

3 mom. Särskild brandsyn för undersökning, som avses i 1 mom. tredje stycket, förrättas av brandchefen eller brandbefäl, som han förordnar därtill, samt för undersökning, som avses i 2 mom. andra stycket, av skorstensfejarmästaren. Särskild brandsyn hålles, när brandchefen eller länsstyrelsen finner erforderligt.

13§ 1 mom. Befinnes vid brandsyn, att ägare eller innehavare av byggnad, upplag eller annan anläggning icke iakttagit vad som jämlikt lag eller författning åligger honom med avseende på förebyggande åtgärder mot brand, skall föreläggande meddelas en av dem eller båda att inom viss tid vidtaga rättelse. Föreläggande mot ägare må förbindas med åläggande för honom att vid överlåtelse meddela brandsyneförrättaren uppgift om nye ägaren.

Innan brandsyneföreläggande meddelas angående åtgärd av byggnadsteknisk art, skall samråd med byggnadsnämnden äga rum, försåvitt icke samråd är utan betydelse.

Har föreläggande givits, skall efter utgången av den tid som bestämts enligt första stycket efterbesiktning förrättas på föranstaltande av den, som givit föreläggandet. Befinnes därvid föreläggandet icke hava efterkommits, skall anmälan göras hos länsstyrelsen för den åtgärd, som kan påkallas av förhållandena.

2 mom. Befinnes vid brandsyn synnerlig fara för brand vara för handen, åligger det brandsyneförrättare att genast meddela föreskrift om omedelbar åtgärd för undanröjande av faran.

14§ Vid brandsyn och efterbesiktning skall föras protokoll. Om föreläggande eller föreskrift som avses i 13§ meddelas, skall anteckning därom göras i protokollet. Bestämmelserna i 17 och 18§§ förvaltningslagen (1971:290) skola tillämpas när protokollet innefattar sådant beslut.

Om sotning

15§ Vid sotning skola eldstad och annan kanalansluten förbränningsanordning, vilka icke äro inrättade för eldning uteslutande med gas, jämte tillhörande rökkanaler samt imkanaler rengöras.

Om den tid, som må förflyta från en sotning till nästa, skola bestämmelser intagas i brandordningen. Tiden skall för olika slag av eldstäder, förbränningsanordningar, rökkanaler och imkanaler bestämmas med hänsyn till bränsleslag, eldningssätt och andra på sot-

bildning och därav föranledd brandfara inverkan omständigheter samt må icke utsträckas längre än till två år. Brandchefen må dock, om särskilda skäl i visst fall äro därtill, efter skorstensfejarmästarens hörande besluta om annan sotningsfrist

16§ I brandordningen skall införas bestämmelse, huruvida kommunen skall utgöra ett eller flera sotningsdistrikt eller jämte annan kommun ingå i sådant distrikt.

För varje sotningsdistrikt skall finnas en skorstensfejare, som avlagt mästarexamen för skorstensfejare. Kungl. Maj:t meddelar föreskrifter om utbildning för skorstensfejare.

När skorstensfejarmästare för sotningsdistrikt skall utses, skall kungörelse därom införas i allmänna tidningarna med angivande av den tid, inom vilken ansökan skall ingivas. Inkommer ej ansökan från skorstensfejare med mästarexamen, äger länsstyrelsen medgiva att sökande med annan utbildning utses.

17§ Föreskriven sotning skall verkställas av distriktets skorstensfejarmästare eller på hans ansvar av skorstensfejare, som är anställd för att biträda honom. Annan må ej verkställa sådan sotning, såframt icke brandchefen efter skorstensfejarmästarens hörande för särskilt fall medgiver undantag.

18§ Vid föreskriven sotning skall undersökas, huruvida å byggnadsdelar, som enligt 12§ skola bliva föremål för eldstadsbrandsyn, finnes felaktighet, som kan utgöra brandfara, varjämte uppmärksamhet skall ägnas åt annat, som kan utgöra föremål för undersökning vid brandsyn. Upptäcktes felaktighet eller iakttages annat missförhållande och äger skorstensfejarmästaren ej själv meddela föreläggande rättelse, skall skriftlig underrättelse ofördröjligen lämnas till brandchefen.

19§ 1 mom. Skorstensfejarmästare för sotningsdistrikt åligger bland annat

1) att biträda myndigheter och enskilda inom kommunen med råd och anvisningar rörande förhållanden som kan bliva föremål för eldstadsbrandsyn;

2) att på anmodan av brandchefen eller ägare eller innehavare av byggnad och annan anläggning göra de undersökningar och besiktningar av eldstäder, förbränningsanordningar, rökkanaler och imkanaler, som erfordras för att utröna brandfara;

3) att föra förteckning över de byggnader och andra anläggningar i sotningsdistriktet, inom vilka sotning skall ske, samt att där anteckna verkställda förrättningar, iakttagna felaktigheter och missförhållanden samt vidtagna åtgärder ävensom att på anfordran uppvisa förteckningen för brandchefen;

4) att tillse att arbete, som han eller hans biträden utför, verkställs med varsamhet och omtanke så att skada eller onödigt olägenhet ej uppstår;

5) att på anmodan biträda vid släckning av soteld; samt

6) att på kallelse av brandchefen eller den som för befälet vid brand biträda vid annan brandsläckning.

2 mom. Angående skorstensfejarmästarens åligganden i övrigt må bestämmelser meddelas i brandordningen eller i reglemente.

20 § För kommun skall finnas sotningstaxa, upptagande de avgifter som ägare och innehavare av byggnad, annan anläggning eller lägenhet hava att erlägga för sotnings-, undersöknings- och besiktningens arbete, som utföres av skorstensfejare.

Sotningstaxa antages av kommunfullmäktige.

Om tillsyn över brandförsvaret m.m.

24 §⁸ Länsstyrelsen skall tillse att brandförsvaret inom länet är tillfredsställande ordnat. Länsstyrelsen skall vidare svara för den särskilda planläggning som behövs för räddningstjänsten vid nödlägen som avses i 12 § första stycket brandlagen (1974:80).

Vid sin tillsyn över att kommuner, brandsyneförrättare och särskilda befattningshavare fullgöra sina åligganden med avseende på räddningstjänst och förebyggande åtgärder mot brand äger länsstyrelsen förelägga vite. Utan hinder av 3 § första stycket förvaltningslagen (1971:290) äga 14–20 §§ nämnda lag tillämpning i ärende hos länsstyrelse om föreläggande av sådant vite.

Tillsyn över brandförsvaret inom riket utövas av statens brandnämnd.

25 § Brandchef, brandsyneförrättare, skorstensfejare och annan som har att utöva tillsyn enligt brandlagen (1974:80), denna stadga, brandordning eller andra föreskrifter som röra räddningstjänst eller förebyggande åtgärder mot brand skall för fullgörande av tillsynen äga tillträde till byggnad och lägenhet samt upplag och annan anläggning ävensom rätt att där företaga undersökning eller utföra arbete, vartill hans åligganden giva anledning. Vägras tillträde utan godtagbart skäl, skall handräckning lämnas av polisstyrelsen. Tillsyn och arbete skola utföras på sådant sätt att minsta möjliga olägenhet vållas allmänheten.

Den som har eller haft att utöva tillsyn eller anlitas som biträde i tillsynsverksamheten må ej obehörigen röja eller utnyttja yrkeshemlighet eller annat förhållande, varom han fått kännedom i denna verksamhet.

Om ansvar och besvär

26§⁹ Till böter dömes den som icke låter verkställa föreskriven sotning, när han enligt 17 § andra punkten fått medgivande att själv ombesörja sådan sotning.

Särskilda bestämmelser

31 § När kommun utsett brandchef, vice brandchef eller skorstensfejarmästare, skall anmälan härom göras till länsstyrelsen med uppgift om hans namn, adress och telefonnummer.

Övergångsbestämmelser¹¹

33 § Denna stadga träder i kraft den 1 januari 1963.

Genom stadgan upphävas brandstadgan den 15 juli 1944 (nr 522) samt vad i övrigt finnes i allmän författning, brandordning eller andra särskilda föreskrifter stridande mot bestämmelserna i denna stadga.

Förekommer i lag eller eljest hänvisning till föreskrift, som ersatts genom bestämmelse i denna stadga, skall den bestämmelsen i stället gälla.

34 § 3 mom. Vid tillämpningen av denna stadga skall den som genomgått mästarkurs för skorstensfejare vid statens brandskola anses hava där avlagt mästarexamen.

Har före denna stadgas ikraftträdande skorstensfejare godkänts eller anställts för visst sotningsdistrikt, må godkännandet ej återkallas eller anställningsavtalet hävas av kommunen med mindre skorstensfejaren finnes icke vidare vara lämplig.

Den som före den 1 januari 1948 vunnit godkännande eller anställning såsom skorstensfejare för sotningsdistrikt må utan hinder av kompetensbestämmelserna i denna stadga utses till skorstensfejarmästare i annat sotningsdistrikt.

12. Ny myndighet för sotningsverksamheten

12.1 1986 års räddningstjänstlag och räddningstjänstförordning

Den nya räddningstjänstlagstiftningen, som trädde i kraft den 1 januari 1987, grundades på den 1979 tillsatta räddningstjänstkommittens utredning. Räddningstjänstlagen, som ersatte tidigare brandlag, omfattar bestämmelser om såväl statlig som kommunal räddningstjänst och om förebyggande åtgärder mot brand. För kommunernas del innebär den nya lagen bland annat ett bibehållet ansvar att vidta åtgärder så att bränder och skador till följd av bränder förebyggs. Ett område där sotnings- och brandsyneverksamheterna är viktiga instrument.

Statens brandnämnd och civilförsvarsstyrelsen lades ner 1986 och deras uppgifter samt några tillkommande uppgifter överfördes till det nybildade Statens räddningsverk. För sotningsverksamheten har Räddningsverket bland annat till uppgift att utöva den centrala tillsynen, att utbilda personal för verksamheten, att ge allmänna råd och information samt utge föreskrifter om hur ofta sotning skall verkställas. Kommunerna får inom ramen för dessa föreskrifter besluta om kortare sotningsfrister.

Den nya räddningstjänstlagen med komplettering av räddningstjänstförordningen innebär i princip ingen förändring av sotningsverksamheten utan den skall organiseras och bedrivas på samma sätt som tidigare.

Intresset för sotningsverksamheten har varit stort både före och efter räddningstjänstlagstiftningens tillkomst. Vårriksdagen 1972 behandlade en motion med krav om utredning för en kommunalisering av sotningsväsendet. I utskottsbehandlingen var meningarna starkt delade för avslag på motionen respektive för en förutsättningslös översyn av frågan om skorstensfejarmästarnas ställning och om skäl fanns till ändringar i brandlagen och brandstadgan av dessa föreskrifter. Den sistnämnda meningen vann med 8 röster mot 7 och i riksdagen biträdades utskottsmajoritetens förslag med 161 röster

mot 147. Den 5 juni bemyndigade regeringen departementschefen att tillkalla högst tre sakkunniga för den beslutade översynen. I januari 1974 tillkallades ytterligare fem experter. Utredningen överlämnade sitt betänkande om sotningsväsendets organisation och driftsform till kommunministern den 29 april 1976.

Utredningen konstaterade att sotning är en kommunal angelägenhet, som kommunen enligt brandlagstiftningen är skyldig att ta befattning med. Kommun kan välja mellan att använda kommunalanställda skorstensfejare för uppgiften eller anlita entreprenörer. Ett förfaringsätt som av allt att döma brandlagstiftningen medgett kommunerna ända sedan 1874.

Utredningens samlade bedömning blev att man inte kunde generellt förorda det ena systemet framför det andra varför utredningen föreslog att båda driftformerna alltjämt borde vara tillåtna och att det liksom tidigare borde ankomma på kommunerna att själva välja driftsform samt bestämma om indelning i sotningsdistrikt. En slutsats som senare delades av räddningstjänstkommittén och även av departementschefen i regeringens proposition 1985/86:170 om ny räddningstjänstlag m.m.

Utredningen konstaterade vidare att kommunernas möjligheter att genomföra sådana organisationsförändringar som omläggning från entreprenadssystem till anställningssystem och ändrad distriktsindelning hade i praktiken mött svårigheter som hänförde sig till den särställning skorstensfejarmästarna intog antingen på grund av äldre, till följd av övergångsbestämmelser alltjämt gällande lag, eller på grund av avtal med kommunen. Utredningen fann det därför angeläget att dessa svårigheter så långt som möjligt undanröjdes, vilket kunde ske antingen genom lagstiftning eller genom avtal.

Under utredningens gång träffade Svenska kommunförbundet och Sveriges skorstensfejaremästares riksförbund i mars 1975 en överenskommelse som innebar ett erkännande av kommuns rätt att vid ny distriktsindelning kommunalisera sotningsväsendet i kommunen och som i detalj reglerade de ekonomiska mellanhavandena i händelse av ny distriktsindelning eller kommunalisering.

Enligt utredningens mening öppnade den träffade överenskommelsen i praktiken väg för en omläggning till kommunaliserat sotningsväsende i alla kommuner under en övergångstid av fyra år och under förutsättning att kommunerna fann en sådan omläggning förenlig med sina intressen.

Utredningen föreslog att frågan om ett lagstiftningsingripande fick anstå i avvaktan på erfarenheter av den mellan Svenska kommunförbundet och Sveriges skorstensfejaremästares riksförbund 1975 träffade överenskommelsen. Skulle överenskommelsen inte få de verkningar på fältet som både utredningen och avtalsparterna själva väntade sig, borde frågan om en lagstiftning tas upp på nytt.

Under tiden som räddningstjänstkommitténs utredning om räddningstjänstlag m.m. pågick presenterades ytterligare utredningar om sotningsverksamheten av riksrevisionsverket samt pris- och kartellnämnden. Räddningstjänstkommittén tog fram ett förslag till särskild sotningslag och sotningsförordning. Därtill kom propositionen om räddningstjänstlag innehållande även den bestämmelser om sotningsverksamheten.

Det hela följdes upp genom en omfattande debatt i pressen om sotningsfrister, sotningsväsendets verksamhet inom energihushållningen och sotningsmonopolet. Detta blev till synes ett påtagligt underlag för motioner till riksdagen då det på kort tid väcktes sammanlagt nio motioner om sotning. Motionerna tog i huvudsak upp sotningsmonopolet och sotningsfristerna med förslag om att monopolet skulle slopas och fristerna revideras.

I regeringens proposition 1985/86:170 om räddningstjänstlag m.m. anger departementschefen att han kommer att föreslå regeringen att uppdra åt Räddningsverket att göra en utvärdering av sotningsverksamheten. Vid den efterföljande riksdagsbehandlingen betonades från flera håll nödvändigheten av ett bättre faktaunderlag vid bland annat bestämmandet av sotningsfristerna och från de borgerliga partiernas ledamöter ville man avskaffa det så kallade sotningsmonopolet och införa fri konkurrens i verksamheten. Fastighetsägaren skulle själv ha ansvaret för att den föreskrivna sotningen blev utförd och fritt kunna välja vilken skorstensfejarmästare han ville anlita.

Försvarsutskottet skriver i sitt betänkande FÖU 1986/87:2 ”Beträffande sotningsverksamheten har aktualiserats en översyn av sotningsfristerna och i samband därmed en undersökning av sambandet mellan bränder och bristande sotning. Utskottet föreslår att riksdagen skall uttala sig för att en sådan påbörjas under 1987.”

Med ovanstående bakgrund uppdrog regeringen åt Räddningsverket att utarbeta och föreskriva nya sotningsfrister och redovisa dessa för regeringen före den 1 december 1987 samt att utvärdera sotningsverksamheten ifråga om dess brandförebyggande betydelse i olika avseenden och redovisa resultatet av utvärderingen före utgången av 1989.

Beträffande de nya sotningsfristerna antogs dessa att gälla från den 1 januari 1988. Trots ett mycket seriöst arbete vid utarbetande av sotningsfristerna och hörande av ett femtiotal remissinstanser där samtliga utom en tillstyrkte förslaget med vissa erinringar och förslag om ändringar blev de nya fristerna – liksom tidigare – utsatta för en omfattande kritik. Att erhålla någon millimeterrättvisa med generella sotningsfrister för samma objektstyper, vilka ställs i relation till det stora antalet variabler som påverkar sotbildningen och därav föranledd brandrisk torde knappast vara möjligt. Förhoppningen

om helt korrekta sotningsfrister torde få anstå tills man lyckats med att ta fram ett tekniskt-vetenskapligt underlag som täcker alla påverkande faktorer vid bestämmande av den från brandrisksynpunkt lämpligaste fristen.

Utredningen av sotningsverksamhetens brandförebyggande betydelse redovisades till försvarsdepartementet den 22 december 1989. För att få så brett underlag som möjligt genomförde Räddningsverket i samarbete med institutionen för uppvärmnings- och ventilations-teknik vid tekniska högskolan i Stockholm och institutionen för förbränningsteknik vid Lunds tekniska högskola sju forsknings/undersökningsuppdrag.

Utvärderingen gav bland annat underlag för ändrade bestämmelser om brandskyddskontroll i 17 § räddningstjänstlagen. För gaseldade eldstäder, som tidigare varit undantagna både sotning och brandskyddskontroll, intogs följande tillägg till den redan tidigare föreskrivna brandskyddskontrollen av eldstäder och skorstenar. ”Sådan kontroll skall också göras av kanalanslutna eldstäder och andra fasta förbränningsanordningar, som är inrättade för eldning uteslutande med gas, och av därtill hörande avgaskanaler”.

Orsaken till att det inte blev en särskild lag och förordning om sotningsverksamheten, som utredningen föreslagit, var att det rädde en allmän enighet om att arbetsuppgifterna inom energihushållningen inte skulle vara obligatoriska och krävde därför inte någon reglering i lag. I propositionen hade också understrukits att personalen inom sotningsväsendet hade viktiga uppgifter på energihushållningens område vilket även kommit till uttryck i riksdagens beslut om utvecklad kommunal energiplanering och om medel till kompletteringsutbildning av skorstensfejarna.

Den föreskrivna sotningens syfte är att förebygga brand. Därför har sotningsverksamheten även tidigare reglerats tillsammans med övriga brandskyddet. Bestämmelserna om sotningsverksamheten fick även nu sin plats i samma lagstiftning som räddningstjänsten.

Omfattningen av den från brandskyddssynpunkt föreskrivna sotningen regleras i huvudsak i 17 § räddningstjänstlagen.

De i brandlagen använda begreppen ”eldstadsbrandsyn” och den del av ”särskild brandsyn” som utfördes av skorstensfejarmästaren har utgått och i räddningstjänstlagen ändrats till ”kontroll av brandskyddet” respektive ”kontroll av brandskyddet även i andra fall”.

En väsentlig ändring i förhållande till brandlagen är att räddningsnämnden, eller den nämnd som kommunfullmäktige utsett att handlägga räddningstjänstären, skall ansvara för att sotning och den i samband med sotningen föreskrivna brandskyddskontrollen verkställs. Ett område där skorstensfejarmästaren tidigare hade det direkta författningsenliga ansvaret.

Den kommunala nämndens ansvar för den omedelbara tillsynen

över efterlevnaden av räddningstjänstlagen föreskrivs i lagens 54 § och enligt 56 § har nämnden också den primära rätten att meddela erforderliga förelägganden och förbud samt att föreskriva vite eller vid underlåtelse vidta åtgärd på den försumliges bekostnad.

Kommunens ansvar för att exempelvis brandförebyggande sotningen och brandskyddskontrollen av eldstäder skall utföras regelbundet innebär inte att den kommunala nämnden själv skall utföra det praktiska arbetet. Enligt räddningstjänstlagens 17 § andra stycke skall den brandskyddssotning och kontroll som föreskrivs i samma paragrafs första stycke utföras av skorstensfejarmästare eller skorstensfejare som biträder honom. Den kommunala nämnden kan ifråga om speciella anläggningar och enstaka avlägset belägna bostadshus medge att någon annan utför sotningen och kontrollen.

Rätten att delegera tillsynsuppgifterna och meddela föreläggande skall för kommunala tjänstemän, exempelvis kommunalanställd skorstensfejarmästare, göras enligt kommunallagens bestämmelser och för skorstensfejarmästare, som är entreprenör, enligt bestämmelsen i 11 § andra stycket räddningstjänstlagen. Delegationen får inte omfatta föreläggande av vite eller att åtgärd skall utföras på den försumliges bekostnad.

Förändringen att överföra ansvaret på den kommunala nämnden är främst en anpassning till vad som gäller inom annan liknande kommunal verksamhet och en allmän strävan att öka de kommunala förtroendemännens inflytande över verksamheten.

Som en följd av införandet i räddningstjänstlagen av bestämmelser om den kommunala nämndens direkta ansvar för sotning och brandskyddskontroll av eldstäder och skorstenar intogs i räddningstjänstförordningens 23 § föreskrifter, som tidigare åvilat skorstensfejarmästaren, om nämndens skyldighet att föra en förteckning över byggnader och anläggningar i kommunen där sotning och kontroll enligt 17 § räddningstjänstlagen skall göras. I förteckningen skall för varje byggnad och anläggning antecknas hur ofta sotning och kontroll skall göras, genomförda sotningar och kontroller samt de förelägganden och förbud som har meddelats. I praktiken gäller för dessa arbetsuppgifter samma förhållande, som vid utförande av sotning och eldstadskontroll, att arbetet verkställs av skorstensfejarmästaren.

Kommunens rätt att som tidigare ta ut avgift för sotning ändrades inte i räddningstjänstlagstiftningen. Genom en ny bestämmelse fick kommunen även möjlighet att ta ut avgift för brandsyn. Den nya bestämmelsen gäller dock inte för den brandskyddskontroll som utförs i samband med sotning utan den kontrollen skall liksom tidigare inräknas i sotningsavgiften.

Skorstensfejarmästare, vilken bedriver sin verksamhet som entreprenör i kommun, uppbär ett kommunalt årsarvode för brand-

skyddsutgifter som inte betalas genom sotningstaxan. Arvodet utgör ersättning för bland annat handläggning av brandsyner, kontroll av brandskyddet vid annat tillfälle än i samband med sotning och åtgärder i följd härav samt underrättelse till räddningschef vid upptäckt brandfarlig felaktighet utanför det egna behörighetsområdet.

Dessa arvoden, som varierar i storlek med hänsyn till sotningsdistriktens invånarantal, har utarbetats i central förhandling mellan kommunförbundet och skorstensfejaremästarnas riksförbund.

Räddningstjänstlagen innehåller samma bestämmelser som brandlagen tidigare haft om rätten för tillträde av byggnader och anläggningar som berörs för utförande av brandsyn, sotning och kontroll av brandskyddet. Som en nyhet har tillagts rätten att också få ta del av de upplysningar och handlingar som behövs för utförande av sotning och tillsyn. Polismyndigheten skall som tidigare lämna handräckning om så behövs.

En bestämmelse som inte fanns i den tidigare brandlagstiftningen har nu föreskrivits i räddningstjänstförordningens 31 § är att om i samband med räddningstjänst, brandsyn eller sotning upptäcks en brist eller ett missförhållande som kan leda till annan olyckshändelse än brand, skall räddningsledaren eller den som förrättar brandsyn eller utför sotningen underrätta den ansvariga myndigheten om förhållandet.

Enligt räddningstjänstförordningen har kommunen själv att besluta om det skall finnas ett eller flera sotningsdistrikt. För varje sotningsdistrikt skall finnas en skorstensfejarmästare.

När skorstensfejarmästare skall utses, gäller samma bestämmelser som tidigare, att den lediga befattningen skall kungöras i Post- och Inrikes Tidningar. I kungörelsen skall anges när ansökan senast skall ha kommit in.

Skorstensfejarmästare skall ha avlagt ingenjörsexamen för skorstensfejare. Enligt övergångsbestämmelser gäller för den tidigare skorstensfejarutbildningen vid statens brandskola att mästarkurs eller mästarexamen för skorstensfejare motsvarar ingenjörsexamen för skorstensfejare vid räddningsverkets utbildning. Se mera härom i avsnittet om skorstensfejarnas utbildning och kompetens.

12.2 Bestämmelser om sotning m.m. i räddningstjänstlagen (1986:1102) OMTRYCK SFS 1992:948

Kommunal räddningstjänst m.m.

Kommunens ansvar

6§ *Varje kommun skall svara för räddningstjänsten inom kommunen, om inte annat följer av 25–28 §§.*

7§ Varje kommun skall svara för att åtgärder vidtas inom kommunen så att bränder och skador till följd av bränder förebyggs. Kommunen skall också främja annan olycks- och skadeförebyggande verksamhet i kommunen.

8§ Kommunerna skall ta till vara möjligheterna att utnyttja varandras resurser för räddningstjänsten och för förebyggande verksamhet enligt 7§.

10§ I varje kommun skall det finnas en eller flera nämnder för räddningstjänsten. För en sådan nämnd gäller vad som är föreskrivet om nämnder i kommunallagen (1991:900). Lag (1991:907).

11§ Uppdrag att besluta på nämndens vägnar får inte omfatta förelägganden eller förbud vid vite eller verkställande av åtgärd på den försumliges bekostnad.

Nämnden får meddela den som fullgör uppgifter åt nämnden utan att vara tjänsteman hos kommunen befogenhet att på nämndens vägnar meddela i verksamheten erforderliga förelägganden och förbud enligt 56 § första stycket. Lag (1991:1663).

Förebyggande åtgärder mot brand

15§ En sådan nämnd som avses i 10 § skall svara för att brandsyn och sotning utförs regelbundet. Lag (1991:1663).

17§ Genom sotningen skall eldstäder och andra fasta förbränningsanordningar, som inte är inrättade för eldning uteslutande med gas, och därtill hörande röckkanaler samt imkanaler göras rena. I samband med sotning skall det som rengörs samt skorstenar och tak med därtill hörande byggnadsdelar kontrolleras från brandskyddssynpunkt. Sådan kontroll skall också göras av kanalanslutna eldstäder och andra fasta förbränningsanordningar, som är inrättade för eldning uteslutande med gas, och av därtill hörande avgaskanaler. En tillsynsmyndighet kan besluta om kontroll av brandskyddet också i andra fall.

Sotning och kontroll enligt första stycket av brandskyddet skall utföras av skorstensfejarmästare eller skorstensfejare som biträder skorstensfejarmästaren. En sådan nämnd som avses i 10 § får i fråga om speciella anläggningar och enstaka avlägset belägna bostadshus medge att någon annan utför sotningen och kontrollen. Lag (1991:1664).

18§ Kommunfullmäktige, får föreskriva att avgift skall erläggas för brandsyn, sotning och kontroll av brandskyddet enligt 17§. Lag (1991:1032).

19§ Den som förrättar brandsyn och den som utför sotning och kontroll av brandskyddet enligt 17§ har rätt att få tillträde till den anläggning som berörs. De har också rätt att få de upplysningar och handlingar som de behöver.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs.

20§ Regeringen får meddela föreskrifter om frister för brandsyn, sotning och kontroll av brandskyddet enligt 17§ och om förbud helt eller delvis mot eldning utomhus samt om liknande förebyggande åtgärder mot brand. Regeringen får överlåta åt en myndighet eller åt kommun att meddela sådana föreskrifter. Lag (1991:1032).

Förebyggande åtgärder

41§ Ägare eller innehavare av byggnader eller andra anläggningar skall i skäligen omfattning hålla utrustning för släckning av brand och för livräddning vid brand eller annan olyckshändelse och i övrigt vidta de åtgärder som behövs för att förebygga brand och för att hindra eller begränsa skador till följd av brand.

Övriga bestämmelser

Tillsyn

54§ Inom kommunen utövar en sådan nämnd som avses i 10§ den omedelbara tillsynen över efterlevnaden av denna lag och föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen. Inom länet utövas tillsynen av länsstyrelsen. Den centrala tillsynen utövas av Statens räddningsverk eller, i fråga om statlig räddningstjänst, av annan myndighet som regeringen bestämmer. Lag (1991:1663).

55§ För tillsynen har en tillsynsmyndighet rätt att få tillträde till byggnader, lokaler och anläggningar. Tillsynsmyndigheten har också rätt att få de upplysningar och handlingar som behövs för tillsynen.

56§ En tillsynsmyndighet får meddela de förelägganden och förbud som behövs i enskilda fall för att denna lag eller föreskrifter som meddelats med stöd av lagen skall efterlevas.

Beslut om föreläggande eller förbud får förenas med vite.

Underåter någon att vidta en åtgärd som åligger honom enligt en tillsynsmyndighets föreläggande, får myndigheten vidta åtgärden på hans bekostnad.

57§ Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för tillsynen.

Bestämmelser om överklagande

59§ Ett beslut om fullgörande av tjänsteplikt enligt 44§ eller om ingrepp i annans rätt enligt 45§ gäller även om det överklagas.

Om det föreligger särskilda skäl, får en tillsynsmyndighet bestämma att dess beslut skall gälla även om det överklagas.

60 § Ett beslut av en räddningsledare om fullgörande av tjänsteplikt enligt 44 § eller om ingrepp i annans rätt enligt 45 § får överklagas hos länsstyrelsen. I övrigt får räddningsledarens beslut med stöd av denna lag eller föreskrifter som meddelats med stöd av lagen inte överklagas.

En kommunal nämnds beslut enligt denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen får överklagas hos länsstyrelsen.

Länsstyrelsens beslut får överklagas hos kammarrätten.

Andra tillsynsmyndigheters beslut får överklagas hos kammarrätten. Detsamma gäller en statlig myndighets beslut enligt 45 och 47 §§. Lag (1991:1663).

Bemyndiganden

61 § Regeringen får i de avseenden som behandlas i denna lag meddela ytterligare föreskrifter som rör skydd för liv, hälsa eller miljön. Regeringen får överlåta åt förvaltningsmyndighet eller kommun att meddela sådana föreskrifter.

62 § Regeringen får meddela föreskrifter om begränsning i rätten för den som anlitas som brandsyneförrättare att driva eller annars ta befattning med näringsverksamhet som gäller handel med brand- eller livräddningsredskap eller meddelande av försäkringar som har samband med brand.

12.3 Bestämmelser om sotning m.m. i räddningstjänstförordningen (1986:1107) OMTRYCK SFS 1995:502

Sotning

22 § Statens räddningsverk skall meddela föreskrifter om hur ofta sotning och kontroll enligt 17 § räddningstjänstlagen (1986:1102) skall göras. Kommunen får meddela föreskrifter om kortare frister.

23 § Den eller de kommunala nämnder som ansvarar för räddningstjänsten skall föra en förteckning över de byggnader och anläggningar i kommunen där sotning och kontroll enligt 17 § räddningstjänstlagen (1986:1102) skall göras. För varje byggnad och anläggning skall antecknas hur ofta sotning och kontroll skall göras, genomförda sotningar och kontroller samt de förelägganden och förbud som har meddelats. Förordning (1991:1600).

24 § I kommunen skall finnas ett eller flera sotningsdistrikt med en skorstensfejarmästare för varje distrikt.

En skorstensfejarmästare skall ha avlagt ingenjörsexamen för skorstensfejare.

När en skorstensfejarmästare skall utses, skall kungörelse om det införas i Post- och Inrikes Tidningar. I kungörelsen skall anges när ansökan senast skall ha kommit in.

Utbildning av personalen för sotningsverksamheten

25 § Statens räddningsverk skall inrätta utbildningslinjer som leder fram till skorstensfejarexamen, teknikerexamen och ingenjörsexamen för skorstensfejare. För varje linje skall finnas en utbildningsplan som verket fastställer.

26 § Behörig att antas till skorstensfejarlinjen är den som

1. är anställd inom sotningsverksamheten,
2. har genomgått tvåårig gymnasieskola eller har antagits som elev i gymnasial lärlingsutbildning för skorstensfejare och erhåller undervisning i gymnasieskolan i ämnena svenska språket och matematik eller har förvärvat motsvarande kunskaper i dessa ämnen på annat sätt.

27 § Bestämmelser om gymnasial lärlingsutbildning finns i 5 kap. 21 § skollagen (1985:1100).

28 § Behörig att antas till teknikerlinjen är den som

1. är anställd inom sotningsverksamheten
2. har lägst betyget tre i ämnena svenska språket och matematik i årskurs två i gymnasieskolan eller har förvärvat motsvarande kunskaper på annat sätt,
3. har avlagt skorstensfejarexamen,
4. har tjänstgjort i sotningsverksamheten i minst ett år därefter.

29 § Behörig att antas till ingenjörslinjen för skorstensfejare är den som

1. är anställd inom sotningsverksamheten,
2. har avlagt teknikerexamen,
3. har tjänstgjort i sotningsverksamheten i minst ett år därefter.

30 § Statens räddningsverk beslutar om antagning till utbildningarna och utfärdar bevis om genomgången utbildning.

Om det finns särskilda skäl, får verket medge undantag från antagningskraven.

Skyldighet att rapportera vissa iakttagelser

31 § Upptäcks i samband med räddningstjänst, brandsyn eller sotning en brist eller ett missförhållande som kan leda till en annan olyckshän-

delse än brand, skall räddningsledaren eller den som förrättar brandsynen eller utför sotningen underrätta den ansvariga myndigheten om förhållandet.

Gemensamma bestämmelser om erkännande av annan utbildning

31a § Den som är medborgare i ett medlemsland i Europeiska unionen och har behörighet för befattning inom räddningstjänst eller inom verksamhet för brandsyn eller sotning på grund av examens-, utbildnings- eller kompetensbevis över behörighetsgivande högre utbildning från ett annat medlemsland i Europeiska unionen än Sverige, skall på ansökan hos Statens räddningsverk få motsvarande behörighet här i landet om sökanden uppfyller villkoren enligt Räddningsverkets föreskrifter. Motsvarande gäller för utbildningar från övriga länder för vilka avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-avtalet) trätt i kraft.

Räddningsverket skall meddela beslut i sådana ärenden senast fyra månader efter det att alla handlingar som gäller den sökande har framlagts.

Räddningsverket skall se till att den sökande får den kännedom om svenska författningar som är nödvändig för att utöva yrket. Om det behövs, skall Räddningsverket även anvisa den sökande möjlighet att inhämta de kunskaper i svenska språket som krävs för att utöva yrket. Förordning (1994:1492).

31b § Statens räddningsverk får efter hörande av Verket för högskole-service meddela de föreskrifter om erkännande av utländska yrkesbehörigheter som avses i 31a §. Förordning (1994:1492).

Överklagande m.m.

82 § Beslut i frågor om antagning till utbildning enligt 15 och 30 §§ får överklagas hos Överklagandenämnden för totalförsvaret. Nämndens beslut får inte överklagas. Förordning (1995:502).

1. Denna förordning (1986:1107) träder i kraft i fråga om 73 §, den 1 juli 1987, och i övrigt den 1 januari 1987.

9f. Mästartkurs för skorstensfejare eller mästartexamen motsvara ingenjörsexamen för skorstensfejare,

g. avgångsbetyg från gesällkurs eller gesällklassen för skorstensfejare motsvara skorstensfejarexamen.

11. Den som har anställts som skorstensfejare före den 1 juli 1986 kan antas till skorstensfejarlinjen utan att ha antagits till den gymnasiala lärlingsutbildningen eller ha genomgått gymnasieskolan. Den som har anställts före den 1 juli 1984 kan antas som elev med inträde i den del av utbildningen som statens räddningsverk bestämmer.

12. Den som före den 1 juli 1986 enligt stadgan (1965:854) för sta-

tens brandskola har erhållit avgångsbetyg från gesällklass kan antas till teknikerlinjen utan att ha avlagt skorstensfejarexamen. Saknar han gymnasiekompetens kan han dock inte antas till teknikerlinjen efter utgången av juni 1989.

13. Andra bestämmelser om sotning

13.1 Sotningsbestämmelser för statens järnvägar

Den omfattande byggnation av stationshus, bostäder, verkstäder, förrådsbyggnader m.m., som Statens Järnvägar (SJ) uppförde under senare hälften av 1800-talet och början av 1900-talet, i samband med järnvägsbyggandet i Sverige, medförde även betydande brandskyddsproblem. Förutom de gängse brandsakerna i byggnader kom den starka gnistbildningen, som ved- och koleldade ånglok orsakade, att ytterligare öka brandriskerna längs järnvägarna.

Bristen på både lokala och centrala brandskyddsbestämmelser medförde att SJ utarbetade egna brandordningar. Den första brandordningen som SJ utfärdade var den 13 juni 1872, således två år före den första brandstadgan för rikets städer utfärdades. SJ:s brandordning omarbetades och anpassades till brandlagstiftningen vid minst två tillfällen. Då 1962 års brandlagstiftning trädde i kraft den 1 januari 1963 upphörde SJ:s brandordningar att gälla.

Den första omarbetningen av 1872 års brandordning påbörjades 1920 då en av Kungl. Järnvägsstyrelsen tillsatt brandkommission fick i uppdrag att revidera brandordningen. Brandkommissionen översände de delar av förslaget, som berörde föreskrifter om sotning och brandsyn, på remiss till Sveriges skorstensfejaremästares riksförbund. Samtidigt hemställde kommissionen om att riksförbundet skulle utarbeta ett förslag till normalkontrakt mellan SJ och skorstensfejare som antagits till entreprenör av SJ.

I det till riksförbundet översända förslaget till brandordning saknades helt bestämmelser om kvalifikationer för personer som kunde utses till skorstensfejare inom SJ. Riksförbundet framhöll därför i sitt yttrande ”att i de bestämmelser, som äro avsedda att reglera tillsättandet av dessa befattningar, eller i brandordningen, insattes en föreskrift av innehåll, att endast yrkesbildade personer må kunna antagas till verkställande av sotningarbetet vid Statens Järnvägar.”

”Såsom stöd för detta bestämda yrkande får Riksförbundet anföra: I Kungl. Cirkuläret den 31 december 1915 har uttalats, att införandet av regelbundna sotningsförrättningar, verkställda av yrkeskunniga sotare, voro en av grundföresättningarna för ett effektivt brandskydd på rikets landsbygd.

Jämlikt Kungl. Maj:ts nådiga stadga angående hotell- och pensionatrörelse den 8 juni 1917 § 12 skall sotning å hotell och pensionat, alltså även de på Statens Järnvägars områden belägna, verkställas av yrkesutbildad sotare.

En icke yrkesutbildad sotare är sålunda icke befogad att verkställa sotning inom dessa byggnader. Antages sålunda icke yrkesbildad person för att utföra arbetet i övrigt å viss bandel, måste annan, yrkesbildad, person utföra sotningsarbetet å dessa byggnader.

Det framgår sålunda härav, att det är i uppenbar strid mot gällande laga förordningar att till skorstensfejare antaga person, som saknar yrkesbildning.

Det förslag till brandordning, som Kommissionen utarbetat, ålägger skorstensfejaren vissa skyldigheter exempelvis i § 55, § 58 och § 61. Dessa skyldigheter kunna icke yrkesutbildad person på intet vis utföra på ett sådant sätt, att den säkerhet och det skydd mot brandfara, som bestämmelserna avse att framskapa, verkligen bliva tillgodosedda.

Riksförbundet hemställer sålunda, att Kommissionen ville vidtaga erforderliga åtgärder i nu angivet syfte”.

Innehållet i ovan angivna paragrafer, som en icke yrkesutbildad skorstensfejare på intet vis ansågs kunna utföra på ett mot brandfara tillfredsställande sätt var, eldstadsbesiktning i samband med sotning samt biträda som sakkunnig vid brandsyn i frågor rörande eldstad, mur, rör, skorsten, tak o.dyl.

Ny omarbetad brandordning syns inte ha tagits fram förrän 1928 då ett nytryck utkom. Brandordningens bestämmelser om sotning överensstämde i allt väsentligt med riksförbundets förslag.

För varje bansektion och huvudverkstad skulle finnas en genom med baningenjören respektive föreståndaren för huvudverkstad upprättat kontrakt anställd yrkesutbildad skorstensfejare.

För att vinna anställning som skorstensfejare skulle i brandstads-gan uppställda fordringar för skorstensfejare i stad gälla. Skorstensfejaren skulle således vara yrkesutbildad och minst 25 år enligt 1923 års brandstadga.

Skorstensfejaren skulle mot kontrakterad ersättning själv eller genom hos honom anställda biträden utföra all erforderlig sotning.

Förutom de tidsintervaller som föreskrivits för sotning i SJ:s brandordningar skulle sotning utföras då det ansågs erforderligt eller den lokala brandordningen föreskrev ytterligare sotning. Det

sistnämnda syns vid den tiden inte ha varit helt ovanligt i stadssamhällen.

I samband med sotning skulle eldstadsbesiktning utföras och iakttagna bristfälligheter anmälas till SJ:s brandbefälhavare.

Skorstensfejaren skulle föra en journal över verkställd sotning i vilken han även skulle anteckna iakttagna bristfälligheter. Den som disponerade lägenhet eller, beträffande byggnad med central uppvärmning ansvarade för eldningen, skulle antingen själv eller genom ställföreträdare med signatur i journalen intyga att sotning verkställdes. Sotningsjournalen skulle varje kvartal uppvisas för den som inom SJ var ansvarig för kontraktet.

Skorstensfejarens övriga skyldigheter, som var inskrivna i brandordningen, var bland annat att sotningsarbetet skulle utföras med lämpliga verktyg och så omsorgsfullt och varsamt att bohag ej skadades. Vidare skulle skorstensfejaren ansvara för skada som uppstått på grund av oaktsamhet eller oskicklighet. Reglerna överensstämde i stort med innehållet i de kommunala brandordningarna.

Statens järnvägars nästa utgåva av bestämmelser om sotning kom 1957 och då intagna i en handbok med titeln BRANDFÖRSVAR. Bestämmelserna hade nu anpassats till 1944 års brandlagstiftning. Eftersom lagstiftningen fortfarande tillät landskommuner att låta fastighetsägarna själva ansvara för sotningen och detta alljämt tillämpades i ett antal kommuner hade SJ liksom tidigare utarbetat särskilda bestämmelser för dessa kommuner. Ansvarig för sotning inom SJ:s anläggningar i sådana kommuner var bansektionsföreståndare, som bland annat hade att träffa överenskommelse om sotning med skorstensfejare i kommunen eller närbelägen kommun.

Reglerna för av SJ kontrakterade skorstensfejare var nu i stort sett desamma som för kommunala skorstensfejarmästare. Av rent organisatoriska skäl fanns givetvis en del undantag, som exempelvis att sotning verkställdes på föreskrivna tider kontrollerades av föreståndaren för banmästaravdelningen. Bristfälligheter iakttagna vid eldstadsbesiktning i samband med sotning anmäldes av skorstensfejaren till bansektionsföreståndaren och platsbefälet inom brandförsvarsområdet. Skorstensfejaren skulle vid anfordran visa upp kontrollboken för bansektionsföreståndaren. Ersättning för utfört sotningsarbete erhöles enligt överenskommelse mellan SJ och skorstensfejarmästaren.

SJ:s bestämmelser om sotning gällde fram till 1963, då de upphörde att gälla, när 1962 års brandlagstiftning trädde i kraft med bestämmelser om att i varje kommun skulle finnas auktoriserad skorstensfejarmästare som svarade för sotning och eldstadsbrandsyn.

13.2 Utdrag om sotningsbestämmelser ur statens järnvägars författningssamling

Utkom från trycket
den 30 april 1928

SÄRTRYCK NR 35

Bbr

BRANDORDNING (Brao)

5. Sotning

Anställning av skorstensfejare

35 § 1. För varje bansektion och huvudverkstad skall finnas en genom med baningenjören respektive föreståndaren för huvudverkstad upp- rättat kontrakt anställd yrkesutbildad skorstensfejare.

2. För att vinna anställning såsom skorstensfejare skola i brand- stadgan uppställda fordringar för skorstensfejare i stad gälla.

3. Skorstensfejare åligger att emot kontraherad ersättning själv eller genom hos honom anställda biträden utföra all erforderlig sot- ning.

Tider för sotning

36 § 1. Sotning skall verkställas minst

årligen:

i rökgång jämte kakelugn och kamin, som användas uteslutande för rums uppvärmning.

i imrör hörande till köksspis eller annan eldstad, varest kokning äger rum för enskilt hushålls behov;

halvårsvis:

i imrör hörande till köksspis eller annan eldstad, varest kokning äger rum i större omfattning än för enskilt hushålls behov;

kvartalsvis:

i rökgång jämte köksspis, pannmur (vattenvärmare) eller annan eldstad, varest kokning äger rum för enskilt hushålls behov, ävensom i bakugn med tillhörande rökgång.

i rökgång jämte centraluppvärmningspanna under den tid av året, då eldning i sådan förekommer;

varannan månad:

i rökgång jämte köksspis, pannmur eller annan eldstad, varest kok- ning äger rum i större omfattning än för enskilt hushålls behov, såsom i matserveringar och därmed jämförliga inrättningar,

i rökgång jämte eldstad, varest stark och ihållande eldning äger rum, såsom ångpanneanläggningar, smidesfyrar och dylikt.

2. Utöver vad i 1 mom. bestämts skall sotning företagas, då så anses erforderligt eller då lokal brandordning sådant föreskriver.

Sotningsarbetets utförande

37§ 1. Sotningsarbetet skall verkställas med lämpliga redskap, omsorgsfullt och så varsamt, att bohag ej skadas.

Vid sotning i bostadslägenhet skall sotet uppsamlas i av lägenhetsinnehavaren tillhandahållna kärl.

2. Vid sotning skall sorgfälligt undersökas, huruvida å eldstad, mur, rör, rökgång, tak, skorsten och dylikt finnas bristfälligheter, som kunna medföra eldfara. Därest bristfällighet iakttagits, underrättas brandbefälhavaren, som, därest så befinnes nödvändigt, må förbjuda eldning, till dess bristfälligheten avhjälpes.

3. Måste för sotningsarbetets utförande håll å eldstad, rökgång eller mur upptagas, åligger det skorstensfejaren att ombestyras såväl hålets upptagande som dess igenmurande, och skall han tillse att detta arbete utföres på ett mot eldfara betryggande sätt.

4. Skorstensfejare är ansvarig för vid sotningsarbete genom oakt-samhet eller oskicklighet uppkommen skada å byggnad eller inredning, liksom ock för förseelser, som kunna uppstå på grund av bristande tillsyn av eller otillräckliga förhållningsbesked till hos honom anställda biträden.

Sotningsjournal

38§ 1. Skorstensfejaren skall föra journal över verkställd sotning.

Den som, disponerar lägenhet eller lokal eller, beträffande byggnad med centraluppvärmning, ansvarar för eldningen, skall antingen själv eller genom ställföreträdare medelst signatur i journalen intyga, att sotning verkställts.

Skorstensfejaren åligger att i journalen anteckna iakttagna bristfälligheter.

2. Sotningsjournalen skall kvartalsvis för granskning insändas till den myndighet, med vilken sotningskontrakt avslutats.

**Utkom från trycket
den 15 april 1957.**

**SÄRTRYCK 320 (35)
Utgåva 4**

Dbr

BRANDFÖRSVAR

Gäller fr.o.m. den 1 maj 1957

4. Sotning

Allmänna bestämmelser

34: 1. I byggnad med eldstad skall sotas.

2. I städer, köpingar och municipalsamhällen samt de i landskommuner, där så angivits i kommunens brandordning, ombesörjes sotningsarbetet och därmed sammanhängande besiktningar av skorstensfejare, som godkänts eller anställts av vederbörande kommunala organ.

3. I övriga landskommuner, där sotning inte ordnats enligt föregå-

ende moment, skall fastighetsägaren själv se till att föreskriven sotning verkställles.

4. Vid sotning skall alla rökgångar, imrör och eldstäder, som inte används uteslutande för gas eller elektricitet, samt avgasrör och avgaskanaler från andra gaseldade apparater än hushållsspisar noga rengöras.

5. I brandordningen anges den tid som får förflyta från en sotning till nästa.

6. I samband med sotning skall noggrant undersökas, om på eldstad, mur, rör, tak, skorsten och liknande finnes fel, som kan medföra brandfara. Dessutom skall uppmärksamhet ägnas åt annat som kan undersökas vid brandsyn. Iakttages fel eller missförhållande, skall brandchefen snarast underrättas härom.

I vissa fall kan skorstensfejare lämna föreläggande i brandsyneprotokoll om åtgärder, som han anser behövliga på de anordningar som beröres av sotningsarbetet (se artikel 32:3 och 6).

Sotning enl. art 34:2

35: 1. Skorstensfejare enligt moment 2 i föregående artikel skall se till att föreskriven sotning verkställles. Han skall själv utföra arbetet eller överlåta detta åt biträden som är anställda hos honom.

Den i brandordningen föreskrivna sotningen får inte utföras av någon annan, om inte brandchefen – efter att ha hört skorstensfejaren medger undantag.

2. Tidpunkten för sotning skall tillkännages i förväg och anpassas efter husägarens eller lägenhetsinnehavarens skäligen önskemål.

3. Måste för sotningsarbete öppning göras på rökgång, mur eller liknande, skall fastighetsägaren ombesörja att öppning tages upp respektive muras igen.

4. Skorstensfejaren ansvarar för att allt sotningsarbete, som utföres av honom eller hans biträden, verkställles med varsamhet och omtanke, så att skada på bohag och liknande inte uppstår.

5. Sotningsarbete betalas enligt fastställd taxa.

Sotning enl. art 34:3

36: 1. För sotning inom SJ:anläggningar på platser, där sotning skall utföras genom fastighetsägarens försorg, skall bansektionsföreståndare träffa överenskommelse med skorstensfejare i kommunen (närbelägen kommun). Se artikel 34:2.

2. Skorstensfejaren ansvarar för att sotning verkställles på föreskrivna tider. Detta kontrolleras av föreståndaren för banmästaravdelningen.

3. Tidpunkten för sotning skall tillkännages i förväg och anpassas efter lägenhetsinnehavarens skäligen önskemål.

4. Undersökning och anmälan enligt artikel 34:6 första stycket göres av skorstensfejaren. Anmälan skall även göras till bansektions-

föreståndaren och platsbefälet inom brandförvarsområdet. Skorstensfejaren skall föreslå lämplig åtgärd för att avhjälpa sådan brist, som inte omedelbart kan undanröjas. Skorstensfejaren skall, om så anses påkallat, förbjuda vidare eldning tills bristen avhjälpes.

5. Måste för sotningsarbete öppning göras på rökgång, mur eller liknande, kan skorstensfejaren anlita yrkesman såväl för att ta upp öppningen som för att mura igen den.

6. Skorstensfejaren svarar för att allt sotningsarbete, som utföres av honom eller hans biträden, verkställs med varsamhet och omtanke, så att skada på bohag och liknande inte uppstår.

7. Skorstensfejaren skall föra en förteckning – kontrollbok – i vilken han skall anteckna de arbeten som verkställts, de brister som iaktagits och de åtgärder som med anledning därav vidtagits av honom. Kontrollboken skall vid anfordran uppvisas för bansektionsföreståndaren.

8. För de arbetsuppgifter som ålagts skorstensfejaren erhåller denne ersättning efter överenskommelse.

9. Skorstensfejare som utför sotning enligt denna artikel skall ta del av artiklarna 34, 36 och 37.

Tillstånd till s.k. urbränning

37. Eldstad och rökgång får inte rengöras genom s.k. urbränning utan skriftligt tillstånd av den som svarar för byggnads underhåll och vård (bansektionsföreståndare och motsvarande) och av brandchef.

13.2 Hotellagstiftning

13.2.1 1917 ÅRS HOTELL- OCH PENSIONATSTADGA

Efter att ha inhämtat riksdagens yttrande utfärdade Kungl. Maj:t den 8 juni 1917 stadga angående hotell- och pensionatrörelse, vilken trädde i kraft den 1 januari 1918.

I stadgan, som var indelad i fyra avdelningar, innehöll avdelning I definitioner av begreppet hotell- och pensionatrörelse samt bestämmelser om tillstånd att driva sådan rörelse. Avdelning II, som omfattade ”Föreskrifter avseende skydd mot eldfara”, innehöll bland annat bestämmelser om installation av eldstäder och rökgångar samt om sotning. Avdelning III innehöll bestämmelser om kontroll över resande och avdelning IV allmänna bestämmelser.

Beträffande sotning gällde för hotell och pensionat inom stad, köping eller övrigt område där brandstadgan var tillämplig, bestämmelserna i brandstadgan och den kommunala brandordningen.

För den egentliga landsbygden, som inte omfattades av brandstadgans bestämmelser, hade föreskrifter om sotning intagits i hotell- och pensionatstadgan.

Sotning skulle på uppdrag av innehavaren eller föreståndaren utföras av yrkeskunnig person. Rökgång från spis skulle sotas minst

Exempel på "Besiktningsliggare" för anteckning om utförd sotning och besiktning enligt bestämmelser i 1917 års Hotell- och pensionatstadga.

en gång varannan månad och rökgång från annan eldstad minst en gång om året.

Bestämmelserna innehöll även kortfattade regler om sotningens omfattning och utförande. För exempelvis sotning av rökgång från eldstad föreskrevs att den även skulle omfatta rengöring av själva eldstaden och till kamin eller järnspis hörande plåtrör skulle tagas loss, rensas och därefter iordningställas. Även befintliga rökhruvar skulle befrias från sot.

Vid sotningen skulle eldstad, mur, rör och skorsten nogga undersökas. Om den som utförde sotningen upptäckte något fel, som kunde innebära eldfara, skulle han snarast underrätta innehavaren eller föreståndaren för hotellet eller pensionatet. Brandfarlig felaktighet skulle genom innehavarens eller föreståndarens försorg avhjälpas utan dröjsmål.

Skorstensfejaren skulle också göra anteckning om utförd sotning och iakttagna felaktigheter i en av Kungl. Maj:ts befallningshavande anskaffad besiktningsliggare. Liggaren, som i dagligt tal kallades "hotelliggare", skulle vara utformad enligt till hotell- och pensionatstadgan bifogat formulär.

Liggaren skulle genom ortens polismyndighet uppvisas en gång årligen för Kungl. Maj:ts befallningshavande, som skulle anteckna i liggaren att den visats upp.

13.2.2 ÄNDRING AV 1917 ÅRS HOTELL- OCH PENSIONATSTADGA

Det visade sig emellertid ganska snart att bestämmelserna i stadgans avdelning II i vissa delar var för betungande, åtminstone i fråga om redan befintliga hotell och pensionat, varför krav om ändring av

nämnda bestämmelser framfördes. Efter uppdrag av Kungl. Maj:t avgav byggnadsstyrelsen den 25 november 1926 förslag till ändrade bestämmelser. Förslaget bearbetades inom kommunikationsdepartementet och yttrande inhämtades av 1932 års riksdag. Nya bestämmelser utfärdades i en kungl. kungörelse den 3 juni 1932. Förutom omarbetningen av avdelning II ändrades vissa paragrafer i avdelning IV för att få anpassning till nytt dagsbottsystem som trädde i kraft den 1 januari 1932.

Bestämmelserna om sotning anpassades till 1923 års brandstadga och genom den följande nya brandordningar. På landsbygd, där brandstadgan inte tillämpades, gällde hotell- och pensionatstadgans bestämmelser om sotning som tidigare.

12.2.3 1966 ÅRS HOTELLFÖRORDNING

1917 års hotell- och pensionatstadga ersattes av 1966 års hotell-förordning. De byggnadstekniska bestämmelserna överfördes till byggnadsstadgan och Svensk byggnorm 67, kapitel 71, som trädde i kraft samtidigt med hotellförordningen.

13.2.4 1975 ÅRS LAG OM HOTELL OCH PENSIONAT

Sotning och eldstadsbrandsyn reglerades nu i hela landet genom bestämmelser i 1962 års brandlagstiftning varför de särskilda bestämmelser om sotning och eldstadsbesiktning som fanns i hotell- och pensionatstadgan av naturliga skäl inte togs med i varken 1966 års hotellförordning eller 1975 års lag om hotell och pensionat.

Överföringen av de byggnadstekniska bestämmelserna från hotell- och pensionatstadgan till svensk byggnorm 67, ansågs emellertid ha skapat ett behov av anvisningar för brandsyn på hotell. Statens brandinspektion, som i flera meddelanden behandlat brandskyddet i vårdanläggningar, ansåg det nu lämpligt att utforma nya anvisningar så att dessa blev tillämpliga även på hotell.

Inträffade bränder och då framför allt i träbyggnader hade tydligt visat att stora risker förelåg för såväl människors liv som för svåra personskador. Trots att en successiv avveckling skett och fortlöpande pågick av verksamheten i särskilt brandfarliga byggnader och trots att det hittills utförda brandsynarbetet medfört en avsevärd förbättring, återstod fortfarande anläggningar med bristfälligt brandskydd.

13.2.5 STATENS BRANDINSPEKTIONS MEDDELANDE 1971:9

Statens brandinspektion ville därför genom meddelande 1971:9 ånyo framhålla betydelsen av att såväl brandchefer som huvudmän och andra ansvariga ägnade fortsatt uppmärksamhet åt brandförsvaret i byggnader som inrymde vårdanläggning, elevhem, hotell e.d.

Beträffande eldstadsbrandsynen var meddelande 1971:9 tyvärr ganska kortfattat, men genom vissa exempel på objekt som skulle ägnas särskild uppmärksamhet vid eldstadsbrandsyn, medförde meddelandet ändå en extra noggrannhet vid kontrollen.

13.3 Bygglagstiftning

Som tidigare nämnts kom de första bestämmelserna om installation av eldstäder och skorstenar i lokala förordningar, brand- och byggnadsordningar. Som ett led i den brandtekniska tillsynen inskrevs så småningom bestämmelser i brandordningar om skorstensfejarens kontroll av eldstäder i samband med sotning samt att han även skulle närvara vid brandsyn och kontrollera eldstäder och skorstenar.

De första föreskrifterna om skorstensfejarens kontroll av eldstäder, rök- och ventilationskanaler i nybyggnader dröjde ända till 1923 då föreskrifter infördes i brandordningar till brandstadgan.

I förslaget till 1923 års brandstadga hade utredningen tagit med följande bestämmelse om skorstensfejarmästarens skyldighet att undersöka eldstäder och rökgångar i nybyggnader. ”Det åligger skorstensfejarmästare att med noggrann uppmärksamhet följa byggnadsföretag och därvid tillse, att alla rökgångar, eldstäder, imrör, ventilationsrör m.m. bliva författningsenliga och för sitt ändamål lämpliga. Förekommer därvid anledning till anmärkning, skall skorstensfejarmästaren sådant hos byggnadsnämnden anmäla.

Nybyggnad, eller byggnad, som undergått till nybyggnad hänförlig förändring, må, så framt eldstad eller rökgång däri förekommer, ej tagas i bruk, innan densamma på av byggnadsnämnden gjord anmodan blivit av skorstensfejarmästaren undersökt och godkänd i anseende till rökgångar och eldstäder, varom hans skriftliga besked skall till nämnden avlämnas.”

Förslaget togs dock inte in i brandstadgan men däremot i kommunikationsdepartementets ”Handledning vid utarbetandet av brandordningar för städer, köpingar och municipalsamhällen”.

I förslaget till 1931 års byggnadsstadga yttrade departementschefen bland annat att från brandtekniskt håll hade uttalats önskemål om närmare föreskrifter rörande undersökning av rökrör m.m. före användning. Önskemålet borde också i mån av behov kunna tillgodoses vid utarbetandet av normalförslag till byggnadsordningar. I förslaget till brandordningar som kort tid före utarbetats inom kommunikationsdepartementet hade bestämmelser intagits i 34 § om skorstensfejares skyldighet att med noggrann uppmärksamhet följa upp byggnadsföretag och tillse att alla rökgångar, eldstäder, imrör och ventilationsrör m.m. blivit författningsenligt utförda och att eldstäder och rökgångar inte fick tas i bruk förrän de på uppmaning av byggnadsnämnden undersökts och godkänts av skorstens-

fejarmästaren. Enligt 67 § i byggnadsstadgan skulle föreskriften i brandordningen givetvis också iakttas av byggnadsnämnden. Departementschefen framhöll vidare att i samhällen där lämplig föreskrift inte fanns i brandordningen skulle undersökas om regler borde tas in i antingen brandordning eller byggnadsordning.

Föreskriften om skorstensfejarens s.k. nybyggnadskontroll med liknande lydelse som i brandordning till 1923 års brandstadga infördes sedan i 1947 och 1959 års byggnadsstadgor där föreskriften under hand kompletterades med täthetsprovning av rök- och avgaskanaler.

13.3.1 UTDRAG UR 1959 ÅRS BYGGNADSSTADGA NR 612

64 § 2 mom.

Den byggande skall vid besiktning förete ritningar och övriga handlingar rörande företaget samt lämna besiktningssmannen erforderlig handräckning.

Vid slutbesiktning av byggnad skall den byggande förete bevis av vederbörande skorstensfejare, att eldstäder samt sådana rök- och ventilationskanaler, som skola sotas, blivit undersökta, samt, där i byggnaden skall finnas centralvärmepanna eller annan större pannanläggning, att skorstenen till denna undergått täthetsprovning. Där byggnadsnämnden så prövar erforderligt, skall härjämte företes bevis av sakkunnig person, att kontroll verkstälts av ledningar för vattenförsörjning eller avlopp samt därmed förbundna anordningar så ock av värmeledningsanläggning, mekanisk ventilationsanläggning eller ventilationskanal från garage eller annan lokal där giftiga eller illaluktande gaser kunna uppkomma.

Genom de ändringar av plan- och bygglagen, som genomfördes den 1 juli 1995, ersattes byggnadsnämndens myndighetskontroll av ett nytt kontrollsystem med certifierade kontrollanter. Genom det nya kontrollsystemet upphörde även skorstensfejarmästarens tidigare s.k. nybyggnadskontroll av eldstäder, rök-, avgas- och ventilationskanaler inkluderande täthetsprovning av rök- och avgaskanaler. Undersökningen, som var en brandteknisk kontroll, för vilken byggnadsnämnden inte själv hade sakkunskap ställde krav på den byggande att för byggnadsnämnden förete besiktningssbevis över resultatet av kontrollen.

Enligt det nya kontrollsystemet skall ansvaret för uppfyllandet av de tekniska egenskapskraven helt åvila byggherren, vilken har att anlita sakkunnig för genomförande av erforderliga kontroller.

Sakkunniga kontrollanter skall enligt 17 § i plan- och bygglagen certifieras av ett organ som har ackrediterats för detta ändamål enligt lagen om teknisk kontroll (1992:1119). Certifiering skall vara

tidsbegränsad och får begränsas till ett visst slag av arbeten. Boverket skall meddela föreskrifter om certifiering av sakkunniga kontrollanter.

För närvarande finns sådana certifierade kontrollanter som det nya systemet kräver inom ex.v. funktionskontroll av ventilationssystem. I skrivande stund finns enligt uppgift inga certifierade kontrollanter för brandteknisk kontroll av eldstäder, rök-, avgas- och ventilationskanaler. En följd härav måste bli att byggnadsnämnderna under en övergångsperiod som sakkunniga anvisar personer med erforderlig kompetens. Exempelvis bör skorstensfejarmästare och skorstensfejartekniker kunna anlitas för dessa kontrolluppgifter då detta är en kontroll som de hittills utfört. För byggherren måste det också vara en trygghet att kunna anlita skorstensfejarmästaren då det enligt räddningstjänstlagstiftningen är han som under byggnadens brukstid har att utföra brandskyddskontrollen på dessa objekt.

14. Utbildning och kompetens

Som tidigare nämnts var de första som utförde sotningsarbeten i vårt land inga yrkesutbildade skorstensfejare utan tjänstefolk och människor i övrigt från yrken med låg status.

I takt med den byggnadstekniska utvecklingen och då inte minst när flervåningshus började byggas med eldstäder och skorstenar anpassade till dessa byggnader ökade behovet av yrkeskunniga skorstensfejare. Yrkesutbildningen, i den utsträckning sådan förekom vid den här tiden, var med all säkerhet uteslutande praktisk. Genom att de tyska skorstensfejare, som på olika vägar kom till Sverige, hade bättre yrkeskunskaper tillfördes skorstensfejarna den vägen värdefull utbildning.

Genom gesällernas vandringar spreds också kunskaper inom yrket och då inte bara inom landet utan också mellan länderna.

14.1 Fackskola

Allt eftersom bestämmelser utfärdades om sotning och eldstadsbesiktning ökade även myndigheternas krav på skorstensfejarnas yrkeskunskaper. Någon organiserad yrkesutbildning utöver den praktiska undervisning, som mästare och gesäller tilldelade lärlingarna, förekom knappast förrän den första skorstensfejarfackskolan startades 1915.

När Sveriges skorstensfejarmästares riksförbunds fackskola planerades talade man om nödvändigheten för skorstensfejaryrkets utöware, att skaffa sig teoretiska kunskaper, om yrket skulle kunna hålla jämna steg med utvecklingen inom de områden yrket hade att betjäna.

Under juli månad 1915 avhölls den första kursen vid skorstensfejarmästareförbundets fackskola. Det var 12 elever, som efter genomförd kurs, erhöll gesällbrev samt belöningar för flit och intresse.

Samma år antog Sveriges skorstensfejarmästares riksförbund nya stadgar i vilka man på två sätt slog fast utbildningens betydelse. För

det första fick ingen inträde i riksförbundet med mindre än att han var av myndighet antagen som skorstensfejarmästare och före utnämningen erhållit fackutbildning. För det andra ställdes kravet att för att bli gesäll skulle vederbörande ha genomgått gesällkursen vid riksförbundets fackskola.

Det senare kravet blev livligt diskuterat. Det ansågs att äldre och gifta arbetare kunde få svårigheter att förvärva gesällbrevet, om det krävdes obligatorisk genomgång av fackskolan. Man enades emellertid om att skulle yrkets standard kunna höjas, vilket var en angelägen uppgift, och framsteg vinnas, måste skorstensfejarna liksom andra grupper göra uppoffringar. Här kan nog tilläggas att allt sedan dess har för yrkets företrädare utbildning och information varit två väsentliga ledstjärnor.

I början hade arbetarparten inte något större intresse för skolan men sedan skorstensfejeriarbetareförbundet bildats 1919 uppdrogs åt en kommitté att ta kontakt med arbetsgivarna och gemensamt försöka åstadkomma en rationell lösning av fackskolefrågan.

I den överenskommelse, som sedan träffades mellan organisationerna, bestämdes att skolan skulle vara obligatorisk för samtliga, som inträdde i yrket efter 1921, att den skulle vara tillgänglig för alla, som uppnått 18 års ålder och minst fyra år arbetat i yrket under överinseende av yrkesutbildad skorstensfejare. Vidare ingick i överenskommelsen att undervisningen skulle vara avgiftsfri och eleven under skoltiden erhålla fri kost och fritt logi på av styrelsen anvisat ställe. Kostnaderna skulle fördelas lika mellan de båda organisationerna, som var och en skulle ha representanter med i styrelsen.

Reglemente för Svenska skorstensfejerfackskolan utarbetades med uppgifter om bland annat skolans ändamål och allmänna ordning. Skolan, som ägdes gemensamt av de båda organisationerna, skulle anordna gesällkurser med fast undervisningsplan. Elever skulle tas emot från hela landet och ges en sammanhängande grundlig utbildning i samtliga ämnen som var av vikt för deras yrkesarbete och även förbereda den vidare utbildning, som enligt gällande allmänna författningar fordrades för självständigt yrkesutövande.

Kurstiden var minst fyra veckor med 48 timmars undervisning per vecka. I kursen ingick följande ämnen: svenska, räkning, författningslära, byggnadslära, byggnadsritning, värmelära, yrkesbokföring och verktygslära samt de praktiska yrkesprov, som bedömdes av en särskild av skolans styrelse utsedd prövningsnämnd.

Under olika former med bland annat ändring av kursplaner och kurstider verkade skorstensfejarfackskolan fram till 1941 då statens brandskola startade och även tog över skorstensfejarutbildningen.

14.2 Statens Brandskola

På förslag av dåvarande kommunikationsministern statsrådet Andersson, hölls under 1940 överläggningar mellan skorstensfejjarorganisationerna och statens brandskoleutredning om statens övertagande av skorstensfejjarfackskolan. Överläggningarna resulterade i att fackskolan inordnades i den av riksdagen 1941 beslutade brandskolan.

Av Kungl. Maj:ts stadga för statens brandskola framgick att skolans uppgift var att meddela utbildning för brandbefäl och skorstensfejjarpersonal samt bedriva försöksverksamhet och forskning på brandväsendets område.

Utbildning av skorstensfejjarpersonalen skulle meddelas genom anordnande av gesäll- och mästartkurser.

För att vinna inträde i gesällkurs erfordrades bland annat att den sökande förvärvat praktisk yrkesutbildning genom att under minst fyra år arbetat inom yrket hos skorstensfejarmästare, vilken i vederbörlig ordning erhållit godkännande som skorstensfejarmästare för sotningsdistrikt. Den sökande skulle således ha erhållit den för yrket gällande lärlingsutbildningen, vilken omfattade fyra år och bedrevs efter en fastställd plan för lärlingsutbildning. Vidare skulle den sökande icke ha uppnått 35 års ålder, från vilken bestämmelse brandskolans styrelse dock kunde medge undantag.

För att vinna inträde i mästartkurs erfordrades bland annat att den sökande med godkända betyg genomgått gesällkurs och att han efter kursen under minst två år arbetat inom yrket.

Den första kursen för skorstensfejare vid brandskolan blev en mästartkurs som avhölls 1942. För att vinna inträde vid den kursen fordrades att elev med godkända betyg genomgått fackskolan och erhållit gesällbrev samt därefter under minst två år arbetat i yrket.

Den genom brandskolans tillkomst utökade teoretiska utbildningen innebar ett väsentligt framsteg för skorstensfejaryrket.

Brandskolans första stadga, som var gällande i över 21 år, ersattes av Kungl. Maj:ts fastställd ny stadga för statens brandskola (SFS 1963:337), den 1 juli 1963.

Den nya stadgan innebar för skorstensfejjarpersonalen ytterligare förbättring av utbildningen genom förlängning av kurserna med nya reviderade och förlängda tim- och kursplaner som följd. Brandskolan fick även möjlighet att anordna särskilda special- och fortbildningskurser. Kurstyper, som brandskolan satsade på, vilka blev av utomordentligt stor betydelse för skorstensfejarnas fortbildning.

Begreppen mästartkurs och gesällkurs togs bort och i stället kom benämningarna mästartklass och gesällklass i den nya stadgan. Förändringen av benämningarna stod i överensstämmelse med för den nya stadgan gällande principen att utbildningen vid brandskolan för

skilda kategorier inom brandförsvarets yrkesverksamma skulle ske i motsvarande klasser. Benämningen kurs för viss utbildning vid brandskolan reserverades för skolans special- och fortbildningskurser samt för kompetensutbildningen för olika kategorier av deltidsanställd brandpersonal.

En nyhet i föreskrifterna om inträde vid skolan var att för den som ville vinna inträde i gesällklassen för skorstensfejare sänktes kravet på praktik från minst fyra år till minst två år. Genom förändringen fick skorstensfejarna möjlighet att inhämta de teoretiska kunskaper, som gesällklassen gav, betydligt tidigare under sin yrkesutbildning än vad som tidigare varit möjligt. Den införda ändringen i bestämmelserna för inträde i gesällklassen fick ses mot bakgrunden av de mer kvalificerade men även vidgade uppgifter av brandteknisk art, som 1962 års brandlagstiftning ålade sotningsväsendets personal.

14.3 Lärlingsutbildning

Före fackskolans tillkomst sköttes lärlingsutbildningen av gesäller och mästare genom i huvudsak praktisk undervisning direkt ute på arbetsplatsen. Undervisning i tillverkning och reparation av verktyg var förlagd till verkstaden (sotarkammaren).

Lärlingsplaner som började utarbetas i samband med fackskolans tillkomst och sedan förbättrades och utökades med inslag för teoretiska studier medförde ett ökat studieintresse inom yrkeskåren. Studiecirklar började anordnas på fritiden. I samband med brandskolans tillkomst organiserades förberedande studier genom kvällskurser, studiecirklar och självstudier.

Den första lärlingskurs, som det finns belägg för, hölls i Gävle 1943. Till en början syns lärlingskurserna ha anordnats mera sporadiskt, men sedan skorstensfejarmästarnas riksförbund i början av 1950 talet organiserade kurserna blev de ett obligatorium i yrkesutbildningen ända fram till brandskolan upphörde och utbildningen omorganiserades och flyttades till Räddningsverket.

14.4 Yrkesutbildning

Utbildningen för personalen inom sotningsväsendet regleras sedan 1987 genom bestämmelser i räddningstjänstlagstiftningen. Räddningsverket är huvudman för utbildningen, som är förlagd till skolan i Rosersberg.

När skorstensfejarutbildningen hösten 1986 överfördes från Statens brandnämnd till Räddningsverket togs samtidigt ett stort steg framåt i yrkesutbildningen.

För antagning till utbildningen utarbetades nya regler med krav

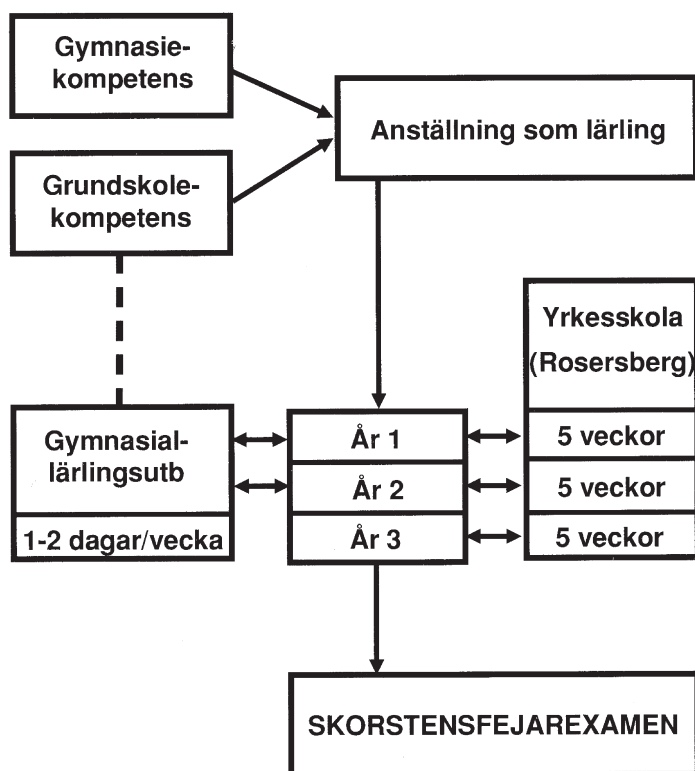
på vissa förkunskaper. Utbildningen uppdelades på tre linjer som leder fram till skorstensfejarexamen, teknikerexamen och ingenjörsexamen för skorstensfejare. Utbildningsplaner, som utarbetades för de olika linjerna, har medfört att undervisningen blivit mera enhetlig och heltäckande än tidigare och kunnat anpassas till utvecklingen. Utbildningsplanerna är också värdefulla instrument i den till stora delar stegvisa utbildningen där den högre linjen bygger på kunskaper från den föregående.

14.4.1 OBLIGATORISK YRKESUTBILDNING

Utbildningen är uppdelad i en obligatorisk del, skorstensfejarlinjen och en frivillig del, tekniker- och ingenjörslinjerna.

Behörig att antas till skorstensfejarlinjen är den som

1. är anställd inom sotningsverksamheten,
2. har genomgått nationellt program i gymnasieskolan eller har antagits till ett individuellt program i gymnasieskolan som innefattat yrkesutbildning till skorstensfejare.

Obligatorisk yrkesutbildning för skorstensfejare.

Den obligatoriska delen av utbildningen är tre år. Utbildningen genomförs i praktiskt yrkesarbete i anställningen vid sotningsdistrikt och i en praktisk teoretisk utbildning fem veckor varje år vid räddningsskolan. Utbildningen vid skolan är kostnadsfri och eleven har under utbildningstiden vid skolan oförändrade anställningsförhållanden från arbetsgivaren. Utbildningen leder fram till skorstensfejarexamen. Utbildningsgången framgår av bild på föregående sida.

14.4.2 FRIVILLIG YRKESUTBILDNING

Den frivilliga yrkesutbildningen för personal inom sotningsverksamheten består dels av en 10 veckor lång teknikerutbildning, som leder fram till teknikerexamen och en 15 veckor lång ingenjörsutbildning som leder fram till ingenjörsexamen.

Behörig att antas till teknikerlingen är den som

1. är anställd inom sotningsverksamheten,
2. har lägst betyget Godkänd i kärnämnen svenska språket/svenska som andra språk och matematik efter genomgången nationellt program i gymnasieskolan eller har förvärvat motsvarande kunskaper på annat sätt,
3. har avlagt skorstensfejarexamen,
4. har tjänstgjort i sotningsverksamheten i minst ett år därefter.

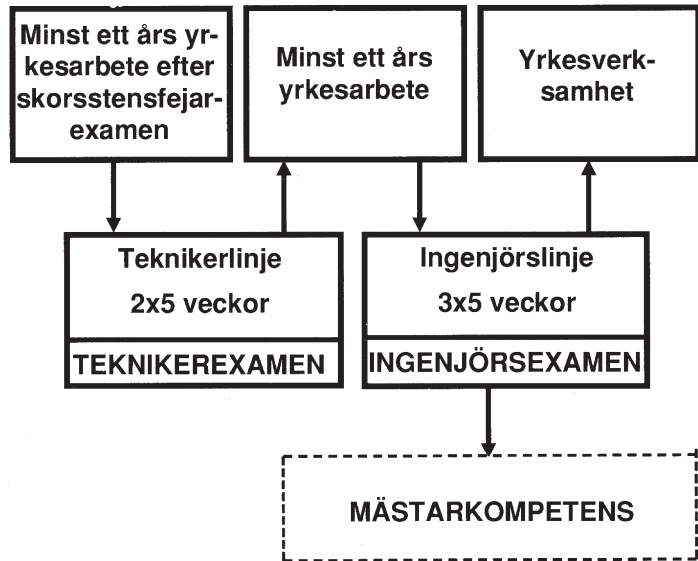
Behörig att antas till ingenjörslinjen för skorstensfejare är den som

1. är anställd inom sotningsverksamheten,
2. har avlagt teknikerexamen,
3. har tjänstgjort i sotningsverksamheten i minst ett år därefter.

För den frivilliga delen av utbildningen har eleverna själva att svara för inkomstbortfall, logi och boendekostnader under kurstiden. Undervisningen vid skolan är liksom vid den obligatoriska utbildningen kostnadsfri. Utbildningsgången framgår av bild.

Den som avlagt ingenjörsexamen för skorstensfejare har den kompetens som enligt 24 § räddningstjänstförordningen krävs för att utses till skorstensfejarmästare för sotningsdistrikt. Enligt övergångsbestämmelser i räddningstjänstförordningen motsvarar mästarkurs eller mästarexamen för skorstensfejare vid Statens brandskola ingenjörsexamen för skorstensfejare.

Frivillig yrkesutbildning för skorstensfejare.

14.4.3 PÅBYGGNADSUTBILDNING

Utöver den föreskrivna yrkesutbildningen genomförs även en stor del av skorstensfejarpersonalens fort- och vidareutbildning vid verkets skola i Rosersberg. Sedan skolan startade 1986 har exempelvis påbyggnadskurser genomförts inom lagstiftningsområdet i samband med att ny räddningstjänstlag samt ny plan- och bygglag trätt i kraft. Dessutom genomförs vidareutbildning inom ventilationsområdet i mät- och besiktningsteknik samt brandskyddsbesiktning av gaseldade uppvärmningsanordningar.

Skorstensfejarkåren är i dag en välutbildad yrkeskår och då inte bara inom sitt basområde i det förebyggande brandskyddet utan även inom uppvärmnings- och ventilationsområdets energi- och miljösektorer.

Litteratur

- Sveriges skorstensfejaremästares riksförbunds arkivhandlingar sammanställda av konsulent Gustaf Braun.
- Svenska skorstensfejeriarbetareförbundets Historik 1918–1943, John Johansson, 1943.
- Eld och brand i Sveriges gamla lagar, Arnold Billvik, Svenska brandförsvarsföreningen, 1975.
- Kampen mot elden, Sven Sönnnerberg m.fl., Bernces Förlags AB, 1951.
- Brandsynens historia, Olle Michal, Statens räddningsverk, 1989.
- Lagar och ansvarsförhållanden i det svenska brandväsendets historia, Lars Nyström, Statens räddningsverk, 1992.
- Sveriges Byordningar, Volym II:1, Sigurd Erixon och Sven Ljung, 1955.
- Byggandets ord, Gunnar Dravnieks, Svensk Byggtjänst, 1988.
- Kungl. Maj:ts kommittés betänkande 1859 ang. riktlinjer till brandstadga och brandordningar.
- Kungl. Maj:ts nådiga brandstadga för rikets städer, 1874.
- Brandskyddskommissionens betänkande med förslag till brandlag och brandstadga för riket, 1921.
- Regeringens proposition till 1923 års brandstadga.
- Brandstadga, SFS 173, 1923.
- Brandordning för Karlstad, fastställd den 9 september 1924.
- Författningshandbok för Hotell-, pensionat-, kafé- och restaurangrörelse, John Olsson, 1933.
- Brandförsvarsutredningens beräkning SOU 1942:10 med förslag till brandlag och brandstadga m.m.
- Brandlag, SFS 521, 1944.
- Brandstadga, SFS 522, 1944.
- Brandlagen och Brandstadgan med kommentarer utgivna av hovrättsfiskal Bengt Petri, 1945.
- Handbok för skorstensfejare utgiven av Sveriges skorstensfejaremästares riksförbund, 1949.
- Byggnadsstadga, SFS 612, 1959.
- Reviderad brandlagstiftning SOU 1960:34, betänkande av 1954 års brandlagsrevision.
- Brandlagen, SFS 90, 1962.
- Brandstadgan, SFS 91, 1962.

Brandlagstiftningen 1962 av hovrättsassessor C-G Källner, 1963.
Brandlagen, SFS 1974:80.
Ändring av 1962 års brandstadga, SFS 1974:81.
Räddningstjänstlagen (1986:1102) omtryck SFS 1992:948.
Räddningstjänstförordningen (1986:1107) omtryck SFS 1995:502.
Räddningstjänst – En lagkommentar av Ulf Edling, Sven Rune Frid
och Åke Lewensjö, Svenska brandförsvarsföreningen 1988.
Statens järnvägars författningssamling, Brandordning, Särtryck nr
35, 1928 och Brandförsvaret, Särtryck 320 (35), 1957.
Statens brandinspektions meddelande 1971:9.
Sveriges skorstensfejaremästares riksförbunds facktidning Svenske
Skorstensfejaren och Skorstensfejarmästaren.

SEDAN URMINNES TIDER har människan samlats runt eldstäder i olika former, från enkla gropar i marken till dagens moderna braskaminer. Till en början leddes röken ut genom en öppning i taket. Fornfynd belägger att de första ordnade rökhuvarna med tillhörande skorstenar murades så tidigt som på 1200-talet.

Reglering av ansvar för eld och eldsläckning har funnits med i svensk lagstiftning ända sedan de tidiga landskaps- och stadslagarna. De första regleringarna av sotning återfinns i lokala brandordningar från 1500-talet slut, då också de första yrkesmässiga sotarna gör entré.

Hur yrket och lagstiftningen utvecklats beskrivs i denna bok. Författaren *Göte Wallner* har mångårig erfarenhet inom yrket och var under perioden 1986–1993 ansvarig för skorstensfejarutbildningen vid Räddningsverkets skola i Rosersberg.

Boken vänder sig till alla som är intresserade av ett historiskt perspektiv på sotningsfrågorna.

651 80 Karlstad
telefon 054-13 50 00
telefax 054-13 56 00
www.srv.se

Beställningsnummer R00-221/00
ISBN 91-7253-080-4

Beställ från Räddningsverket
Telefon 054-13 57 10
Telefax 054-13 56 05